

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI**

**T.C. DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI'NDA GÖREVLİ
İMAM-HATİPLERİN HADİS KÜLTÜRÜ (ORDU ÖRNEĞİ)**

Yüksek Lisans Tezi

Ahmet EFİLOĞLU

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Bekir ÖZÜDOĞRU

SAMSUN

2023

TEZ KABUL VE ONAYI

Ahmet EFİLOĞLU tarafından, Dr. Öğr. Üyesi Bekir ÖZÜDOĞRU danışmanlığında hazırlanan T. C. DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI'NDA GÖREVLİ İMAM-HATİPLERİN HADİS KÜLTÜRÜ (ORDU ÖRNEĞİ) başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından 03.11.2023 tarihinde yapılan sınav sonucunda oy birliği/oy çokluğu ile başarılı bulunarak Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı Adı Soyadı Üniversitesi Ana Bilim/Ana Sanat Dalı	Sonuç
Başkan	Dr. Öğr. Üyesi Recep KÖKLÜ Samsun Üniversitesi Hadis Ana Bilim Dalı	☐ Kabul ☐ Ret
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Elif SOBİ Ondokuz Mayıs Üniversitesi Din Eğitimi Ana Bilim Dalı	☐ Kabul ☐ Ret
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Bekir ÖZÜDOĞRU Ondokuz Mayıs Üniversitesi Hadis Ana Bilim Dalı	☐ Kabul ☐ Ret

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

Prof. Dr. Ahmet TABAK
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYÂNI

Hazırladığım yüksek lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riâyet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar'da gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

Etik Kurul Gerekli mi ?

Evet ☒ (Gerekli ise ekler kısmına ekleyiniz)

Hayır ☐

03/11/2023

Ahmet EFİLOĞLU

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı: T.C. DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI'NDA GÖREVLİ İMAM-HATİPLERİN HADİS KÜLTÜRÜ (ORDU ÖRNEĞİ)

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 06/07/2023 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : % 17

Tek kaynak oranı : % 3 çıkmıştır.

03/11/2023

Dr. Öğr. Üyesi Bekir ÖZÜDOĞRU

ÖZET

T.C. DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI'NDA GÖREVLİ İMAM-HATİPLERİN HADİS KÜLTÜRÜ (ORDU ÖRNEĞİ)

Ahmet EFİLOĞLU
Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans, Eylül/2023
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Bekir ÖZÜDOĞRU

İmam-Hatiplerin halkı dinî konularda bilgilendirmek, onlara rehberlik yapmak öncelikli görevleri olduğu için Kur'an ve sünnetten beslenen ilmî birikime sahip olmaları gerekmektedir. Bu çalışmada Ordu ilinde görev yapan İmam-Hatiplerin hadis kültürleri ele alınmıştır. İmam-Hatiplerin hadis bilgilerinin mahiyetini ortaya koyup bağlı oldukları kurumların gerekli tedbirleri almalarına katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Çalışma kuramsal ve deneysel iki bölümden meydana gelmektedir. Her bölüm için uygun olan yöntem ve araştırma teknikleri kullanılmıştır. Araştırmamızın kuramsal bölümünde Osmanlıdan günümüze İmam-Hatiplik görevinin tarihi seyri, Osmanlıdan günümüze İmam-Hatiplerin görevleri, Osmanlı medreselerinde okutulan hadis eserleri ve Osmanlıdan Cumhuriyete uzanan eğitim kurumları gibi konular üzerinde durulmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın deneysel bölümünde veri toplama aracı olarak hadis alanı yeterlilik testi yöntemi ile birlikte, gözlem ve birebir görüşme tekniklerinden de faydalanılmıştır. İmam-Hatiplerin kaynak bilgileri, hadislerle ilgili tutumları, Hadis usulü bilgileri içeren soruların yanında hususi olarak âyet, sahih hadis, mevzû hadis, atasözü ile ilgili ifadelerle verdikleri cevapların analizleri yapılmış, farklı cevapların verildiği yerlerde bunun sebebinin neler olabileceği beyan edilmeye çalışılmıştır.

Sonuç kısmında genel bir değerlendirme yapılarak benzer içerikli çalışmalar ile kıyaslama yapılmıştır. Genel olarak İmam-Hatiplerin hadis usulü sorularında başarılı oldukları, âyet, sahih hadis ve atasözü ile ilgili ifadelerle verdikleri cevaplarda kısmi bir başarının olduğu, mevzû hadisleri bilme oranlarının düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmada ve tespit ettiğimiz kadarıyla yapılan bütün çalışmalarda en çok okunan hadis eseri *Riyâzü's-sâlihîn*'dir. Araştırmanın neticesinden hareketle İmam-Hatiplerin hadis alanında daha donanımlı olmaları için ilgili kurumlara yönelik birtakım öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Din Görevlisi, İmam-Hatip, Hadis Kültürü, Ordu

ABSTRACT

HADITH CULTURE OF IMAM-HATIPS IN THE PRESIDENCY OF RELIGIOUS AFFAIRS OF THE REPUBLIC OF TURKEY (ORDU PROVINCE EXAMPLE)

Ahmet EFİLOĞLU

On Dokuz Mayıs University

Institute of Graduate Studies

Department of Basic Islamic Sciences

Master, September/2023

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Bekir ÖZÜDOĞRU

Informing the public on religious matters and guiding them are the primary duties of Imam-Hatips. For this reason, they should have scientific knowledge based on the Qur'an and the Sunnah. In this study, the hadith cultures of Imam-Hatips in Ordu province is discussed. It is aimed to reveal the hadith knowledge of Imam-Hatips and to contribute to the institutions they work to take the necessary measures.

The study consists of two parts, theoretical and experimental. For each section, appropriate methods and research techniques were used. In the theoretical part of the research, it is tried to focus on subjects such as the historical course of the Imam-Hatip mission from the Ottoman Empire to the present; the duties of Imam-Hatips; the hadith works which were taught in Ottoman madrasas; and educational institutions from the Ottoman Empire to the Republic.

In the experimental part of the research, observation and one-to-one interview techniques were used as a data collection tool, along with the survey method. Questions including the source information of Imam-Hatips, their attitudes about hadiths, and their knowledge of hadith method were asked. In addition, the answers given to verses, authentic hadiths, fabricate hadiths and proverbs were analyzed. The topics at which different answers were given, the reasons behind this are tried to explain.

In the conclusion part, along with a general evaluation, a comparison was also made with studies with similar contents. In general, it is seen that Imam-Hatips are successful in hadith method questions; while they are partially successful in verses, authentic hadiths and proverbs. However, it has been concluded that their rate of knowing the fabricate hadiths is low. *Riyâzû's-sâlihîn* is the most widely used Hadith work in this study and in all studies as far as we have determined. Based on the results of the research, some suggestions were presented for the relevant institutions in order for Imam-Hatips to be better equipped in the field of hadith.

Keywords: Religious Official, Imam-Hatips, Hadith Culture, Ordu

ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR

Din insanoğluna verilmiş fitrî bir duygudur. İnsan bu ihtiyacını gidermek için yüce bir varlığa yönelmiştir. Tarihin hiçbir döneminde dinsiz ve mabedsiz bir toplumun yaşadığından bahsetmek mümkün değildir. Ayrıca her insan müntesibi bulunduğu din hakkında bilgiye ve bu bilgiyi kendisine öğretecek bir öğretmene ihtiyaç duymaktadır. Cenâb-ı hak her kavme onlara dinlerini öğretecek bir peygamber göndermiştir. Peygamberlerden sonra bu vazifeyi din görevlisi olarak tanımlanan gönüllü peygamber vârisleri üstlenmiştir.

Din görevlilerinin içinde imamların mevkiisi farklıdır. Dinî alanda bilgi öğrenmek isteyen kişilerin ilk müracaat edecekleri şüphesiz imamlardır. İmamlar her an toplumla iç içe yaşamaktadır. Nitekim imam:

- Dünyaya gelen çocuğun kulağına ezan okur.
- Sünnet olurken başucunda bulunur.
- Düğünde, bayramda, sağlıkta-hastalıkta her an sosyal hayatın içindedir.
- Yemek masasında duayı imam yapar.
- Dünya hayatı sona ermek üzere olan kişinin yanında bulunur, şehadeti telkin eder, hak vâki olunca da teşhiz tekvin vb. işler ile meşgul olur.

Sosyal hayatın her anında toplumla iç içe olan hem hayatta hem vefatta halkın yanında bulunan imamların her açıdan mesleğinin ehli olması gerekir. İmamlar mesleki bilgi bakımından hangi seviyede olması, ne yapması ve nasıl hareket etmesi gerektiğini iyi bilmek durumundadır. İmamlar bu hususta öncelikli olarak Hz. Peygamber'in sünnetini iyi bilmek ve onu örnek almak durumundadır.

İslâm tarihinde tebliğ ve irşâd vazifesini ilk îfâ eden Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bu vazifesini asrımızda din görevlileri yerine getirmektedir. Bu noktada İmam-Hatiplerin meslekî bilgi ve yeterlilikleri önem arz etmektedir.

Hız. Peygamber'e (s.a.v.) namazı nasıl kıldıracağını Cebrâil'in öğrettiğini ve evvela Kâ'be-i Muazzama'nın yanında, sonra ise müşriklerin baskısı nedeniyle Mekke'nin sakin yerlerinde kendisine tâbi ashabına namaz kıldırıldığını kaynaklardan öğrenmekteyiz.

Birinci akabe biatından sonra Medine'ye muallim olarak gönderilen Mus'ab b. Umeyr (ö. 3/625) ve Es'ad b. Zürâre (ö. 1/623) beş vakit namaz kıldirmaya başladılar. Ebû Huzeyfe'nin (ö. 12/633) âzatlısı Sâlim (ö. 12/633) hicretten önce

Kubâ'ya gelenlere imamlik yaptı ve muhacirlerin imamı olarak tanındı. Hz. Peygamber (s.a.v.) hicret esnasında Medine'ye varmadan evvel Kubâ'da mescit inşa ettirdi ve burada imamlik yaptıktan sonra cuma günü Kubâ'dan ayrılıp Rânûnâ vadisinde Sâlim b. Avf kabilesine ait yerde ilk cuma namazını eda etti.

Resûl-i Ekrem, Medine'den ayrılacağı vakit yerine vekâleten bir imam tayin eder, hastalığı şiddetlenip Hz. Âişe'nin (ö. 58/678) odasından mescide gidemeyecek halde olduğunda Hz. Ebû Bekir'i (ö. 13/634) yerine görevlendirirdi. İslam ile müşerref olan bölge halkı ve kabilelere imam tayin edeceği zaman ise Kur'ân-ı güzel okuyup anlayanları tercih ederdi.

Asr-ı saâdet'te ve sonrasında sefere çıkıldığı zaman komutan tayin edilen kişi imamlik vazifesini îfâ ile de sorumluydu. Zâtüsselâsil seriyyesi'nde destek birliğinin komutanı Ebû Ubeyde b. Cerrâh (ö. 18/639) ve seriyye komutanı Amr b. Âs (ö. 43/664) arasında hangisinin imamlik yapacağı tartışılmış ve seriyye komutanlarının imamlığına karar verilmiştir.

İslâm'da, insanoğluna “şah damarından daha yakın” (Kaf, 50/16) olarak kabul gören Hz. Allah, kullarıyla arasında aracıları yasaklamış ve bazı dinlerde görülen mukaddes din adamları ve ruhbanlığa izin vermemiştir. “İçinizden insanları hayra çağıran, iyiliği emredip kötülükten alıkoyan bir topluluk olsun” (Âl-i İmran, 3/104) emrinden hareketle dinî alanda tebliğ ve irşâd ile her insanın meşgul olamayacağı, hayatını idame için çalışmak mecburiyetinde olan her insanın böyle bir faaliyete girişemeyeceğini söylemek mümkündür. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bu vazifesi, bugün din görevlileri tarafından sürdürülmektedir.

Bu vesileyle tez konusunun belirlenmesi, şekillenmesi ve hadis alanı yeterlilik testi sorularının düzenlenmesinde katkısı ve desteği olan danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Bekir ÖZÜDOĞRU'ya, çalışmaya katkılarını sunan Dr. Öğr. Üyesi Recep KÖKLÜ'ye ve Dr. Öğr. Üyesi Elif SOBİ'ye şükran ve hürmetlerimi sunarım. Alan çalışmamıza katkıda bulunan, Altınordu ilçe Müftüsü Abdullah SÖNMEZ ve personeline, Ünye ilçe Müftüsü Hüseyin OKUŞ ve personeline, Fatsa ilçe Müftüsü Aziz BUL ve personeline, Çaybaşı ilçe Müftüsü Fatih BALTA ve personeline teşekkür ederim. Hususi olarak evlatlarım Yusuf Ender, Zeynep ve eşime ayıracağım vakitten, sevgiden onları mahrum bıraktığım için özrümü beyan eder anlayışları, sabır ve hoşgörülerinden dolayı teşekkür ederim.

Ahmet EFİLOĞLU

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAYI	i
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYÂNI	ii
TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR	ix
TABLolar DİZİNİ	x
GİRİŞ	1
1.2 Araştırmanın Konusu ve Problemi.....	1
1.2 Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	1
1.3 Araştırmada Uygulanan Yöntem	2
1.4 Varsayımlar.....	2
1.5 Araştırmanın Sınırlılıkları	3
1.6 Evren ve Örneklem	3
1.7 Konu Hakkında Yapılmış Bazı Araştırmalar	4
2. OSMANLIDAN GÜNÜMÜZE İMAM HATİPLİK GÖREVİNİN TARİHİ SEYRİ..	9
2.1 İmam-Hatip Kavramı.....	9
2.2 Osmanlıdan Günümüze İmam-Hatiplerin Görevleri	11
2.2.1 Osmanlı Döneminde İmamlar.....	11
2.2.1.1 Mahalle İmamları	11
2.2.1.2 Askeri İmamlar.....	12
2.2.1.3 Saray İmamları	12
2.2.2.1 Günümüzde İmam-Hatipler	12
2.2.2.1.1 Başımam-Hatip, Uzman İmam-Hatip ve İmam-Hatiplerin Ortak Görevleri	12
2.2.2.1.2 Uzman İmam-Hatipler.....	13
2.2.2.1.3 Başımam-Hatipler.....	13
2.3 Osmanlı Medreselerinde Hadis Eğitimi.....	13
2.3.1. Osmanlı Medrese Eğitiminde Hadis İlmi	14
2.3.2. Dâruhadisler’de Hadis Eğitimi	15
2.3.2.1. Dâruhadislerde Okutulan Hadis Eserleri	16
2.4 Osmanlıdan Cumhuriyete Uzanan Eğitim Kurumları.....	16
2.4.1 Medresetü’l-Vâizîn.....	16
2.4.2 Medresetü’l-Eimme ve’l-Hutebâ	17
2.4.3 İmam-Hatip Yetiştirme Kursları	18
2.4.4 İmam Hatip Okulu Dönemi	18
2.4.4.1 İmam Hatip Okulunun Orta Kısımının Açılışı	18
2.4.4.2 İmam Hatip Okulunun Lise Kısımının Açılışı.....	18
2.4.5 Yüksek İslâm Enstitüleri (YİE)	19
2.4.6 İlahiyat Fakülteleri.....	19
2.5 Günümüzde Din Görevlilerinin Aldığı Hadis Eğitimi.....	20
2.5.1. Anadolu İmam Hatip Liseleri	20
3. BULGULAR VE YORUM.....	22

3.1 Hadis Alanı Yeterlilik Testinde Yer Alan Âyet, Sahih Hadis, Mevzû Hadis ve Atasözleri.....	22
3.1.1 Hadis Alanı Yeterlilik Testinde Yer Alan Âyetler	22
3.1.2 Hadis Alanı Yeterlilik Testinde Yer Alan Sahih Hadisler.....	24
3.1.3 Hadis Alanı Yeterlilik Testinde Yer Alan Mevzû Hadisler.....	25
3.1.4 Hadis Alanı Yeterlilik Testinde Yer Alan Atasözleri.....	27
3.2 Katılımcılara İlişkin Kişisel Bilgiler.....	28
3.3 İmam-Hatiplerin Kaynak Bilgilerinin Değerlendirilmesi	30
3.4 İmam-Hatiplerin Hadislerle İlgili Tutumu.....	31
3.5 Hadis Alanı Yeterlilik Testinde Yer Alan Hadis Usulü ile İlgili Sorulara Verilen Cevaplar.....	35
3.6 Âyet, Sahih Hadis, Mevzû Hadis ve Atasözü İçeren İfadeler.....	40
3.6.1 Hadis Alanı Yeterlilik Testinde Yer Alan Âyetler	40
3.6.2 Hadis Alanı Yeterlilik Testinde Yer Alan Sahih Hadisler.....	52
3.6.3 Hadis Alanı Yeterlilik Testinde Yer Alan Mevzû Hadisler.....	63
3.6.4 Hadis Alanı Yeterlilik Testinde Yer Alan Atasözleri.....	73
4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	89
4.1. Öneriler	95
KAYNAKÇA.....	98
EKLER	101
Ek 1- Hadis Alanı Yeterlilik Testi Soruları	101
Ek 2- Etik Kurul Kararı.....	105
ÖZ GEÇMİŞ.....	106

SİMGELER VE KISALTMALAR

a.s	:	Aleyhisselam
b.	:	bin/İbn
bk.	:	Bakınız
C.	:	cilt
Fak.	:	Fakültesi
h.	:	hicri
hz.	:	Hazreti
İhl.	:	İmam Hatip Lisesi
r.a.	:	Radiyallahu anı /anha
s.a.v.	:	Sallallâhu Aleyhi ve Sellem
TDV.	:	Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
ts.	:	Tarihsiz
y.y.	:	Baskı yeri, yayın yeri yok
vb.	:	ve benzeri

TABLÖLER DİZİNİ

Tablo 1.1. İmam-Hatiplerin Yaş Durumları.....	29
Tablo 1.2. İmam-Hatiplerin Eğitim Durumları.....	29
Tablo 1.3. İmam-Hatiplerin Hizmet Durumları.....	30
Tablo 2.1. İmam-Hatiplerin Kaynak Bilgileri.....	30
Tablo 3.1. Katılımcıların “Hadis alanında yeterli bilgiye sahibim.” Sorumuza Verilen Cevaplar ile İlgili Oranlar.....	32
Tablo 3.2. Katılımcıların “Hadis alanı ile ilgili yayınlanan kitap ve makaleleri ilgiyle takip ederim.” Sorumuza Verilen Cevaplar ile İlgili Oranlar ve Değerlendirme ...	32
Tablo 3.3. Katılımcıların “Başkalarına aktaracağım hadislerin sıhhatini önemserim.” Sorumuza Verilen Cevaplar ile İlgili Oranlar ve Değerlendirme	33
Tablo 3.4. Katılımcıların “Hurafelerin halk arasına yerleşmesinin en büyük etkenlerinden birisinin irşâd faaliyetlerinde mevzû hadislerin kullanılmasının olduğu kanaatindeyim.” Sorumuza Verilen Cevaplar ile İlgili Durum	34
Tablo 3.5. Katılımcıların “Mevzû hadis” Tanımını Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları.....	35
Tablo 3.6. Katılımcıların “Vehmu’r- Râvî” Kavramını Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları	36
Tablo 3.7. Katılımcıların “Müksirûn Sahâbîler”i Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları.....	37
Tablo 3.8. Katılımcıların “Sünen” Kavramını Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları.....	38
Tablo 3.9. Katılımcıların “Kütüb-i Sitte” de Yer Alan Kitapları Bilme Durumları Açısından Dağılımları	39
Tablo 4.1. Katılımcıların “Rabbim! Beni tek başıma bırakma. Sen varislerin en hayırlısısın.” Âyeti Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları	41
Tablo 4.2. Katılımcıların “Kim Allah’a saygısızlıktan sakınırsa, Allah ona bir çıkış yolu gösterir.” Âyeti Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları.....	42
Tablo 4.3. Katılımcıların “Rabbimiz! Hesap kurulacağı gün beni, anamı, babamı ve müminleri bağışla.” Âyeti Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları	43
Tablo 4.4. Katılımcıların “Bir toplum kendisindekini değiştirmedikçe Allah onlarda bulunamı değiştirmez.” Âyeti Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları ...	44
Tablo 4.5. Katılımcıların “Rabbinin rızâsına ermek için sabret.” Âyeti Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları	45
Tablo 4.6. Katılımcıların “Şüphesiz ki Allah adâletli davranmayı, iyilik yapmayı ve akrabayı görüp gözetmeyi emreder. Her türlü hayâsızlığı, kötülüğü ve azgınlığı yasaklar. Düşünüp ders almanız için size böyle öğüt verir.” Âyeti Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları	47
Tablo 4.7. Katılımcıların “Miras paylaştırılırken, mirasçı olmayan akrabalar, yetimler ve fakirler de orada hazır bulunuyorlarsa, onlara da bu mirastan bir şeyler verin ve gönüllerini alacak tatlı güzel sözler söyleyin.” Âyeti Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları	48

Tablo 4.8. Katılımcıların “Ey Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik ver, ahirette de iyilik ver. Bizi cehennem azabından koru!” Âyeti Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları.....	49
Tablo 4.9. Katılımcıların “Beni Müslüman olarak vefât ettir ve beni sâlihler arasına kat.” Âyeti Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları.....	50
Tablo 4.10. Katılımcıların “Nefsini arındıran elbette kurtuluşa ermiştir.” Âyeti Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları	51
Tablo 5.1. Katılımcıların “Allah, Âdem’i kendi suretinde yarattı.” Sahih Hadisi Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları	52
Tablo 5.2. Katılımcıların “Kolaylaştırın, zorlaştırmayın; müjdeleyin nefret ettirmeyin.” Sahih Hadisi Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları	53
Tablo 5.3. Katılımcıların “İnsanların en şerlisi, ikiyüzlü olan şu kimsedir ki, şunlara bir yüzle gelir, bunlara da başka bir yüzle gelir.” Sahih Hadisi Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları	54
Tablo 5.4. Katılımcıların “Birinizin bir kor üstüne oturup da, o korun elbisesini yakması ve ta cildine işlemesi, kabir üzerine oturmasından çok daha hayırlıdır.” Sahih Hadisi Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları	56
Tablo 5.5. Katılımcıların “Ey kalpleri yönlendiren Allah’ım! Kalplerimizi sana itaate yönelt.” Sahih Hadisi Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları	57
Tablo 5.6. Katılımcıların “Senin isminle ölür, senin isminle dirilirim ey Allah’ım.” Sahih Hadisi Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları	58
Tablo 5.7. Katılımcıların “Ölü, ailesinin kendisi için ağlamasından dolayı azaba uğratılır.” Sahih Hadisi Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları	60
Tablo 5.8. Katılımcıların “Sıcaklığın şiddeti, cehennemın nefes almasından ileri gelir.” Sahih Hadisi Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları	61
Tablo 5.9. Katılımcıların “Günahından tam olarak dönüp tövbe eden, onu hiç işlememiş gibidir.” Sahih Hadisi Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları.....	62
Tablo 6.1. Katılımcıların “Kadınlar olmasaydı, Allah’a hakkıyla ibâdet edilecekti.” Mevzû Hadisi Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları	64
Tablo 6.2. Katılımcıların “Ümmetimin âlimleri, İsrâiloğullarının peygamberleri gibidir.” Mevzû Hadisi Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları	65
Tablo 6.3. Katılımcıların “Sen olmasaydın ben kâinatı yaratmazdım.” Mevzû Hadisi Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları	66
Tablo 6.4. Katılımcıların “(Fiziksel veya zihinsel) özürlü belirgin hale gelen kimseye sadaka vermek vaciptir.” Mevzû Hadisi Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları.....	67
Tablo 6.5. Katılımcıların “Vatan sevgisi imandandır.” Mevzû Hadisi Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları	69
Tablo 6.6. Katılımcıların “Nefsini bilen Rabbini bilir.” Mevzû Hadisi Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları	70
Tablo 6.7. Katılımcıların “Ben gizli bir hazine idim; bilinmek istedim, mahlûkatı yarattım.” Mevzû Hadisi Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları	71
Tablo 6.8. Katılımcıların “Âşura günü ismidle sürme çeken kimsenin gözü iltihaplanmaz.” Mevzû Hadisi Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları .	72

Tablo 7.1. Katılımcıların “İlmi Allah dileyene, malı dilediğine verir.” Atasözünü Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları	74
Tablo 7.2. Katılımcıların “Ananı sırtına yükleyip üç kez Kâbe’ye götürsen de borcunu ödemiş olmazsın.” Atasözünü Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları..	75
Tablo 7.3. Katılımcıların “Çocuğunu küçükken terbiye et.” Atasözünü Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları.....	77
Tablo 7.4. Katılımcıların “Namaz Müslümanın mi‘râcıdır.” Atasözünü Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları.....	78
Tablo 7.5. Katılımcıların “Vatan sevgisi iman eseridir.” Atasözünü Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları.....	79
Tablo 7.6. Katılımcıların “Namaza meyli olanın kulağı ezanda olur.” Atasözünü Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları	80
Tablo 7.7. Katılımcıların “Yedi atasını bilmemek yetimliğin sebebidir.” Atasözünü Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları	82
Tablo 7.8. Katılımcıların “Sadaka verenin ömrü uzun olur.” Atasözünü Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları.....	83
Tablo 7.9. Katılımcıların “Kendini çok öven imamın cemaati az olur.” Atasözünü Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları	84
Tablo 7.10. Katılımcıların “Cemaat sana değil de sen cemaate uymak zorundasın.” Atasözünü Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları	85
Tablo 7.11. Katılımcıların “Ecel ile nikâhın günü şaşmaz.” Atasözünü Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları.....	86
Tablo 7.12. Katılımcıların “Zerre kadar iman, dünya kadar günaha yeter.” Atasözünü Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları	87

GİRİŞ

1.2 Araştırmanın Konusu ve Problemi

İlâhî iradeye uygun bir şekilde hayatı tanzim etmenin yollarından biri Müslümanlar için yaşantısı ile örnek gösterilen Hz. Peygamber'in sünnetidir. Sünnet; inanç, ibâdet, muâmelât gibi Müslümanın yaşantısının her yönünü kapsamaktadır.¹ Peygamber varisi olan İmam-Hatipler de onun hayatını, yaşantısını, sünnetini en iyi şekilde bilmesi ve yaşayan bir sünnet olması halk tarafından beklenen bir gerçektir.

Günümüzde camilerde din hizmeti görevi resmi olarak Diyanet İşleri Başkanlığı uhdesindedir. Başkanlık bu görevi hususi olarak Vâizler, Din hizmeti uzmanları, Kur'an kursu öğrencileri, İmam-Hatipler ve Müezzin-Kayyımlar vasıtasıyla yapmaktadır. İmam-Hatiplerin hadis bilgileri toplum tarafından her zaman bir tartışma konusu haline gelmektedir. Nitekim bazı çevreler İmam-Hatiplerin sahih hadislerden ziyade zayıf hadis veya uydurma rivâyetleri cemaate aktardıkları, bu alanda yeterli donanıma sahip olmadıkları yönündedir. Din görevlilerinin bu alandaki yeterliliklerini ortaya koymak, eksik yönleriyle ilgili gerekli önlemlerin alınmasını sağlamak, İmam-Hatipleri temel alarak halkın hadis kültürünü ortaya koyarak çağımızda Hz. Peygamber'in sünnetinin yaşam düzeyini tespit etmek amacıyla tezimizin konusunu T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı'nda Görevli İmam-Hatiplerin Hadis Kültürü (Ordu Örneği) olarak belirledik.

1.2 Araştırmanın Amacı ve Önemi

Dinimizin temel kaynaklarından biri olan hadis/sünnet, dinin doğru anlaşılması ve yaşanması için iyi bilinmesi gerekmektedir. İmam-Hatipler halkın dinî alanda ilk muhatap oldukları kişilerdir. İmam-Hatiplerin hadis kültür seviyeleri bize toplumun hadis kültürü hakkında ipuçları verecektir. Toplumun kültürleri sürekli değişim içerisinde olduğu bir gerçektir. Bu değişimin hadis alanına etkisi kaçınılmaz bir gerçektir. İmam-Hatipler bu değişim karşısında hadis kültürünü çağın gereklerine göre yorumlayıp Müslümanların bu alandaki ihtiyaç duydukları bilgileri onlara aktarmaları gerekmektedir. Bu çalışma, İmam-Hatiplerin hadis bilgi seviyelerinin anlaşılmasına, böylelikle ilgili kurumlarca gerekli tedbirlerin alınmasına katkı sağlayacaktır.

¹ Mustafa Genç, *Sünnet-Vahiy İlişkisi* (Kitabi Yayınevi, 2009), s.25.

1.3 Araştırmada Uygulanan Yöntem

Çalışma kuramsal ve deneysel iki temel bölümden meydana gelmektedir. Her bölüm için uygun araştırma teknik ve yöntemleri kullanılmıştır. Araştırmamızın kuramsal bölümünde Osmanlıdan günümüze din görevlisi yetiştiren kurumlar, İmam-Hatip kavramının âyet ve hadislerde kullanımı, Osmanlı döneminde imamların kademeleri görev ve sorumlulukları ile günümüz İmam-Hatiplerin kademeleri, görevlerinin neler olduğuna, din görevlilerinin hadis kaynakları ve günümüzde din görevlilerinin aldığı hadis eğitimi konuları üzerinde durmaya çalıştık.

Araştırmanın deneysel bölümünde veri toplama aracı olarak hadis alanı yeterlilik testi yönteminden yararlanılmıştır. Araştırma sonunda; âyet, sahih hadis, mevzû hadis ve atasözü içeren ifadeler ve hadis usulü konuları ile ilgili farklı sorulara yer verilmiştir. Her bir din görevlisinin kütüphanesinde bulunan hadis kitapları ve bu kitapları okuyup okumadıkları, hadis kaynak bilgilerinin mahiyeti, hadis usulü bilgisi, kaynağı açısından hadisler ve hadislerin sıhhat durumları gibi konularda nasıl bir bilgiye sahip oldukları değerlendirilmiştir. Araştırmanın neticesinden hareketle İmam-Hatiplerin hadis alanında daha donanımlı olmaları için birtakım öneriler sunulmuştur.

Hadis alanı yeterlilik testi formu üç bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölüm İmam-Hatiplerin kişisel bilgilerini, ikinci bölüm hadis alanına ilişkin öz değerlendirme ölçeğini, üçüncü bölüm ise İmam-Hatiplerin hadis alanı yeterlilik testi sorularını içermektedir.

Hadis alanı yeterlilik testi formları mutlak aylık toplantılarda din görevlilerine uygulanmıştır. Ordu ilinde görevli 285 İmam-Hatip tarafından hadis alanı yeterlilik testine katılım sağlanmıştır.

Verilerin istatistik sonuçlarının değerlendirilmesinde İstatistiksel Analiz SPSS programı kullanılmıştır. Her kategoride kullanılan araştırma yöntem ve tekniği bilimsel olarak değerlendirilerek yorumlanmaya çalışılmıştır.

1.4 Varsayımlar

1. Araştırmada kullanılan veri toplama araçları geçerli ve güvenilirlerdir.
2. Hadis alanı yeterlilik testi uygulanan örneklem evreni yansıtmaktadır.
3. İmam-Hatiplerin büyük bir kısmı ön lisans mezunudur.
4. Hadis kaynakları içinde, okunma oranı en yüksek *Hadislerle İslâm*'dır.

5. İmam-Hatiplerin âyet bilme oranı, hadisleri bilme oranından yüksektir.
6. Görev yılı 1-5 arası olanların eğitim durumları diğerlerinden yüksektir.
7. Merkezlerde görev yapan İmam-Hatipler kırsal kesimlerde görev yapanlardan daha iyi olabilir.
8. İmam-Hatiplerin bilgilerinin mevzû rivâyetlere dayandığı varsayılmaktadır.
9. Yükseköğretim mezunlarının hadisleri bilme oranı daha fazla olacaktır.

1.5 Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Çalışmamız 2023 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı Ordu ili ve ilçelerinde görev yapan İmam-Hatipler ile yapılmıştır.
2. Hadis alanı yeterlilik testi sonuçları, ölçme aracının tatbik edildiği zaman için geçerlidir.
3. Araştırmada ele alınan probleme ait bilgilerin derlenmesi, araştırmada kullanılan ölçme aracı ve örneklemle sınırlıdır.
4. Hadis alanı yeterlilik testi İmam-Hatiplerin birbirlerinden etkilenmemeleri için bir defada toplu halde yapılacaktır.
5. Çalışmamız İmam-Hatiplerin samimiyetiyle sınırlıdır.

1.6 Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini Ordu il Müftülüğüne bağlı olarak görev yapan İmam-Hatipler oluşturmaktadır. Ordu ili, merkez ilçe dışında 18 ilçeden oluşmaktadır. Çalışmanın örneklemi Ordu ilinin büyük ilçelerinden olan Altınordu, Ünye, Fatsa ve küçük ilçelerinden olan Çaybaşı ve Kabadüz müftülüğüne bağlı İmam-Hatipler oluşturmaktadır. Araştırma sahası olarak bu ilçelerin seçilmesinin nedeni ilçe merkezlerinde görev yapanlar ile mahalle ve kırsal kesimlerde görev yapan personelin hadis/sünnet kültürünü kıyaslamak ve Ordu ili hakkında genel kanaate varmaktır.

2023 yılı Ocak ayında, farklı gün ve saatte beş ayrı ilçe müftülüğünün düzenlemiş olduğu toplantıya katılan İmam-Hatiplere hadis alanı yeterlilik testi dağıtılmıştır. Bazı İmam-Hatipler hadis alanı yeterlilik testimize katılmak istememiştir. Bir kısım İmam-Hatiplerde çok sayıda soruyu cevapsız bırakmıştır. Çok sayıda sorunun cevaplanmadığı formlar herhangi değerlendirmeye tabi tutulmamıştır. Altınordu ilçesinden alınan 32, Ünye ilçesinden alınan 61, Fatsa

ilçesinden alınan 46, Çaybaşı ilçesinden alınan 24 ve Kabadüz ilçesinden 15 olmak üzere toplamda 178 hadis alanı yeterlilik testi değerlendirilmiştir.

1.7 Konu Hakkında Yapılmış Bazı Araştırmalar

Konumuz ile alakalı çalışmalardan tespit ettiğimiz kadarıyla ilki 1996 yılında Mehmet Bilen tarafından 213 İmam-Hatibin katılımı ile hazırlanan yüksek lisans tezidir.² İlgili çalışma giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın sonucu olarak İmam-Hatiplerin ekseriyetinin hadis literatür bilgilerinin eksik olduğu, mevzû rivâyetleri sahih olarak değerlendirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. İlgili çalışmada en çok okunan eser *Buhârî* ve *Riyâzû's-sâlihîn* olduğu hususi olarak Ankara'da görev yapan İmam-Hatiplerin bu eserleri çevirilerinden okuduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dinî alanda özel öğrenim gören Şırnak'ta görev yapan İmam-Hatiplerin kaynak bilgilerinin daha iyi olduğuna vurgu yapılmıştır. Hadis alanı yeterlilik testine katılım yapan İmam-Hatiplerin mevzû rivâyetleri bilme oranları oldukça düşük olmakla birlikte sahih hadisleri bilme oranları %90'ın üzerinde olduğu beyan edilmektedir. Ancak bunun bir başarı olarak görülmemesi gerektiği çünkü mevzû rivâyetlerin araştırılmadan sahih denildiğine vurgu yapılmıştır. Atasözleri ile ilgili sorulara bir kısım İmam-Hatibin sahih hadis dediği görülmektedir. Ayrıca ilgili çalışmanın neticesinden hareketle hadis eğitiminin yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmış ve gerekli mercilere yönelik birtakım öneriler sunulmuştur.³

Çalışmamız ile benzer içeriklere sahip olan ikinci çalışma ise Ahmet Gür tarafından hazırlan “*Din Görevlilerinin Hadis Bilgilerinin Mahiyeti Üzerine Bir Alan Araştırması (Niğde ve Mersin Örneği)*” isimli yüksek lisans tezidir. Mezkûr tez, üç bölümden oluşmaktadır. Evvela araştırmanın amaç ve önemi, uygulanan yöntem varsayımlar, sınırlılıkları, evren ve örnekleme ile daha önce yapılan benzer çalışmalardan detay verilmeden bahsedilmiştir. İkinci bölümde din görevlileri ve kullanılan kavramlar hakkında kısa ve öz bilgiler verilmiştir. Son bölümde ise elde edilen sonuçlar tablolar halinde beyan edilmiş, verilen cevaplara göre yorumlar yapılmıştır. Son kısımda ise çıkan sonuç ortaya konulmuş ve görevliler ile ilgili önerilere yer verilmiştir. Bu çalışmaya 223 İmam-Hatip, 49 Müezzin-Kayyım 37 Kur’ân kursu öğreticisi katılmıştır. Katılım yapanların %89,9'u erkek, %10,1'i bayan

² Mehmet Bilen, *T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı'na Bağlı Camilerde Görev Yapan İmamların Hadis Bilgilerinin Mahiyeti Üzerine Bir Araştırma (Ankara, Şırnak Örnekleme)* (Ankara: AÜSBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1996).

³ Bilen, *T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı'na Bağlı Camilerde Görev Yapan İmamların Hadis Bilgilerinin Mahiyeti Üzerine Bir Araştırma (Ankara, Şırnak Örnekleme)*, s.88.

din görevlisidir. Anketin içerik değerlendirmesi ile ilgili birkaç önemli noktayı şu şekilde özetleyebiliriz:

Din görevlilerine hadis usulü eserlerini okuyup okumadıkları sorulmuş ve okudum diyenlerin oranı %29,70 ile çok düşük bir seviyede kalmıştır. Din görevlilerinin okudukları hadis eserleri sorulmuş ve en çok okunan eserin *Riyâzû's-sâlihîn* olduğu beyan edilmiştir. Bu eserin çok okunmuş olma sebebi olarak metni ile birlikte Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından basılması, eserin okuyucu için akıcı bir özelliğinin olması, orta hacimli bir eser olması zikredilmiştir.

Hadis usulü ile ilgili sorulan açık uçlu sorulara en çok doğru cevap verenler; Kur'an kursu öğreticileri, 18-30 ile 31-40 yaş aralığı olanlar, 6-10 hizmet yılına sahip olanlar, yükseköğrenim mezunu olanlar ve il merkezinde görev yapan din görevlileridir.

İmam-Hatiplerin Kur'an kursu öğreticileri ve Müezzin-Kayyımlara göre sahih hadisi bilme oranları daha düşük olmakla birlikte mevzû rivâyetleri bu iki sınıfa göre daha fazla doğru cevaplamışlardır. Mevzû rivâyetlerin İmam-Hatipler tarafından doğru bilinmesinin nedeni olarak vaaz ve nasihatlerde görevleri gereği diğerlerinden daha aktif oldukları sonucuna bağlanmıştır.

Son olarak yapılan bu çalışmada din görevlilerinin âyetleri bilme oranları %63,00 olarak belirlenmiş, bu oran görevliler için yetersiz olduğu beyan edilmiş ve bunun sebebi olarak yeteri kadar meal okumadıkları gösterilmiştir.⁴

Çalışmamız ile benzer içeriklere sahip olan üçüncü çalışma ise Meltem Gündüz tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanan “*Din Görevlilerinin Hadis Bilgilerinin Mahiyeti Üzerine Bir Alan Araştırması (Eskişehir ve Kütahya Örneği)*” isimli çalışmadır. Bu çalışmaya 350 din görevlisi katılmış, çalışmanın birinci bölümünde din görevlilerinin durum tespitleri ve görev tanımları yapılmış, sonraki bölümde ise görevlilerin hadis bilgileri ve bu bilgilerini etkileyen etkenlerin değerlendirilmesi yapılmış, son bölümde ise elde edilen sonuçlar değerlendirilerek önerilerde bulunulmuştur. Anketin içerik değerlendirmesi ile ilgili birkaç önemli noktayı şu şekilde özetleyebiliriz:

Hadis usulü sorularına en çok doğru cevap veren il Kütahya, ünvan olarak Kur'an kursu öğreticileri, yaş durumlarına göre 31-40 ve 51 ve üstü olanlar, hizmet sürelerine göre 26 ve üzeri olanlar, eğitim durumlarına göre ise yükseköğrenim

⁴ Ahmet Gür, *Din Görevlilerinin Hadis Bilgilerinin Mahiyeti Üzerine Bir Alan Araştırması (Niğde ve Mersin Örneği)* (Konya: SÜSBE, Yüksek Lisans Tezi, 2011).

mezunu olanlardır. Doğru cevap verme oranları %96,00 ile %55,40 arasında değişmektedir.

Âyet sorularına göre en çok doğru cevap veren il bazında Kütahya, ünvana göre Müezzin-Kayyımlar, eğitim durumlarına göre yükseköğrenim görenler ile ilçe merkezlerinde görev yapanlardır. Doğru cevap verme oranları %98,00 ile %66,20 arasında değişmektedir. Hadis usulü sorularına göre âyetleri doğru bilme oranı yüksektir.

Sahih hadis sorularına en çok doğru cevap veren il Kütahya, görevlilerden Müezzin-Kayyımlar, yaş gruplarına göre 51 ve üzerinde olanlar, hizmet sürelerine göre 26 ve üstü olanlar, eğitim durumlarına göre yükseköğrenim mezunları ve il merkezinde görev yapanlar şeklinde beyan edilmiştir. Doğru cevap verme oranları % 93,70 ile % 54,50 arasında değişmektedir.

Mevzû rivâyetlerle ilgili sorulan sorulara ise en çok doğru cevap veren il Kütahya, Müezzin-Kayyım unvanına sahip olanlar, 26 ve üzeri hizmet yılı olanlar, yükseköğrenim mezunları ve il merkezinde görev yapanlarıdır. Doğru cevap verme oranları % 92,00 ile % 16,00 ile en başarısız kategori olarak değerlendirilmiştir.⁵

Bizim çalışmamız ile benzer içerikli çalışmalardan dördüncüsü ise Hatice Yılmaz Ülkü tarafından hazırlanan yüksek lisans tezidir. Bu çalışmada iki farklı ilçede görev yapan Kur'ân kursu öğreticilerinin hadis bilgi düzeyleri karşılaştırılmış ortaya çıkan sonuç değerlendirilmiştir. Çalışmada elde edilen sonucu şu şekilde özetleyebiliriz:

Ankete katılan Kur'ân kursu öğreticilerinin en çok okuduğu hadis eserleri sırasıyla *Riyâzü's-sâlihîn*, *Sahîh-i Buhârî*, *Hadislerle İslâm*'dır. Kur'ân kursu öğreticilerinin %92,70'i başkalarına aktardığı hadisin sıhhatini önemsemektedir. "Hadis ile ilgili yayınlanan eserleri takip ederim" diyen Kur'ân kursu öğreticisinin oranı %18,00'dır. "Hurafelerin halk arasına yerleşmesinin en büyük etkenlerinden birisinin irşâd faaliyetlerinde kullanılan mevzû hadisler olduğu kanaatindeyim" düşüncesine sahip olan Kur'ân kursu öğreticilerinin oranı %70'tir.

Sahih hadislere doğru cevap verme oranı genel olarak yüksektir. Bu oran en yüksek %98,50 en düşük ise %44,90'dır. Mevzû hadisleri bilme oranları ise genel

⁵ Meltem Gündüz, *Din Görevlilerinin Hadis Bilgilerinin Mahiyeti Üzerine Bir Alan Araştırması (Eskişehir ve Kütahya Örneği)* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019).

olarak düşüktür.⁶

Benzer içerikli çalışmalardan beşincisi ise Gaziantep'te görev yapan Kur'ân kursu öğretmenlerinin hadis bilgi düzeylerine yönelik Elif Kocabaş tarafından yapılan çalışmadır.⁷ İlgili çalışma iki bölümden meydana gelmektedir. İlk bölümde kavramsal çerçeve ele alınmış, ikinci bölümde ise anket sonuçlarının analizi yapılmıştır. Ulaşılan sonuçları şu şekilde özetleyebiliriz:

Kur'ân kursu öğretmenlerine yönelik yapılan bu çalışmada en çok okunan *Riyâzü's-sâlihîn* eseridir. Bu durum bizlere zikrettiğimiz bütün çalışmalarda en çok okunan eserin aynı eser olduğu göstermektedir. Başkalarına aktaracağı hadislerin sıhhatini önemseme oranı %92,70'dir. Hadis alanı ile ilgili yayınlanan eserleri takip oranı %28 dir. Hurafelerin yerleşmesinin nedenlerinden birinin vaaz ve nasihatlerde mevzû rivâyet aktarımı olduğunu düşünen Kur'ân kursu öğreticisi %70'tir.

Âyetler ile ilgili anketlere 51 ve üzeri yaş grubuna sahip olanların doğru cevap verme oranları diğerlerinden yüksektir. Âyetlerde en yüksek doğru cevap oranı %90 en düşük doğru cevap oranı ise %15,30'dur. Kur'ân kursu öğretmenlerinden en çok doğru cevap verilen %98,50 ile "Sizin en hayırlınız, Kur'ân-ı öğrenen ve öğretenlerinizdir." hadisidir. Yine ilgili çalışmada en az bilinen %44,90 ile "Birbirinizle ilginizi kesmeyin, birbirinize sırt çevirmeyin, birbirinize haset etmeyin. Ey Allah'ın kulları kardeş olun." sahih hadisidir. İlgili çalışmada da mevzû rivâyetleri bilme oranı düşük, atasözleri ile ilgili soruları bilme oranı yüksektir.

Benzer içerikli çalışmalardan altıncısı ise; Şişli Müftülüğünde vazifeli din görevlileri (Vâiz, Kur'ân kursu öğreticisi, İmam-Hatip, Müezzin-Kayyım)'ne yönelik altmış personelin katılımı ile Derya Küçükuysal tarafından hazırlanan hadis/sünnet kültürleri üzerine yapılan çalışmadır.

Mezkûr çalışmanın ilk bölümü konu, amaç, metot, varsayımlar, sınırlılıklar ve literatürden meydana gelmektedir. Sonraki bölüm ise anket uygulanan ilçenin tarihi, etnik, demografik, sekter, eğitim ve ekonomik yapıyla alakalı araştırmalardan, Diyanet tarafından Şişli Müftülüğü personeline yönelik sunulan imkânlardan ve araştırmaya katılan din görevlilerin kişisel ve mesleki bilgilerinden meydana gelmektedir. Son bölüm ise din görevlilerinin hadis usulü bilgileri, hadis/sünnetin

⁶ Hatice Yılmaz Ülkü, *T.C. Diyanet İşleri Başkanlığında görevli Kur'an kursu öğretmenlerinin hadis bilgileri üzerine bir alan araştırması (Konya-Merâm ve Kocaeli-Gebze örneği)* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019).

⁷ Elif Kocabaş, *Kur'an Kursu Öğreticilerinin Hadis Bilgilerinin Düzeyi: Gaziantep Örneği* (Gaziantep Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2020).

yaygınlaştırılmasında karşılaşılan sorunlar, sosyal ve kültürel faaliyetler incelenmiştir. Sonuç bölümünde ise ulaşılan bulgu ve yorumlara yer verilerek hadis usulü bilgisinde ve rivâyetlerin kaynaklarını bilme hususunda din görevlilerinin istenilen seviyede olmadığına işaret edilmiştir. Ayrıca din görevlilerinin düğün, cenâze, esnaf ziyareti gibi sosyal faaliyetlerde aktif olmakla birlikte gençlerin ilgi alanları olan spor aktiviteleri gibi etkinliklerde katılım oranlarının az olduğu tespit edilmiştir.⁸

Bizim çalışmamız, Mehmet Bilen, Ahmet Gür, Meltem Gündüz, Hatice Yılmaz Ülkü, Elif Kocabaş ve Derya Küçükuysal'ın çalışmalarına benzer bir çalışmadır. Elif Kocabaş'ın çalışması ve bizim çalışmamız benzer özellikler taşımakta olup onun anket çalışma prensibi örnek alınmıştır. Elif Kocabaş'ın çalışması Kur'ân kursu öğrencilerine yönelik iken; bizim çalışmamız İmam-Hatiplere yöneliktir. Bahsettiğimiz bu çalışmaların amaç ve yöntemleri benzer niteliktedir.

Bu çalışma ile Ordu ilinde, dinin önemli kaynaklarından olan sünnet/hadislerin İmam-Hatiplerce bilinme düzeyi ortaya konulacaktır. Amacımız İmam-Hatipleri imtihan etmek değil, objektif bir yaklaşımla, konunun aydınlanması ve İmam-Hatiplerin dolayısıyla halkın hadis kültürünün ortaya konulmasıdır. Karadeniz Bölgesi'nde bu alanda yapılan herhangi bir çalışmanın olmaması, bizim çalışmamızın özgün tarafıdır.

⁸ Derya Küçükuysal, *Din Görevlilerinin Hadis-Sünnet Kültürü Konusundaki Kanaat Ve Tutumları: Şişli Örneği* (İstanbul: Sabahattin Zaim Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2021).

2. OSMANLIDAN GÜNÜMÜZE İMAM HATİPLİK GÖREVİNİN TARİHİ SEYRİ

2.1 İmam-Hatip Kavramı

İmam Arapça’da emm “öne geçmek, sevk ve idare etmek,” kökünden türemiş, terim olarak “cemaatle kılınan namaza önderlik eden kimse” ve “devlet başkanı” anlamlarını taşır. III. (IX.) yüzyılın ortalarında Endülüs’te namaz kıldırان görevli ve devlet başkanlarını ayırmak için namaz kıldırان görevliye sâhibü’s-salât denilmiştir. Bu isimlendirme zamanla Mağrib ve İfrîkiye’de de kullanılmıştır.⁹

Son nebi Hz. Muhammed (s.a.v.) ömrünün sonuna kadar İslâm dinini tebliğ ve sahabeye kıldırıldığı namazlar ile İmam-Hatiplik vazifesini bizzat îfâ etmiştir. Hz. Peygamber’e imamlığı nasıl yapacağını Cebrâil’in öğrettiği, ilk defa Kâbe’nin yanında, sonra müşriklerin baskısı nedeniyle Mekke’nin sakin yerlerindeki bazı hanelerde kendisine uyan ashabına namaz kıldırıldığı kaynaklarımızda haber verilmiştir. İslâm coğrafyasının genişlemesiyle birlikte cami ve mescitlerin sayısı artmış, bu durumda İmam-Hatiplik görevini icra edecek yeni rehberlere ihtiyaç duyulmuştur. Hz. Peygamber de İslâm’ı seçen kavimlere dinî tebliğ ve Kur’ân-ı Kerîm öğretmek için özellikle Ehl-i Suffe’de yetişmiş, Kur’ân-ı iyi bilen ve kendilerine “kurrâ” denilen sahâbîleri ihtiyaç duyulan yerlere göndermiştir.¹⁰

Hz. Peygamber (s.a.v.) den gelen birçok rivâyette imamete teşvik, imamlık yapacak kişinin imamete ehil olması, dinî alanda kendini geliştirmiş olandan seçilmesi, namazda cemaatin durumunu göz önünde bulundurması ve imama uymanın zorunluluğu gibi hususlar nakledilmektedir. Bu rivâyetlerden bir kısmı şu şekildedir:

Hz. Peygamber (s.a.v.) “Allah’ın kitabını en iyi okuyanlar cemaate imam olur. Eğer bu hususta eşit iseler, sünneti en iyi bilenleri; bu hususta da eşit iseler hicret itibârı ile en kıdemlileri; bu hususta da eşit iseler, İslâmiyet’i kabulde en kıdemlileri imam olur. Sakın birinin hâkim olduğu yerde, başka biri ona imam olmasın! ve hiç kimse başkasının hanesinde onun izni olmaksızın yaygısının üzerine oturmasın!” buyurdular.

Ebû Saîd-i Eşec (ö. 257/865), kendi rivâyetinde «silmen» (İslâm’a giriş) yerine

⁹ Mustafa Sabri Küçükaşcı, “İmam”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000) s.188.

¹⁰ Küçükaşcı, “İmam” s.188.

«sinnen» (yaşça) demiştir.¹¹ Mezkûr hadis İmam-Hatipliğe kimin daha ehil olduğunu beyan eden fıkhi içerikli bir rivâyettir. Burada işaret edildiği üzere öncelik Allah'ın kitabını en iyi okuyanlar olarak belirtilmesiyle ilmin önemine vurgu yapılmıştır. Bugünkü terim manasında cemaate namaz kıldırın görevli anlamında kullanılmıştır.

Hiz. Peygamber (s.a.v.) “İmam (cemaat için) kefil, müezzin de mu'temeditir. Ey Allah'ım, imamları doğru yola eriştir, müezzinleri de bağışla” buyurdu.¹² Bu rivâyette imam ve müezzinlerin yaptıkları görevin sorumluluk gerektirdiği, zorluğundan dolayı Peygamber'in (s.a.v.) duasına mazhar olduğunu görmekteyiz. İmam lafzının bu rivâyette de bugünkü namaz kıldırın görevli olan İmam-Hatip manasında kullanıldığı görülmektedir.

Hiz. Peygamber (s.a.v.) “Sizden birisi insanlara namaz kıldırıyorsa namazı hafif tutsun. Çünkü onlar içinde zayıf, hasta ve yaşlı kimseler bulunabilir. Fakat tek başına kılıyorsa istediği kadar uzatsın.”¹³ buyurdu. İmamlık yapan kimsenin kendisine uyanların durumlarını dikkate almaları, içerisinde yaşlı, hasta vb. bulunan cemaate namaz kıldırırken kısa tutmaları gerektiği, yalnız başına namaz kılarken dilediği kadar uzatabileceği Hiz. Peygamber (s.a.v.) tarafından açıkça beyan edilmiştir. Bu rivâyet ve zikrettiğimiz rivâyetlerin tamamında günümüzde cemaate namaz kıldırın görevlendirilen İmam-Hatipler kastedilmektedir.

“Peygamber (s.a.v.) bir defasında bindiği attan düşmüş ve sağ yanını incitmişti. Bu yüzden o gün bize namazlardan birisini oturarak kıldırması. Biz de O'nun arkasında namazlarımızı oturarak kılmiştık. Resûl-i Ekrem (s.a.v.) namazı bitirip selâm verince şöyle buyurmuştu: imam kendisine uyulması için vardır; o ayakta namaz kılıyorsa siz de namazlarınızı ayakta kılın, o rûkûa vardığında siz de rûkû edin, o kalktığında siz de kalkın, o secde ettiğinde siz de secde edin, (Semi'allahu limen hamideh) dediği zaman siz (Rabbena ve lekel hamd) deyin.”¹⁴

Zikrettiğimiz âyet ve hadisleri incelediğimizde kimin imamete uygun olduğu, imamların görevleri cemaatin durumlarını dikkate almaları, namazı uzatmamaları gibi hususlar zikredilmiştir. Günümüz içinde aynı şeylerin geçerli olduğu ve din görevlilerinin bu hususlarda hassas davrandığı, İmam-Hatip alimlerinde liyakate

¹¹ Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc Müslim, *El-Câmi'u's-Sahîh* (Kahire: y.y., 1374), "Mesâcid" 673.

¹² es-Sicistânî Ebû Dâvûd, *Süneni Ebî Dâvûd* (Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 1431), "Salât", 2 (No. 517).

¹³ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *El-Câmi'u's-Sahîh*, nşr. Muhammed Zühreir b. Nasr (b.y.: Dâru Tavki'n-Necât, 1422/2001), "Ezan", 10 (No.703).

¹⁴ Buhârî, "Ezan", 10 (No.732).

önem verildiği görülmektedir. Peygamber efendimiz kendi bizzat imamlık görevini ifâ ederek ümmetine örnek teşkil ettiği gibi dört büyük halifede mecbur kalmadıkça imamlık yani namaz kıldırma görevini bizzat kendileri icra etmişlerdir.¹⁵

2.2 Osmanlıdan Günümüze İmam-Hatiplerin Görevleri

2.2.1 Osmanlı Döneminde İmamlar

Osmanlıda imamlar padişah beratı ile göreve atanır, görevleri süresince olağanüstü hallerde halktan alınan aynî, malî ve bedenî vergilerden muaf tutulurlardı. İmamlar fakih, halîfe veya molla sıfatları ile anılır ve maaşlarını görevli oldukları cami veya mescitlerin vakıflarından alırlardı. Farklı mercilerin arzı ile tayin edilmekle birlikte halk tarafından kabul edilebilecek şahıslardan olmalarına önem verilirdi. Beratı olmayanlar içinden de halk kendilerine namaz kıldırma üzere bir imam seçebilirdi. Bu görevlilere 16. yüzyılda namazcı denilir, imam unvanıyla anılmazlardı. İmam olarak atanabilmek için belirli eğitimi almaları kural olmamakla beraber dinî bilgilerle donanımlı güzel ahlak sahibi olma şartı aranırdı.¹⁶

2.2.1.1 Mahalle İmamları

Osmanlıda mahalle bir mescid etrafında şekillenir, zamanla minber ilavesiyle camiye dönüşür ve yeni mahallelerin ortaya çıkmasına vesile olurdu. Kanûnî Sultan Süleyman zamanında İstanbul'da 219 Müslüman Mahallesi bulunur, her mahallede cami veya mescid bulunmaktaydı. Mahalle imamları Tanzimat'a kadar devleti temsil eden görevliydi. Kadılar tarafından denetlenir, haklarındaki şikâyetler cezalandırılmalarına sebep olabilirdi. İmamlar kadıların yardımcısı konumundaydı. Görevleri sadece din işleri ile sınırlandırılmamıştı. Mahallenin asayiş ve düzeninin sağlanması, mahalle halkının İslam'a uygun yaşamaları dinî görevleri yerine getirme hususunda halkı kontrol ederdi. Devletin emirlerini halka tevdi eder ve mahallede yaşayanlar hakkında bilgi sahibi olmaları istenirdi. Ölüm, doğum ve nikâh gibi işlemleri yürütürlerdi. Çevre temizliğinin sağlanması ve yangınlara karşı gerekli tedbirlerin alınması, sahtekâr ve ihtikârların engellenmesi, ekmek fırınlarının kontrolü gibi görevleri vardı.¹⁷

¹⁵ Küçükbaşcı, "İmam" s.189

¹⁶ Kemal Beydilli, *Osmanlı Döneminde İmamlar ve Bir İmamın Günlüğü (Ciltli)* (Pınar Yayınları, 2018), s.11-14.

¹⁷ Beydilli, *Osmanlı Döneminde İmamlar ve Bir İmamın Günlüğü (Ciltli)*, s.15-21.

2.2.1.2 Askeri İmamlar

Padişah beratı ile askeri hastaneler de dâhil olmak üzere askeriye'nin her alanında dinî hizmetlerini yerine getirmek üzere belirli maaşlara bağlanmış imamlar tayin edilirdi. İmamlar askerlere beş vakit namaz kıldırmanın yanında onlara dinî ilimleri öğretmekle de görevliydi. II. Mahmud (ö. 1255/1839) zamanında çocuklarını okul yerine işe gönderen aileleri denetlemek ve kadiya bilgi vermekle de görevlendirilmişlerdir.¹⁸

2.2.1.3 Saray İmamları

Osmanlı Devleti'nde padişah gibi büyük devlet adamları, vakit namazlarını kendilerine kıldırmak için özel bir imam istihdam ederlerdi. Padişahın gittiği câmilerde cuma ve bayram namazlarını kıldırmakla aslında halifeye âit bir görevi yerine getirmiş oluyorlardı.¹⁹ Padişah imamı olmak bir ayrıcalık olmakla beraber imam-ı evvel ve sâni haricindekilerin maaşları düşüktü. İmam-ı evvel olanlara özel sandal tahsis edilir, kendilerine yüksek ödeme yapılırdı. İlmîyenin en yüksek mevkilerine yükselenler hatta içlerinden şeyhülislam olanlar da olurdu.²⁰

Toplumun bütün kesimlerinde imamlık hizmeti yaygınlık göstermekteydi. Rical ve kibar konakları gibi yerlerde özel hizmet veren imamlar, farklı ülkelere gönderilenler, yurtdışı sergilerinde, şehbenderliklerde, sefarethanelede varlıkları vazgeçilmezdi.²¹

2.2.2.1 Günümüzde İmam-Hatipler

2.2.2.1.1 Başımam-Hatip, Uzman İmam-Hatip ve İmam-Hatiplerin Ortak Görevleri

Görevli bulundukları camilerde namaz kıldırmak, vaaz vermek, hutbe hazırlamak, isteyen halka uygun yerlerde Kur'ân eğitimi ve dinî bilgi vermek, yaz Kur'an kurslarında görev yapmak, Kur'ân, tefsir/meal, siyer, ilmihal ve hadis gibi konularda çalışmalar yapıp onay aldıktan sonra cemaate ilan edip tatbik etmek, teberrukât eşyasının korunmasını ve bakımını sağlamak, cami ve çevresinde izinsiz yardım toplanmasını engellemek, caminin ihtiyaçlarını giderici önlemler almak, Türk Medeni Kanunu'na göre nikâh kıydıranlara istemeleri halinde nikâhın dinî merasimi

¹⁸ Beydilli, *Osmanlı Döneminde İmamlar ve Bir İmamın Günlüğü (Ciltli)*, s.23-24.

¹⁹ Murat Akgündüz, "İslâm San'at, Tarih, Edebiyat ve Müsikîsi Dergisi" IV/7 (2006), s. 65-74.

²⁰ Beydilli, *Osmanlı Döneminde İmamlar ve Bir İmamın Günlüğü (Ciltli)*, s.71.

²¹ Beydilli, *Osmanlı Döneminde İmamlar ve Bir İmamın Günlüğü (Ciltli)*, s.72.

yapmak, cami ziyaretlerinin usulüne uygun yapılmasını, insanların huzur içerisinde ibâdet etmesini sağlamak, cenâze namazı kıldırmak ve cenâzeyi defnetmek, Bayram, doğum, ölüm, düğün, sünnet, hastalık vb. sebeplerle görev mahallindeki halka din hizmeti sağlamak, kimsesiz, yetim-öksüz, engelli ve ihtiyaç sahipleriyle ilgilenmek, insanlar arasında ülfet, sevgi, dayanışma ve kardeşliği artırıcı faaliyetler yapmaktır. Çocuklar ve gençlerin dinî ve ahlaki eğitimlerini geliştirmeye yönelik çalışmalar yapmak, vakıf, dernek ve benzeri kuruluşların başkanlığın hizmet alanı ile ilgili konulardaki taleplerine katkı sağlamaktır. Müezzin-Kayyımın bulunmadığı zamanlarda onun görevlerini yapmak, görev alanı ile ilgili verilen diğer görevleri yapmak olarak belirlenmiştir.²²

2.2.2.1.2 Uzman İmam-Hatipler

Uzman İmam-Hatipler ortak görevlere ilave olarak Kur’ân-ı Kerîm öğretimi, güzel okuma, hitabet, dinî musiki, aile ve dinî rehberlik hizmetleri yapmak, toplumun özel ilgiye muhtaç kesimlerine yönelik din hizmetleri, hastanelerde yürütülen din hizmetleri ve sosyal hizmet kurumları, çocuklara ve gençlere yönelik din hizmetleri, kadınlara yönelik irşat hizmetlerini yerine getirmek, toplantı, seminer, hizmet içi eğitime katılmak, cami görevlilerine rehberlik yapmak, hizmet içi eğitim seminerlerinde eğitici olarak görev yapmak, vaaz ve irşat hizmetlerinde görev almak olarak belirlenmiştir.²³

2.2.2.1.3 Başımam-Hatipler

Uzman İmam-Hatiplere ilave olarak görevli olduğu cami ve görevlendirildiği yerlerdeki hizmetleri koordine etmek, görev alanı ile ilgili yürütülen hizmetlerin verimli ve etkin olmasını sağlamak, görevli olduğu yer de dinî hayatla ilgili ihtiyaç duyulan hususları tespit ederek rapor haline getirmektir.²⁴

Diyanet İşleri Başkanlığı 2022 istatistik verilerine göre ülkemizde 79.314 İmam-Hatip görev yapmaktadır.²⁵

2.3 Osmanlı Medreselerinde Hadis Eğitimi

Bu bölümde konuyu uzatmamak, belirli bir alanda sınırlı tutmak maksadıyla Osmanlı medreselerinde yetiştirilen din görevlilerinin aldığı eğitimler içerisinden

²² “Mevzuat Bilgi Sistemi” (Erişim 07 Nisan 2022).

²³ “Mevzuat Bilgi Sistemi”.

²⁴ “Mevzuat Bilgi Sistemi”.

²⁵ “Stratejik Plan 2019-2023 Güncellenmiş Versiyon(2022)” (Erişim 16 Nisan 2022).

sadece hadis ile ilgili olan kısımlarını ele almaya çalıştık. İlgili çalışmamızda medreselerde eğitim alanların bir kısmının geleceğin müderrisi olduğu bir kısmının ise Osmanlı'da cami, saray vb. yerlerde imamlik yaptıkları varsayılmaktadır.

2.3.1. Osmanlı Medrese Eğitiminde Hadis İlmi

Osmanlı medreselerinde eğitim sistemi rütbelere göre tertip edilmiştir. Zaman zaman değişiklik olsa da medrese rütbeleri şöyledir: “İbtidâ-yı hâriç, Hareket-i hâriç, İbtidâ-yı dâhil, Hareket-i dâhil, Mûsıla-i sahn, Sahn-ı semân, İbtidâ-yı altmışlı, Hareket-i altmışlı, Mûsıla-i Süleymâniye, Havâmis-i Süleymâniye, Süleymâniye, Dârulhadîs-i Süleymâniye.”²⁶ Hadis alanında temel eserler ile birlikte *el-Müsnedü's-ş-şihâb*'ı ile Beğavî'nin (ö. 516/1122) Kudâî'nin (ö. 454/1062) *Mesâbihu's-sünne* isimli eserleri; daha sonrasında ise Sagânî'nin (ö. 650/1252) *Meşâriku'l-envâr*, İbnü'l-Esir'in (ö. 606/1210) *el-Câmi'u'l-usûl*'ü medresede okutulan en önemli eserleri olmuştur. Bu durum Anadolu ve Hindistan gibi yerlerde görülmektedir.²⁷

Osmanlı medreselerinin kurumsallaşmaya başladığı Fatih (ö. 886/1481) döneminde hadis tedrisatında zikredilen eserlere yer verilmiştir. Fatih'in Sahn-ı Semân vakfiyesinde şöyle bir ifade bulunmaktadır “*Her müderris kable'd-ders, Mesâbih ve Meşârik veya Buhârî ve Müslim'den bir miktar ehâdis-i şerîfe nakledip ba'dehû derse şurû' olunması fermân olundu.*” Fatih'in inşa ettiği kütüphanede *el-Câmi'u'l-usûl Mesâbih*, *Meşârik*, gibi eserlerle beraber *Şifâ* gibi eserler de mevcuttu.²⁸

Topkapı Sarayı Arşivi'ndeki bir belgede padişah fermanı ile müderrislere tevdi edilen kitapların isimleri mevcuttur. Bu listede bulunan hadis eserleri ve müellifleri olarak; *Buhârî*, *Müslim*, *Kirmânî*, *İbn Hacer*, *Aynî*, *Mesâbih* ve *Nevevî* zikredilmiştir.²⁹

Süleymaniye imâreti inşâ edilirken Kanûnî (ö. 974/1566) tarafından kütüphaneye vakfedilen eserler içerisinde hadis alanında *Sahîh-i Buhârî* ve şerhleri, *Sahîh-i Müslim* ve şerhleri, *Mesâbihu's-sünne* ve şerhleri, *Sünen-i Ebû Dâvûd*, *el-Câmi'u'l-usûl*, *Meşâriku'l-envâr* ve şerhleri, *Riyâzü's-sâlihîn*, *et-Terğîb ve't-terhîb*, *Mevâhibü'l-ledünniye* *el-Câmi'u's-sağîr* şerhleri ve *eş-Şifâ* gibi eserler

²⁶ Mehmet İpşirli, “Medrese (Osmanlı Dönemi)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), s.327

²⁷ Mustafa Celil Altuntaş, *Osmanlı Döneminde Hadis İlmi* (Doktora Tezi: İstanbul Üniversitesi, 2018), s.179

²⁸ Altuntaş, *Osmanlı Döneminde Hadis İlmi*, s.179.

²⁹ Mustafa Bilge, *İlk Osmanlı Medreseleri* (İstanbul Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1984), s.63.

bulunmaktadır.³⁰ Bu kitapların mevcut olması onların medreselerde okutulduğunu göstermese bile Osmanlıda hadis telifâtında ve tedrisâtında öncelikli eserler olduğuna işaret etmektedir.³¹

İstanbul’da Hacı Hasan Medresesi’nde görev yapan Taşköprîzâde (ö. 968/1561) *Mesâbîh*’in tamamını iki defa okuttuğunu, sonra tayin olduğu medreselerde on iki sene içinde *Meşârik*³² ve *Mesâbîh*³³’in tamamını okuttuğunu söylemiştir. Bundan sonra tayin olduğu Mustafa Paşa Medresesi’nde görevde bulunduğu süre zarfında *Mesâbîh*’i kitâbu’l-buyu’a kadar okutmuştur. Daha sonra Edirne’de kısa süre vazife yaptığı medresede *Sahîh-i Buhârî*’nin bir cildini okutma imkânı olduğunu beyan etmiştir. Bundan sonra vazifelendirildiği Sahn-ı Semân medresesinde *Sahîh-i Buhârî*’yi iki defa okuttuğunu söylemiştir. Daha sonra tayin edildiği Sultan Bâyezid Medresesi’nde *Sahîh-i Buhârî*’nin 3/1’ini okutmuştur. Bursa kadılığından sonra Sahn-ı Semân’a tekrar müderris olmuş ve *Buhârî*’nin tamamını okutmuştur.³⁴ Aynı eserleri tekrar tekrar okutması bu eserlerin medrese eğitiminde önemli olduğunu göstermektedir.

Enderun Mektebi’ne alınan Evliyâ Çelebi (ö. 1095/1684) hocasının Padişah’tan “Müsade buyurun evinden kitaplarını getirsin” isteğini sultan kabul etmez ve kendisine tevdi edilecek kitapları bizzat zikretmiştir. *Kâfiye*, *Kudûrî*, *Tefsir-i Beyzâvî*, *Gülîstan*, *Bostan* gibi eserlerin yanında *Sahîh-i Buhârî* ve *Sahîh-i Müslim*’in Evliyâ Çelebi’ye verilmesi, *Buhârî* ve *Müslim*’in medreselerde okutulduğunu ortaya koymaktadır.³⁵

2.3.2. Dârulhadisler’de Hadis Eğitimi

Osmanlıda ilk dârulhadis I. Murad döneminde İznik’te Çandarlı Hayreddin Paşa tarafından yaptırıldığı bilinmektedir. Osmanlı medrese teşkilâtının dönüm noktası olan dârulhadislerin en meşhuru Edirne’de II. Murad tarafından 1425 yaptırılan Dârulhadis Medresesi’dir. Kânûnî devrinde dârulhadis sayısında artış olmuştur. III. Ahmed devrinde devletin buhranlı zamanda bile birkaç dârulhadis inşa

³⁰ Çiftçi Mehdi, *Süleymaniye Darulhadisi* (İstanbul: Kitabevi, 2013), s.157-163.

³¹ Altuntaş, *Osmanlı Döneminde Hadis İlmi*, s.184.

³² Eserin tam adı: *Meşâriku’l-envârî’n-nebeviyye min (alâ) sıhâhi’l-ahbârî’l-Mustafaviyye*’dir. Râziyyüddin es-Sâgânî’nin (ö. 650/1252), derlediği bazı sahih hadisleri nahiv konularına göre düzenlediği eseridir.

³³ *Mesâbîhu’s-Sünne* Ferrâ el-Begavî’nin (ö. 516/1122) güvenilir hadis kaynaklarından derlediği hadisleri ihtiva eden eseridir.

³⁴ Altuntaş, *Osmanlı Döneminde Hadis İlmi*, s.184.

³⁵ Osman Nuri Ergin, *Türk Maarif Tarihi* (İstanbul: Eser Neşriyat, 1977), s.1-15.

edilmiştir. Mimari yönden medreseler gibi olan dârülhadisler, ihtisas medreseleri şeklinde değerlendirilmektedir. Osmanlı dârülhadislerinde *Sahîh-i Buhârî*, *Sahîh-i Müslim*, *Mesâbîhu's-sünne* ve *Meşâriku'l-envâr* okutulduğu şeklinde değerlendirmeler olmakla birlikte okutulan hadis eserleri açıklığa kavuşturulamamıştır.³⁶

2.3.2.1. Dârulhadislerde Okutulan Hadis Eserleri

Edirne Dârulhadisi ilk müderris Fahreddin el-Acemî (ö. 865/1460-61[?]), Haydar el-Herevî (ö.?-830/1476)'den icâzetli olduğu için önemli bir konumdadır. Bu vakfiyede; *Sahîh-i Buhârî*, İbn Mülakkın'ın *Sahîh-i Buhârî* şerhi³⁷, *Sahîh-i Müslim*, *Meşâriku'l-envâr*, İbn Mâce (ö. 273/887), *Mesâbîhu's-sünne* şerhi Mora/Alasonya'da doğan Zeynelâbidîn el-Alasonî (ö. 1336/1917), *Cami-i kütüb-i sitte* ve *Câmiu'l-usûl* gibi hadis kitapları bulunmaktadır.³⁸

Evliyâ Çelebi Yanya'da mevcut olan iki Dârulhadis'ten bahsetmiştir. “İki yerde ilm-i hadîs tilâvet olunur., *Buhârî*, *Müslim*, *el-Câmiu's-sağîr* ve *Meşârik* ve *Mesâbîh* kitapları okunur. Muhaddis kimseler vardır.” Evliyâ Çelebi Tekirdağ'ı anlatırken “Cümle üç yerde ilm-i hadîsten *Müslim*, *Buhârî* ve *Câmiu's-sağîr* kitapları tilâvet olunur. Hasbî dersiâmları vardır.” demektedir.³⁹

2.4 Osmanlı'dan Cumhuriyete Uzanan Eğitim Kurumları

Bu bölümde Osmanlı'nın son zamanlarından günümüz ilahiyat fakültelerine kadar olan eğitim kurumlarının açılış sebeplerini ve geçirdikleri değişimi izah etmeyi planlıyoruz.

2.4.1 Medresetü'l-Vâizîn

Dinî konularda insanların bilgilendirilmesi ve dinin emirlerinin anlatılması anlamına gelen vaaz, İslam'ın ilk tebliğinden itibaren var olmaya devam eden bir görevdir. Bir nevi dinî tebliğ olan bu görevi yapan kişiye vâiz, yapılan bu göreve de vâizlik denilmiştir.⁴⁰ Osmanlılar döneminde, halkı dinî konularda bilgilendirilmek üzere vazifelendirilen vâizlerin dinî ilimler alanında eğitim almış bilgili kişiler

³⁶ Mehdi, *Süleymaniye Darulhadisi*, s.157-163.

³⁷ Eserin tam adı: et-Tavzîh lî şerhi'l-Câmi'i's-sahîh.

³⁸ Bilge, *İlk Osmanlı Medreseleri*, s. 231.

³⁹ Altuntaş, *Osmanlı Döneminde Hadis İlmî*, s.195.

⁴⁰ Mehmet Faruk Bayraktar, *Türkiye'de Vaizlik Tarihçesi ve Problemleri* (M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2016), s.53.

arasından seçilmesine önem verilmiştir.⁴¹ *Kabusnâme* adlı eserde vâizlerde bulunması gereken özellikler şu şekilde sıralanmıştır: Kur’ân-ı ezbere bilmeli, hadisleri ve kelâm-ı kibârı aklında tutmalı, sözü akıcı ve açık söylemelidir.⁴²

Medresetü’l-Vâizîn, alanına hâkim, İslâm dinini iyi bilen ve bunu insanlara aktarabilecek islâm tebliğcileri yetiştirmek üzere kurulmuştur.⁴³

Medresetü’l-Vâizîn 1919 sonlarında Evkâf’a bağlı olan Medresetü’l-Eimme ve’l-Hutabâ ile birleşerek Medresetü’l-İrşad adı altında Daru’l-Hikmeti’l İslâmiyye’ye dolayısıyla Meşihat Makamı’na bağlanmıştır.

2.4.2 Medresetü’l-Eimme ve’l-Hutebâ

İmam ve hatip yetiştirme gayesiyle 1913’te Medresetü’l Eimme ve’l-Hutebâ eğitime başlatılmış ancak, o dönemde devam eden savaş, vb. şartlar sebebiyle bu medreseler yeterince öğrenci bulamamış ve beklenen maksat gerçekleşmemiştir.⁴⁴ Bu iki medrese 1919’da Medresetü’l-İrşâd adıyla birleştirilmiş ve her biri, bu medresenin şubeleri haline getirilmiştir. Cumhuriyete kadar eğitim faaliyetlerine devam eden, diğer medreselerle birlikte Medresetü’l-İrşâd’da, Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile birlikte Maarif Vekili olan Hüseyin Vasıf’ın ilgili makamlara yolladığı telgraf ile 11 Mart 1924’te kapatılmıştır.⁴⁵

Cumhuriyet ilân edildikten sonra Türkiye Büyük Millet Meclisinde bir dizi kanun kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Türkiye’de din eğitimi alanında en önemli yasa olan Tevhîd-i Tedrîsât Kanunu 3 Mart 1924’te kabul edilmiştir. Bu kanunla Osmanlı dönemine ait olan bütün medreseler ve okullar Maarif Vekâleti’ne bağlanmıştır. Kanunun üçüncü maddesiyle, Şer’iye ve Evkaf Vekâleti bütçesinde mektep ve medreselere tahsis edilen bütçe, Maarif bütçesine nakledilmiştir. Kanunun dördüncü maddesi ise şöyledir: “Maarif Vekâleti yüksek diniyat mütehasşısı yetiştirmek üzere Dârü’l-fünûn’da bir İlâhiyat Fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi hıdmat-ı diniyenin ifası vazifesiyle mükellef memurların yetişmesi için de ayrı mektepler küşad edecektir.” Tevhid-i Tedrisat Kanunu gereği “yüksek seviyede din uzmanları yetiştirmek üzere” Dârü’l-fünûn’da bir İlâhiyat Fakültesi açılmıştır. Ayrıca, bu kanun gereği imam ve hatip gibi din hizmetlerini îfâ edecek görevliler

⁴¹ Murat Akgündüz, *Osmanlı Döneminde Vaizlik* (İstanbul: Osmanlı Araştırmaları vakfı, ts.), s.17.

⁴² Akgündüz, *Osmanlı Döneminde Vaizlik*, s.17.

⁴³ Mustafa Öcal, *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi* (Dergah Yayınları, 2016), s. 118.

⁴⁴ Suat Cebeci, “Din Öğretimi Dergisi”, *MEB Yayınları* Ocak-Şubat 1992 (ts.), s.58.

⁴⁵ Medreseleri kapatan kararname için bk. *Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi*, 051.V 05-2-1-31.

yetiştirmek maksadıyla imam ve hatip mektepleri açılmıştır.⁴⁶

2.4.3 İmam-Hatip Yetiştirme Kursları

İmam ve hatip mekteplerinin kapatılması ile din görevlisi yetiştirecek bir kurum kalmamıştır. Halka din hizmeti sunanların azalması, dñzenli eēitim gñrmemeleri, Diyanet İşleri Teşkilatının halka gerektiēi şekilde hizmet edememesi yetkilileri cñzñm arayışlarına yñneltmiřtir. Mecliste, gazetelerde, parti gruplarında bu konular konuşulmaya başlamıştır. Nitekim 1947 yılında Anadolu Ajansı, Milli Eēitim Bakanlıēının, Cumhuriyet Halk Partisi Divanınca onaylanan “Din Eēitiminin Serbestliēine” dair bir tebliēini neşretmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi tarafından kabul edilen bu tebliēde, din bilgisi dersaneleri açılabilmesi ve bu kurslara din bilgisi òēretmeni, aynı zamanda imam ve hatiplik görevi iēin kişi yetiştirme kastı ile eēitim seminerleri açabilmesi hñkmñ yer almıştır.⁴⁷

2.4.4 İmam Hatip Okulu Dñnemi

2.4.4.1 İmam Hatip Okulunun Orta Kısımının Açılışı

İmam-Hatip Yetiştirme kurslarının verimsizliēini gñren, meydanlarda halka seēim vaadi olarak Kur’ân kursları ve İmam-Hatip okulları açacaēını vaat ederek 1950 yılında Demokrat Parti iktidara gelmiştir. Seēim sonrası halk tarafından gelen ırsarlar ve baskıları dikkate alan zamanın hñkñmeti 1951’de Tevhid-i Tedrisat Kanununun 4. maddesine işlerlik kazandırarak, din görevlileri yetiştirmek iēin eēitim kurumları açmaya karar vermişlerdir. Dñnemin Milli Eēitim Bakanı Tevfik İleri konuyla ilgili olarak řñyle bir açıklama yapmıştır. “İmam-Hatip Okullarının açılması gerekliliēi kanaatindeyiz. Cñnkñ Türk Milletine hitap edecek olgun, kñltñrlñ hatip ve imamların yetişmesini arzu ediyoruz.”⁴⁸ İmam-Hatip Okulunun ders programının %56,75’i kñltñr, %43,75’ini meslek dersleri oluşturmaktadır. Programın %56,25’lik kñltñr dersleri, 3 yıllık genel ortaokulun derslerinin tamamını oluştururken, %43,75’lik meslek dersleri, onun ùzerine ilave olarak programa alınmıştır.⁴⁹

2.4.4.2 İmam Hatip Okulunun Lise Kısımının Açılışı

İstanbul İmam-Hatip Okulu Mñdñrñ Mahmut Celalettin òkten Milli Eēitim Bakanlıēından aldıēı onayla genel ortaokul mezunları iēin yalnızca imam hatip okulu

⁴⁶ òcal, *Osmanlı’dan Gñnñmñze Tñrkiye’de Din Eēitimi*, s.127.

⁴⁷ Ahmet Ùnsñr, *Kuruluşundan Gñnñmñze İmam-Hatip Liseleri* (Ensar Neşriyat, 2005), s.148.

⁴⁸ Ùnsñr, *Kuruluşundan Gñnñmñze İmam-Hatip Liseleri*, s.155.

⁴⁹ òcal, *Osmanlı’dan Gñnñmñze Tñrkiye’de Din Eēitimi*, s.177-179.

orta kısmında yer alan dinî derslerin okutulduğu hazırlık sınıfı açmıştır. İki yıl süren hazırlık sınıfını başarıyla bitiren 12 öğrenci için 1953-1954'te lise birinci sınıfı açarak, fiili bir durum oluşturmuştur. 12 öğrenciden 9'u, 3 yıllık lise kısmını 1956'da başarıyla tamamlamış ve Türkiye'deki imam hatip okullarının lise kısmının ilk mezunları olmuşlardır.⁵⁰ İmam hatip okulunun lise kısmı için hazırlanan ders programının %58'ı kültür ve fen derslerine, %42'sinde ise meslekî derslere yer verilmiştir.⁵¹

2.4.5 Yüksek İslâm Enstitüleri (YİE)

1949 yılında Ankara'da İlahiyat Fakültesinin açılmasından sonra din eğitimi ve öğretimi tekrar örgün eğitim kurumlarında yer almaya başlamış, daha sonra imam hatip okulları açılmış ve sayısı hızla artmıştır. Bu durum, hem bu alandaki öğretmen ihtiyacını hem de imam hatip okulu mezunlarına yükseköğrenim imkânı sağlama gereğini gündeme getirmiştir. Nihâyet 1959 yılında, İstanbul'da Milli Eğitim Bakanlığına bağlı bir yüksek din öğretimi kurumu olarak yüksek İslam enstitüsü kurulmuştur.⁵²

Yüksek İslâm Enstitüsü'nün 1961'de hazırlanan ilk yönetmeliğinde okulun tanımı ve görevi şu şekilde belirlenmiştir:

Yüksek İslâm Enstitüsü, İslâm dininin esaslarına sadık kalarak, müsbet ilmin ışığı altında İslâm ilimlerini ve bunlara yardımcı bilgileri öğreterek, imam hatip okulları ile ilköğretmen okullarına ve diğer orta öğretim müesseselerine öğretmen yetiştirmek ve aynı okullardaki din dersleri öğretmenlerinin meslekî gelişmelerine yardım etmek amacıyla Millî Eğitim Bakanlığı'na kurulmuş bir yüksekokuldur. Bu müessese Millî Eğitim Bakanlığı'nın ihtiyaçları dışında Diyanet İşleri Teşkilâtı'na müftü, vâiz gibi din elemanlarını yetiştirmekle de vazifelidir. Enstitü ayrıca, Türkiye'de islâm ilimleri alanında araştırmalarda bulunmak ve araştırma neticelerini yurt ve dünya ilim âlemine sunmak amacıyla da görevlidir."⁵³

2.4.6 İlahiyat Fakülteleri

Ülkemizde bugün dinî eğitim veren, Diyanet İşleri ve Milli Eğitim başta olmak üzere dinî alanda yetişmiş görevliye ihtiyaç duyan tüm alanlara personel yetiştiren

⁵⁰ Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, s.186.

⁵¹ Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, s.181.

⁵² Cebeci, "Din Öğretimi Dergisi", s.195.

⁵³ Mustafa Öcal, "Yüksek İslâm Enstitüsü", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), s.48.

kurum, ilahiyat fakülteleridir. Tarihi süreç içerisinde ülkemizin ilk üniversitesi olan Dârü'l-fünûn'da 1924'de açılan ilahiyat fakültesi, 1949'da Ankara'da açılan İlahiyat Fakültesi, 1959'dan itibaren açılmaya başlanan ve 1982'de ilahiyat fakültelerine dönüştürülen Yüksek İslam Enstitüleri, 1972 yılında Erzurum'da açılan İslami İlimler Fakültesi, yüksek din öğretimi kapsamında faaliyet göstermiş olan öncü kurumlardır.⁵⁴

2.5 Günümüzde Din Görevlilerinin Aldığı Hadis Eğitimi

İmam Hatip Liselerinde okutulan hadis ve hadis metinleri dersleri öğrencinin temel kaynakla ilk buluşması ve öğrencilerin hadis anlayışına zemin oluşturmaları açısından önemlidir.

2.5.1. Anadolu İmam Hatip Liseleri

2.5.1.1. Hadis Dersi

Anadolu İmam Hatip Lisesi hadis dersinde: hadis ilmi ve temel kavramları, sünnetin konumu, hadis tarihi, hadis çeşitleri, hadislerin tenkidi, hadis ve sünnetin anlaşılması⁵⁵ gibi temel konular ders olarak okutulmaktadır.

2.5.1.2. Hadis Metinleri Dersi

Anadolu imam hatip lisesi hadis metinleri ders içeriği: hadisleri anlama ve yorumlama (rivayet-dirayet bütünlüğü, Kur'an-sünnet bütünlüğü, hadislerde konu bütünlüğü, hadislerin söylendiği şartlar) gibi konular hakkında bilgiler verilmektedir.

Hadislerin kaynağının tespiti ve temel hadis kaynakları (Buhârî (ö.256/869), *el-Câmiu's-Sahîh*, Müslim (ö.261/874), *Sahîh*, Ebû Davut (ö.275/888), *Sünen*, Tirmizî (ö.279/892), *Sünen*, Nesai (ö.303/915), *Sünen*, İbn Mace (ö.273/886), *Sünen*, Mâlik b. Enes (ö.179/795), *Muvatta*, Ahmed b. Hanbel (ö.241/855) *Müsned*, Dârimî (ö.255/868), *Sünen* gibi Kütüb-i Tis'a eserleri hakkında kısa kısa bilgiler verilmiştir.

İmânla, ilimle, ibadetle, ahlakla ve sosyal ilişkilerle ilgili hadis⁵⁶ metinlerini içeren dersler verilmekte ve metinlerin öğrencilerden ezberlemeleri istenmektedir.

⁵⁴ H. Mustafa Kiriş, *Diyanet İşleri Başkanlığı Personel Yeterlilikleri Bağlamında İlahiyat Fakültesi Lisans Programlarının Fonksiyonelliği* (Cumhuriyet Üniversitesi, Doktora Tezi, 2017), s.75.

⁵⁵ İsmail Lütfi Çakan v. dğr., *Anadolu İmam Hatip Liseleri Hadis Ders Kitabı* (Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2018), s.137-149.

⁵⁶ Zekeriya Güler, *Anadolu İmam Hatip Liseleri Hadis Metinleri Ders Kitabı* (Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2018), s.22-128.

3. BULGULAR VE YORUM

Bu bölüm tezimizin omurgasını oluşturmaktadır. İlgili bölümde İmam-Hatiplere âyet, sahih hadis, mevzû hadis, atasözleri ile ilgili harmanlayarak sorduğumuz sorular ve verdikleri cevapların değerlendirilmesi yapılacaktır. Maksudımız İmam-Hatipleri sınava tabi tutarak bilgi seviyelerini ölçmek değil bilakis belli konulara yönelik ilgilerini artırmak, yanlış isimlendirdikleri bazı kavramları öğrenmelerini sağlamak, belirli konularla ilgili araştırmaya sevk etmek ve ilgili mercilerin gerekli tedbirleri alması sağlamaktır.

Öncelikli olarak hadis alanı yeterlilik testinde yer alan âyet, sahih hadis, mevzû hadis ve atasözlerine yer vereceğiz.

3.1 Hadis Alanı Yeterlilik Testinde Yer Alan Âyet, Sahih Hadis, Mevzû Hadis ve Atasözleri

Hadis alanı yeterlilik test soruları olarak hazırladığımız âyet, hadis, atasözü ve mevzû rivâyetlerin seçimini yaparken İmam-Hatipler tarafından vaaz ve nasihatlerde sıklıkla kullanılan tabirleri ve aşırılık ifade eden rivâyetleri tercih etmeye çalıştık.

Hadis alanı yeterlilik test sorusuna işaret etmek için testteki soru sırasını ilgili bölümün baş kısmında belirledik.

3.1.1 Hadis Alanı Yeterlilik Testinde Yer Alan Âyetler

Hadis alanı yeterlilik testi çalışmamızda İmam-Hatiplerin Allah'ın emirlerini insanlara tebliğde zikrettiğine şahit olduğumuz muhtelif konularla ilgili on adet âyet-i kerîmeye yer verdik.

رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ

Soru 2. “Rabbim! Beni tek başıma bırakma. Sen varislerin en hayırlısısın”⁵⁷

وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا

Soru 10. “Kim Allah’a saygısızlıktan sakınırsa, Allah ona bir çıkış yolu gösterir.”⁵⁸

رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ

Soru 13. “Rabbimiz! Hesap kurulacağı gün beni, anamı, babamı ve müminleri bağışla.”⁵⁹

⁵⁷ Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2020), el-Enbiyâ 21/89.

⁵⁸ et-Talâk 65/2.

إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ

Soru 14. “Bir toplum kendisindekini değiştirmedikçe Allah onlarda bulunanı değiştirmez.”⁶⁰

وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ

Soru 28. “Rabbinin rızasına ermek için sabret.”⁶¹

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

Soru 29. “Şüphesiz ki Allah adâletli davranmayı, iyilik yapmayı ve akrabayı görüp gözetmeyi emreder. Her türlü hayâsızlığı, kötülüğü ve azgınlığı yasaklar. Düşünüp ders almanız için size böyle öğüt verir.”⁶²

وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُوا الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينُ فَارْزُقُوهُمْ مِنْهُ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا

Soru 30. “Miras paylaştırılırken, mirasçı olmayan akrabalar, yetimler ve fakirler de orada hazır bulunuyorlarsa, onlara da bu mirastan bir şeyler verin ve gönüllerini alacak tatlı güzel sözler söyleyin.”⁶³

رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

Soru 31. “Ey Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik ver, ahirette de iyilik ver. Bizi cehennem azabından koru!”⁶⁴

تَوَفَّنِي مُسْلِمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ

Soru 32. “Beni Müslüman olarak vefât ettir ve beni sâlihler arasına kat.”⁶⁵

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا

Soru 15. “Nefsini arındıran elbette kurtuluşa ermiştir.”⁶⁶

Zikrettiğimiz âyet-i kerîmeler bizlere dua usulünü öğreten, sabrı tavsiye eden, mirasta hak sahibi olmasa bile bu duruma şahitlik eden kimselerin gönüllerinin

⁵⁹ İbrâhîm 14/41.

⁶⁰ er-Ra’d 13/11.

⁶¹ el-Müddessir 74/7.

⁶² en-Nahl 16/90.

⁶³ en-Nisâ 4/8.

⁶⁴ el-Bakara 2/201.

⁶⁵ Yûsuf 12/101.

⁶⁶ eş-Şems 91/9.

alınması, kurtuluş reçetesi olarak nefsin arındırılması gerektiği gibi her bir İmam-Hatibin aşına olduğu vaaz ve nasihatlerde kullandığı konulardan oluşmaktadır.

3.1.2 Hadis Alanı Yeterlilik Testinde Yer Alan Sahih Hadisler

Bu bölümde çoğunluk tarafından sahih kabul edilen eserlerden rivâyet zikrettiğimiz için hadislerin sıhhati ile ilgili herhangi bir değerlendirme yapma ihtiyacı duymadık. Âyet-i kerîme tercihinde bulunduğumuz kriterlere ilave olarak bazı rivâyetlerdeki sert uyarılara da dikkat çekmek maksadıyla darbimesel yöntemi uygulanan rivâyetleri tercih etmeye çalıştık.

إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ آدَمَ عَلَى صُورَتِهِ

Soru 8. “Allah, Âdem’i kendi suretinde yarattı.”⁶⁷

يَسِّرُوا وَلَا تُعَسِّرُوا، وَبَسِّرُوا وَلَا تُنْفِرُوا

Soru 12. “Kolaylaştırın, zorlaştırmayın; müjdeleyin nefret ettirmeyin.”⁶⁸

إِنَّ شَرَّ النَّاسِ ذُو الْوَجْهَيْنِ، الَّذِي يَأْتِي هَوْلَاءَ بَوَّاهٍ وَهَوْلَاءَ بَوَّاهٍ

Soru 16. “İnsanların en şerlisi, ikiyüzlü olan şu kimsedir ki, şunlara bir yüzle gelir, bunlara da başka bir yüzle gelir.”⁶⁹

لَأَنْ يَجْلِسَ أَحَدُكُمْ عَلَى جَمْرَةٍ فَتُحْرِقَ ثِيَابَهُ، فَتَخْلُصَ إِلَى جِلْدِهِ، خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَجْلِسَ عَلَى قَبْرِ

Soru 17. “Birinizin bir kor üstüne oturup da, o korun elbisesini yakması ve hatta cildine işlemesi, kabir üzerine oturmasından çok daha hayırlıdır.”⁷⁰

اللَّهُمَّ مُصَرِّفَ الْقُلُوبِ صَرِّفْ قُلُوبَنَا عَلَى طَاعَتِكَ

Soru 33. “Ey kalpleri yönlendiren Allah’ım! Kalplerimizi sana itaate yönelt.”⁷¹

اللَّهُمَّ بِاسْمِكَ أَمُوتُ وَأَحْيَا

Soru 34. “Senin isminle ölür, senin isminle dirilirim ey Allah’ım.”⁷²

إِنَّ الْمَيِّتَ يُعَذَّبُ بِكُأَاءِ أَهْلِهِ عَلَيْهِ

⁶⁷ Müslim, "Birr" 112.

⁶⁸ Buhârî, "İlim" 11.

⁶⁹ Buhârî, "Ahkâm", 26.

⁷⁰ Müslim, "Cenâ'iz", 33.

⁷¹ Müslim, "Kader", 3.

⁷² Buhârî, "Da'avât", 8.

Soru 35. “Ölü, ailesinin kendisi için ağlamasından dolayı azaba uğratılır.”⁷³

فَإِنَّ شِدَّةَ الْحَرِّ مِنْ قَبِجِ جَهَنَّمَ

Soru 36. “Sıcaklığın şiddeti, cehennemin nefes almasından ileri gelir.”⁷⁴

النَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ، كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ

Soru 11. “Günahından tam olarak dönüp tövbe eden, onu hiç işlememiş gibidir.”⁷⁵

Zikrettiğimiz hadisler insanın yaratılışından, beşeri ilişkilerinden, hayatın her alanda kolaylaştırılması, insanın kabrine bile saygılı olunması gerektiği, kalpleri yönlendirenin Allah olduğu bilincinden hareketle nasıl dua edilmesi gerektiği, tövbenin günahları yok ettiği, yaşantının ve ölümün ancak Allah’ın adı ile olması gerektiği bilincini aşılardan oluşmaktadır.

3.1.3 Hadis Alanı Yeterlilik Testinde Yer Alan Mevzû Hadisler

Bâtıl fırkalar ve mezhepler, görüşlerinin doğruluğunu ispatlayabilmek⁷⁶ gibi farklı sebeplerle hadis uydurmuşlardır. Dinî tebliğ yapan İmam-Hatiplerin uydurulan rivâyetlere karşı dikkatlerini celp etmek, aktaracakları nakillerin sıhhatlerinin kontrolünü yapmalarının ne kadar elzem olduğuna işaret etmek maksadıyla sahih hadis olduğunu düşünerek halka aktardıkları lâkin mevzû olan rivâyetleri tercih etmeye çalıştık.

Hadis alanı yeterlilik testi çalışmamızda on adet mevzû rivâyete yer verilmiştir. Mezkûr sorular; halk arasında hadis diye yaygın olan rivâyetlerden hangisinin sahih hadis, hangisinin uydurma rivâyet, vecize, atasözü ve hikmetli söz olduğunu belirlemek amacıyla İsmâil b. Muhammed el-Aclûnî tarafından kaleme alınan *Keşfü’l-hafâ ve müzilü’l-ilbâs amme’s-tehere mine’l-ehâdîs alâ elsineti’n-nâs* isimli eserde mevzû olduğu beyan edilen rivâyetlerden tercih edilmiş ve dipnotta ilgili rivâyetler hakkında bilgi verilmiştir.

لَوْلَا النَّسَاءُ لَغَيَّرَ اللَّهُ حَقَّ عِبَادَتِهِ

⁷³ Müslim, "Cenâ'iz", 9.

⁷⁴ Buhârî, "Mevakî", 9.

⁷⁵ Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî, *Sünen-i İbn Mâce*, "Zühd" 30.

⁷⁶ M. Yaşar Kandemir, "Mevzû", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), s.493.

Soru 1. “Kadınlar olmasaydı, Allah’a hakkıyla ibâdet edilecekti.”⁷⁷

عُلَمَاءُ أُمَّتِي كَأَنْبِيَاءِ بَنِي إِسْرَائِيلَ

Soru 3. “Ümmetimin âlimleri, İsrâiloğullarının peygamberleri gibidir.”⁷⁸

لَوْلَاكَ لَمَا خَلَقْتُ الْإِنْفَلَكَ

Soru 4. “Sen olmasaydın ben kâinatı yaratmazdım.”⁷⁹

مَنْ بَانَ عُدْرُهُ وَجَبَتْ الصَّدَقَةُ عَلَيْهِ

Soru 5. “(Fiziksel veya zihinsel) özrü belirgin hale gelen kimseye sadaka vermek vaciptir.”⁸⁰

حُبُّ الْوَطَنِ مِنَ الْإِيمَانِ

Soru 6. “Vatan sevgisi imandandır.”⁸¹

مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ

Soru 7. “Nefsini bilen Rabbini bilir.”⁸²

كُنْتُ كَنْزًا لَا أَعْرِفُ، فَأَحْبَبْتُ أَنْ أَعْرِفَ فَخَلَقْتُ خَلْقًا، فَعَرَفْتُهُمْ بِي فَعَرَفُونِي

Soru 9. “Ben gizli bir hazine idim; bilinmek istedim, mahlûkatı yarattım.”⁸³

⁷⁷ İsmail b. Muhammed Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ ve müzîlü'l-ilbâs amme'stehere mine'l-ehâdîs alâ elsineti'n-nâs* (Kahire: Mektebetü'l-Kudsî, ts.), c.2 s.192.

⁷⁸ Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, c.2 s.64. Suyûtî, Dürer de “Aslı yoktur” demektedir. Sehâvî de Makâsîd da şunları söyler: Hocamız yani İbn Hacer “Aslı yoktur” demiştir. Ondan önce Demîrî ve Zerkeşî de aynı şeyi söylemiştir, c.2 s.64.

⁷⁹ Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, c.2 s.164. Sâğânî “uydurmadır” demiştir. Ben de (Aclûnî) derim ki: Ancak hadis olmamakla birlikte manası sahihtir, c.2 s.164.

⁸⁰ Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, c.2 s.236. Sehâvî Makâsîd da “Bir aslı yoktur” demektedir. Ondan sonra gelenler de Sehâvî'nin bu değerlendirmesinde ona tabi olmuşlardır, c.2 s.236

⁸¹ Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, c.1 s.345. Sâğânî “uydurmadır” demiştir. Hafız Sehâvî de Makâsîd da “buna vâkıf olamadım. Ancak manası sahihtir” demektedir. Şu kadar var ki Aliyyü'l-Kârî'nin naklettiğine göre, Münâvî, Sehâvî'nin “manası sahihtir” sözünü, tuhaf olduğu gerekçesiyle ve şunları söyler: Zira vatan sevgisi ile iman arasında zorunlu olarak birbirini gerekli kılacak bir ilişki söz konusu değildir, c.1 s.345.

⁸² Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, c.2 s.262. İbn Teymiyye bu rivâyetin “uydurma” olduğunu söylemekte; ondan önce de Nevevî “Sabit değildir” değerlendirmesinde bulunmaktadır, c.2 s.262.

⁸³ Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, c.2 s.132. İbn Teymiyye bu rivâyet hakkında şunları söyler: “Peygamber'in (s.a.v) sözlerinden değildir. Ayrıca ne sahih ne de zayıf hiçbir isnadı bilinmemektedir.” Zerkeşî, İbn Hacer, Suyûtî ve daha başka âlimler de bu konuda İbn Teymiyye'nin görüşüne tâbi olmuşlardır, c.2 s.132.

Soru 39. “Âşura günü ismidle sürme çeken kimsenin gözü iltihaplanmaz.”⁸⁴

Mevzû hadisler aslında yoktan uydurulmuş sonradan icat edilmiş bir rivâyet değildir. Kaynaklarda uydurma olarak geçmekle birlikte burada zikrettiğimiz rivâyetler hakkındaki genel kabul lafızlarının sahih olduğu yönündedir. Zikrettiğimiz konular; âlimlerin öneminden, peygamberimizin yaratılışının insanlık için ehemmiyetinden, beşeri ilişkilerden, vatan sevgisinden, mahlûkatın yaratılış gayesinden ve İmân’ın öneminden bahseden rivâyetlerden oluşmaktadır.

3.1.4 Hadis Alanı Yeterlilik Testinde Yer Alan Atasözleri

Atasözlerinin kullanılmaya başlandığı ilkçağlardan günümüze kadar aynı kalmayıp, değer yargılarına, sosyal yapıya, zamana, bölgelere, din ve törelere, görgüye, dilin gelişimine, medeniyete, ağız özelliklerine göre değişmeye uğradıkları görülmektedir.⁸⁵ Atasözlerinin oluşumunda insanların dinî bilgi birikimin etkili olduğu bir hakikattir. Bu hakikati ecdadımızda söyledikleri sözlerine yansıtmışlar âdetâ âyet ve hadisleri harmanlayarak ortaya veciz cümleler çıkarmışlardır. Bizler de hadis alanı yeterlilik testimizde bu hakikati göz önüne alarak âyet ve hadislere benzeyen, İmam-Hatipler tarafından genel olarak hadis olarak bilindiğini düşündüğümüz atasözlerinden meydana gelen on iki adet soru hazırladık. Atasözlerinden oluşan hadis alanı yeterlilik testi sorularımızı aşağıda zikrettik.

Soru 18. “Namaz Müslümanın miracıdır.”⁸⁶

Soru 19. “İlmi Allah dileylene, malı dilediğine verir.”⁸⁷

⁸⁴ Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, c.2 s.234. Bu lafız “iki gözü asla iltihaplanmaz” şeklinde de rivâyet edilmektedir. Hâkim’in yanı sıra Beyhakî de bunu Şu‘abü'l-îmân’ında ve Deylemî, İbn Abbas’tan merfu olarak rivâyet etmektedir. Ancak hâkim “münkerdir” demiş, Sehâvî de Makâsîd da “aksine uydurmaz” değerlendirmesi yapmıştır. Zerkeşî le’âlî’de hâkim tarikiyle İbn Abbas rivâyetini naklettikten sonra şöyle demiştir. “münker bir hadistir. Âşura günü sürme çekmeye dair birçok rivâyet sahih değildir. Böyle bir şey bidattir.” Hâkim’de aynı şekilde şöyle der: “Âşura günü sürme çekmeye dair Peygamber’den rivâyet olunan hiçbir hadis yoktur. Bu, Hüseyin r.anh’ın katillerinin uydurdukları bir bidattir.” Allah onlara hayır yüzü göstermesin. Evet, Suyûtî bunu el-Câmi’u’s-Sağîr’de şu lafızla rivâyet etmiştir: “kim Âşura günü ismidle sürme çekerse gözleri asla iltihaplanmaz.” Münâvî ise Beyhakî’den naklen “Bu hiçbir surette kullanılamayacak kadar çok zayıf bir hadistir” demektedir. İbn Recep de Letâifü'l-maârif’te şöyle demiştir: “Âşura günü sürme çekme, kına yakma ve gusletmeye dair rivâyet edilenlerin tamamı sahil olmayıp uydurmadır.”, c.2 s.234-235.

⁸⁵ Aydın Oy, “Atasözü”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 8/c.4 s.45.

⁸⁶ Feridun Fazıl Tülbentçi, *Türk Atasözleri ve Deyimleri* (İnkılap Kitabevi, ts.), s.425.

⁸⁷ Tülbentçi, *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, s.308.

Soru 20. “Ananı sırtına yükleyip üç kez Kâbe’ye götürsen de borcunu ödemiş olmazsın.”⁸⁸

Soru 21. “Çocuğunu küçükken terbiye et.”⁸⁹

Soru 22. “Vatan sevgisi iman eseridir.”⁹⁰

Soru 23. “Namaza meyli olanın kulağı ezanda olur.”⁹¹

Soru 24. “Yedi atasını bilmemek yetimliğin sebebidir.”⁹²

Soru 25. “Sadaka verenin ömrü uzun olur.”⁹³

Soru 26. “Kendini çok öven imamın cemaati az olur.”⁹⁴

Soru 27. “Cemaat sana değil de sen cemaate uymak zorundasın.”⁹⁵

Soru 38. “Ecel ile nikâhın günü şaşmaz.”⁹⁶

Soru 39. “Zerre kadar iman, dünya kadar günaha yeter.”⁹⁷

Atasözlerini incelediğimizde her birinin ya âyet-i kerîmelerden ya da hadis-i şeriflerden esinlendiğini söylemek mümkündür. Zikrettiğimiz ve hadis alanı yeterlilik testi sorularımızın bir kısmını oluşturan atasözleri, benzer içerikli olan aralarında nüans bulunan âyet veya sahih hadislerle karıştırılma ihtimali yüksek olan içeriklerden oluşmaktadır. Her bir atasözü dinî değerler, anne babaya saygı, evlat terbiyesi, vatan sevgisi ve akrabalık bağlarının önemine dair çeşitli sözlerden meydana gelmektedir.

3.2 Katılımcılara İlişkin Kişisel Bilgiler

Hadis alanı yeterlilik testimize ilçe merkezinden 37, mahalle/köyden 141 İmam-Hatip katılmıştır. Değişkenlere etki etmeyecek kadar az İmam-Hatip

⁸⁸ Selçuk Kırbaş, *Kırım-Tatar Atasözleri* (İstanbul: Doğu Kitabevi, 2012), s.37.

⁸⁹ Kırbaş, *Kırım-Tatar Atasözleri*, s.45.

⁹⁰ Mehman Musaoğlu - Muhittin Gümüş, *Azerbaycan Atasözleri (Türkçe Açıklamalı)* (Engin Yayınevi, 1995), s.322.

⁹¹ Musaoğlu - Gümüş, *Azerbaycan Atasözleri (Türkçe Açıklamalı)*, s.277.

⁹² Zeyneş İsmail - Muhittin Gümüş, *Kazak Atasözleri (Türkçe Açıklamalı)* (Engin Yayınevi, 1995), s.390.

⁹³ Metin Yurtbaşı, *Sınıflandırılmış Atasözleri Sözlüğü* (Özdemir Yayıncılık, 1994), s.113.

⁹⁴ Yurtbaşı, *Sınıflandırılmış Atasözleri Sözlüğü*, s.313.

⁹⁵ Kırbaş, *Kırım-Tatar Atasözleri*, s.52.

⁹⁶ Yurtbaşı, *Sınıflandırılmış Atasözleri Sözlüğü*, s.382.

⁹⁷ Tülbentçi, *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, s.577.

demografik bilgilerini işaretlememiş lakin diğer sorularımıza cevap vermiştir. Analizde kayıp veriler olduğunda, mevcut veriler üzerinden değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Tablo 1.1. İmam-Hatiplerin Yaş Durumları

		İlçe Merkezi		Mahalle/Köy		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Yaş	18-30	4	13,33%	26	86,67%	30	100,00%
	31-40	9	17,31%	43	82,69%	52	100,00%
	41-50	13	22,41%	45	77,59%	58	100,00%
	51 ve üzeri	11	28,95%	27	71,05%	38	100,00%

Mahalle/köyde görev yapan İmam-Hatiplerin yaş ortalamalarının merkezde görev yapanlara göre daha genç olmakla beraber olgun yaş olarak isimlendirebileceğimiz 31-40 yaşlarda olduğu görülmektedir. Genç İmam-Hatiplerin çoğunlukla köylerde görev yapmalarını yeni atanan sözleşmelilerin D grubu camilerde göreve başlamaları ve 3+1 yıl görev zorunluluğunun olduğunu söyleyebiliriz.

Yaş aralığının orta ve yüksek olması İmam-Hatiplerin görev sürelerinin fazla olması ile orantılı olarak bilgi ve birikimlerini artırdığını söyleyebiliriz.

Görev yerleri bize, İmam-Hatiplerin muhatap olduğu hedef kitleyle ilgili ipuçları vermesi bakımından önemlidir. Köylerde yaşam şehir merkezleri ile kıyaslanamayacak kadar az olduğu halde İmam-Hatiplerin büyük bir kısmının köylerde görev yapması aslında hedef kitle bakımından bir dengesizliğin olduğunu göstermektedir.

Tablo 1.2. İmam-Hatiplerin Eğitim Durumları

		İlçe Merkezi		Mahalle/Köy		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.	2	7,41%	25	92,59%	27	100,00%
	Ön Lisans	25	25,25%	74	74,75%	99	100,00%
	İlahiyat Fak.	5	16,13%	26	83,87%	31	100,00%
	Diğer lisans	4	28,57%	10	71,43%	14	100,00%

Yüksek Lisans	1	14,29%	6	85,71%	7	100,00%
---------------	---	--------	---	--------	---	---------

İlahiyat fakültesi ve yüksek lisans mezunlarının büyük bir kısmı köylerde görev yapmaktadır. Bunun sebebi olarak birçoğunun göreve yeni başlamış olması ve 3+1 yıl D grubu camilerde görev yapmalarının zorunlu olduğunu söylemek mümkün olmakla birlikte donanımlı İmam-Hatiplerin sahip bilgiyi daha çok kişiye ulaştırması bakımından şehir merkezlerinde görevlendirilmesinin daha uygun olacağını düşünebiliriz.

Yüksek lisans yapanların çoğunluğu Dini Danışmanlık ve Rehberlik Tezsiz Yüksek Lisans Programı mezunlarıdır.

Tablo 1.3. İmam-Hatiplerin Hizmet Durumları

	İlçe Merkezi		Mahalle/Köy		Toplam	
	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
1--5	3	11,11%	24	88,89%	27	100,00%
6--10	4	12,12%	29	87,88%	33	100,00%
Hizmet Yılı 11--15	10	25,00%	30	75,00%	40	100,00%
16--25	10	31,25%	22	68,75%	32	100,00%
26 ve üzeri	10	21,74%	36	78,26%	46	100,00%

Göreve yeni başlayan İmam-Hatiplerin 3+1 yıl D grubu camilerde görev yapmak zorunluluğu olmakla birlikte, kendi eğitimleri (ilitam, yüksek lisans vb.) için köyleri tercih ettikleri söylenebilir. 26 yıl ve üzerine kadar görev süreleri arttıkça köyle de görev yapanlar azalmaktadır. Bu durum D grubu camilerde görev sürelerini dolduranların şehir merkezlerini tercih ettiklerini göstermekle birlikte büyük bir kısmı köylerde görev yapmaya devam etmektedirler. Çalışmamıza en fazla katkı sağlayan “26 ve üzeri” yaş grubuna sahip olan İmam-Hatiplerdir.

3.3 İmam-Hatiplerin Kaynak Bilgilerinin Değerlendirilmesi

İmam-Hatiplerin hadis eserleri ile ne kadar mülaki olduklarını tespit etmek üzere, onlara *Kütüb-i Sitte*, *Riyâzü’s-sâlihîn* ve *Hadislerle İslâm* kitaplarını okuyup okumadıklarını sorduk. Cevap kısmında bulunan “okudum” ve “kısmen okudum” oranları toplanarak birlikte değerlendirilmiş ve tablo buna göre düzenlenmiştir. Tablo aşağıdaki gibidir.

Tablo 2.1. İmam-Hatiplerin Kaynak Bilgileri

Kitap adı	Okudum/Kısmen Okudum				Okumadım		Kütüphanemde var		Kütüphanemde yok	
	Arapça		Türkçe							
	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Sahîh-i Buhârî	29	16,29%	95	53,37%	54	30,34%	57	32,02%	121	67,98%
Sahîh-i Müslim	17	9,55%	45	25,28%	116	65,17%	24	13,48%	154	86,52%
Sünen-i Ebû Dâvud	5	2,81%	17	9,55%	156	87,64%	11	6,18%	167	93,82%
Sünen-i Tirmîzî	6	3,37%	22	12,36%	150	84,27%	10	5,62%	168	94,38%
Sünen-i Nesâî	4	2,25%	18	10,11%	156	87,64%	9	5,06%	169	94,94%
Sünen-i İbn Mâce	7	3,93%	16	8,99%	155	87,08%	11	6,18%	167	93,82%
Riyâzü's-sâlihîn	43	24,16%	114	64,04%	21	11,80%	71	39,89%	107	60,11%
Hadislerle İslâm	30	16,85%	108	60,67%	40	22,47%	57	32,02%	121	67,98%

Bu tabloyu değerlendirirken “okudum” ve “kısmen okudum”u beraber değerlendirdik. Okuduğunu beyan etmeyenleri “okumadı” olarak kabul ettik. Kütüphanemde var olarak işaretleme yapmayanları yok olarak kabul ettik.

En fazla okunan eser *Riyâzü's-sâlihîn*, *Hadislerle İslâm* ve *Sahîh-i Buhârî*’dir. Bu kitaplardan *Riyâzü's-sâlihîn*’in çok okunması bu kaynaktaki hadislerin vaaz konusuna daha yakın olması olduğunu söyleyebiliriz. *Hadislerle İslâm*’ın çok okunmasını ise camilerde bulundurulmasının zorunlu olması ve namaz öncesi İmam-Hatiplerin cemaate bu kaynaktan hadis okumaları yapmaları ile açıklanabilir. *Sahîh-i Buhârî*’nin çok okunması ise “En güvenilir hadis kaynağı” kabul edilmesi olduğunu söyleyebiliriz. En az okunan eser ise *Sünen-i İbn Mâce* ve *Sünen-i Ebû Dâvud*’dur.

İmam-Hatiplerin sahip olma durumları açısından kütüphanelerinde çok az hadis kitabına sahip olmalarına karşın belirli eserleri okumuş olmaları kendi kütüphanelerinde mevcut olmasa bile cami kütüphanelerinden temin ederek okuduklarını gösterebilir.

3.4 İmam-Hatiplerin Hadislerle İlgili Tutumu

Bu bölümde İmam-Hatiplere likert-tipi⁹⁸ yöneltilen sorulara verdikleri cevaplar

⁹⁸ Likert-tipi sorular araştırılan konu hakkında tutum veya görüş içeren bir ifadeye katılım düzeyini belirten seçenekler içerir. Likert-tipi sorularda katılım düzeyini belirlemek amacıyla iki aşırı uç arasında yer alan birden çok seçenek sunulur. Bu seçenekler “en yüksekte en düşüğe” veya “en

değerlendirilecektir.

Tablo 3.1. Katılımcıların “Hadis alanında yeterli bilgiye sahibim.” Sorumuza Verilen Cevaplar ile İlgili Oranlar

		Evet		Kısmen		Hayır		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi	7	19,44%	25	69,44%	4	11,11%	36	100,00%
	Mahalle/Köy	35	25,18%	94	67,63%	10	7,19%	139	100,00%
Yaş	18-30	6	20,00%	21	70,00%	3	10,00%	30	100,00%
	31-40	22	42,31%	27	51,92%	3	5,77%	52	100,00%
	41-50	7	12,50%	43	76,79%	6	10,71%	56	100,00%
	51 ve üzeri	7	18,92%	28	75,68%	2	5,41%	37	100,00%
Hizmet Yılı	1--5	5	18,52%	19	70,37%	3	11,11%	27	100,00%
	6--10	5	15,15%	24	72,73%	4	12,12%	33	100,00%
	11--15	9	23,68%	27	71,05%	2	5,26%	38	100,00%
	16--25	11	34,38%	20	62,50%	1	3,13%	32	100,00%
	26 ve üzeri	12	26,67%	29	64,44%	4	8,89%	45	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.	5	18,52%	14	51,85%	8	29,63%	27	100,00%
	Ön Lisans	18	18,75%	77	80,21%	1	1,04%	96	100,00%
	İlahiyat Fak.	12	38,71%	19	61,29%		0,00%	31	100,00%
	Diğer lisans	1	7,14%	8	57,14%	5	35,71%	14	100,00%
	Yüksek Lisans	6	85,71%	1	14,29%		0,00%	7	100,00%

İmam-Hatiplerin büyük kısmı kendisini hadis alanında kısmen yeterli görmektedir. Evet diyenlerin oranı oldukça düşük olmakla birlikte azımsanamayacak sayıda görevli kendisini yetersiz görmektedir. Kısmen yeterli görmeleri son zamanlarda *Hadislerle İslâm ve Riyâzü's-sâlihîn* eserlerinin okunmuş olması olarak değerlendirebiliriz. Yüksek lisans mezunları hadis alanında kendilerini yeterli görmektedir.

Tablo 3.2. Katılımcıların “Hadis alanı ile ilgili yayınlanan kitap ve makaleleri ilgiyle takip ederim.” Sorumuza Verilen Cevaplar ile İlgili Oranlar ve Değerlendirme

iyiden en kötüye” doğru dereceli bir şekilde sıralanır. Analiz aşamasında bu seçenekler derecelerine göre birer sayısal değer atanarak kodlanır ve böylece nitel veri nicel veriye dönüştürülerek analiz edilir. bk. İbrahim Turan vd., “Eğitim Araştırmalarında Likert Ölçeği ve Likert-Tipi Soruların Kullanımı ve Analizi”, *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (2015), s.188.

		Evet		Kısmen		Hayır		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
	İlçe Merkezi	9	25,00%	19	52,78%	8	22,22%	36	100,00%
	Mahalle/Köy	39	30,71%	66	51,97%	22	17,32%	127	100,00%
Yaş	18-30	18	60,00%	7	23,33%	5	16,67%	30	100,00%
	31-40	14	34,15%	19	46,34%	8	19,51%	41	100,00%
	41-50	11	19,64%	34	60,71%	11	19,64%	56	100,00%
	51 ve üzeri	5	13,89%	25	69,44%	6	16,67%	36	100,00%
Hizmet Yılı	1--5	9	33,33%	13	48,15%	5	18,52%	27	100,00%
	6--10	11	36,67%	15	50,00%	4	13,33%	30	100,00%
	11--15	9	25,71%	24	68,57%	2	5,71%	35	100,00%
	16--25	5	19,23%	14	53,85%	7	26,92%	26	100,00%
	26 ve üzeri	12	26,67%	21	46,67%	12	26,67%	45	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.	3	12,00%	9	36,00%	13	52,00%	25	100,00%
	Ön Lisans	15	17,44%	58	67,44%	13	15,12%	86	100,00%
	İlahiyat Fak.	19	61,29%	9	29,03%	3	9,68%	31	100,00%
	Diğer lisans	6	42,86%	7	50,00%	1	7,14%	14	100,00%
	Yüksek Lisans	5	71,43%	2	28,57%		0,00%	7	100,00%

Mezkûr sorumuza, ilçe merkezinde görev yapanların %25,00'i evet, %52,78'i kısmen, %22,22'si hayır cevabı vermiştir. Mahalle/köyde görev yapanların %30,71'i evet, %51,97'si kısmen, %17,32'si hayır cevabı vermiştir.

Evet ve kısmen cevaplarını topladığımızda ilçe merkezinde görev yapanların oranı %77,78'dir. Mahalle/köyde görev yapanların oranı ise %82,68'dir. Köylerde görev yapan İmam-Hatipler güncel yayınları daha fazla takip etmektedirler. İmam-Hatiplerinin büyük kısmının eğitime devam etmesi nedeniyle daha fazla güncel eserleri takip etmeleri beklenirdi.

Tablo 3.3. Katılımcıların “Başkalarına aktaracağım hadislerin sıhhatini önemserim.” Sorumuza Verilen Cevaplar ile İlgili Oranlar ve Değerlendirme

		Evet		Kısmen		Hayır		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi	31	83,78%	6	16,22%		0,00%	37	100,00%
	Mahalle/Köy	104	77,04%	18	13,33%	13	9,63%	135	100,00%
Yaş	18-30	26	86,67%	3	10,00%	1	3,33%	30	100,00%
	31-40	41	82,00%	8	16,00%	1	2,00%	50	100,00%
	41-50	39	72,22%	9	16,67%	6	11,11%	54	100,00%
	51 ve üzeri	29	76,32%	4	10,53%	5	13,16%	38	100,00%

Hizmet Yılı	1--5	19	70,37%	6	22,22%	2	7,41%	27	100,00%
	6--10	25	75,76%	7	21,21%	1	3,03%	33	100,00%
	11--15	30	78,95%	5	13,16%	3	7,89%	38	100,00%
	16--25	21	72,41%	3	10,34%	5	17,24%	29	100,00%
	26 ve üzeri	40	88,89%	3	6,67%	2	4,44%	45	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.	16	59,26%	9	33,33%	2	7,41%	27	100,00%
	Ön Lisans	72	77,42%	12	12,90%	9	9,68%	93	100,00%
	İlahiyat Fak.	29	93,55%	1	3,23%	1	3,23%	31	100,00%
	Diğer lisans	11	78,57%	2	14,29%	1	7,14%	14	100,00%
	Yüksek Lisans	7	100,00%		0,00%		0,00%	7	100,00%

“Başkalarına aktaracağım hadislerin sıhhatini önemserim” sorumuza “hayır” cevabı veren İmam-Hatiplerin çok az olması sevindiricidir. İlçe merkezinde görev yapan İmam-Hatiplerin %83,78’i, mahalle/köyde görev yapanların %77,04’ünün vaaz ve nasihatlerde aktaracağı hadislerin sıhhatini önemsemesi görevlilerin bu konuda hassas olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.4. Katılımcıların “Hurafelerin halk arasına yerleşmesinin en büyük etkenlerinden birisinin irşad faaliyetlerinde mevzû hadislerin kullanılmasının olduğu kanaatindeyim.” Sorumuza Verilen Cevaplar ile İlgili Durum

		Evet		Kısmen		Hayır		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi	14	37,84%	12	32,43%	11	29,73%	37	100,00%
	Mahalle/Köy	36	26,67%	51	37,78%	48	35,56%	135	100,00%
Yaş	18-30	6	20,00%	13	43,33%	11	36,67%	30	100,00%
	31-40	16	31,37%	17	33,33%	18	35,29%	51	100,00%
	41-50	20	34,48%	21	36,21%	17	29,31%	58	100,00%
	51 ve üzeri	8	24,24%	12	36,36%	13	39,39%	33	100,00%
Hizmet Yılı	1--5	2	7,41%	7	25,93%	18	66,67%	27	100,00%
	6--10	11	34,38%	8	25,00%	13	40,63%	32	100,00%
	11--15	7	18,92%	19	51,35%	11	29,73%	37	100,00%
	16--25	12	38,71%	11	35,48%	8	25,81%	31	100,00%
	26 ve üzeri	18	40,00%	18	40,00%	9	20,00%	45	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.	7	25,93%	9	33,33%	11	40,74%	27	100,00%
	Ön Lisans	43	46,24%	29	31,18%	21	22,58%	93	100,00%
	İlahiyat Fak.	22	70,97%	6	19,35%	3	9,68%	31	100,00%
	Diğer lisans	3	21,43%	9	64,29%	2	14,29%	14	100,00%
	Yüksek Lisans	4	57,14%	2	28,57%	1	14,29%	7	100,00%

Elif Kocabaş tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinde Kur’ân kursu öğreticilerinin mevzû hadislerle ilgili tutumu olumludur.⁹⁹ Hadis alanı yeterlilik testimize katılanlar bu hususta aynı düşünmektedirler.

3.5 Hadis Alanı Yeterlilik Testinde Yer Alan Hadis Usulü ile İlgili Sorulara Verilen Cevaplar

İlgili bölüme verilen cevapların değerlendirilmesi yapılmadan önce zikrolunan terimlerin kısa tanımları yapılacaktır.

Hadis terimi olarak “Mevzû Hadis” Hz. Peygamber’in söylemediği, ona ait olmayan söz ve fiillerin sanki o söylemiş gibi ona isnat edilerek aktarılan haberlere denilmektedir. Mezkûr tanımı ifade etmek üzere batıl, masnû ve muhtelak kelimeleri de kullanılmaktadır.¹⁰⁰

Tablo 3.5. Katılımcıların “Mevzû hadis” Tanımını Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları

		Meşhur		İsnat		Mevzû		Maktû		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
	İlçe Merkezi	4	10,81%	6	16,22%	25	67,57%	2	5,41%	37	100,00%
	Mahalle/Köy	3	2,13%	16	11,35%	113	80,14%	9	6,38%	141	100,00%
Yaş	18-30		0,00%	2	6,67%	27	90,00%	1	3,33%	30	100,00%
	31-40	1	1,92%	3	5,77%	46	88,46%	2	3,85%	52	100,00%
	41-50	2	3,45%	12	20,69%	41	70,69%	3	5,17%	58	100,00%
	51 ve üzeri	4	10,53%	5	13,16%	24	63,16%	5	13,16%	38	100,00%
Hizmet Yılı	1--5		0,00%	1	3,70%	25	92,59%	1	3,70%	27	100,00%
	6--10		0,00%	3	9,09%	29	87,88%	1	3,03%	33	100,00%
	11--15	2	5,00%	5	12,50%	31	77,50%	2	5,00%	40	100,00%
	16--25	2	6,25%	3	9,38%	24	75,00%	3	9,38%	32	100,00%
	26 ve üzeri	3	6,52%	10	21,74%	29	63,04%	4	8,70%	46	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.	1	3,70%	5	18,52%	16	59,26%	5	18,52%	27	100,00%
	Ön Lisans	3	3,03%	13	13,13%	79	79,80%	4	4,04%	99	100,00%
	İlahiyat Fak.		0,00%	2	6,45%	28	90,32%	1	3,23%	31	100,00%
	Diğer lisans	3	21,43%	2	14,29%	8	57,14%	1	7,14%	14	100,00%
	Yüksek Lisans		0,00%		0,00%	7	100,00%		0,00%	7	100,00%

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların “Mevzû hadis” tanımını bilme oranı yüksek olup, yaş ve hizmet yılı açısından katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık

⁹⁹ Kocabaş, Kur’ân Kursu Öğreticilerinin Hadis Bilgilerinin Düzeyi: Gaziantep Örneği, s.28.

¹⁰⁰ Ahmet Yücel, *Hadis Usulü* (İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2021), s.224.

görülmemiştir. Görev yeri itibariyle kısmi bir farklılık oluşmuş ve köylerde görev yapan İmam-Hatiplerin bu soruya doğru cevap verme durumu ilçe merkezinde görev yapan İmam-Hatiplere göre nispeten yüksek olmuştur. Ayrıca yüksek lisans ve ilahiyat fakültesi mezunu olan İmam-Hatiplerin bu soruya doğru cevap verme durumu diğer İmam-Hatiplere göre nispeten yüksek olmuştur.

Râvinin ta'n edilme sebeplerinden biride vehimdir. Çünkü vehim râvinin mürsel ya da münkatı' olan bir rivâyeti muttasıl olarak veya bir hadisnin metnini başka bir hadis metni ile karıştırarak nakletmesine sebep olur. Bazen bu hata metinde bazen de isnatta görülmektedir. Bu hatanın anlaşılması zor olduğu için rivâyet çok defa sahih olarak kabul edilebilmektedir. Bu hatayı tetebbuda bulunan ve isnatlara vakıf olan bir hadis imamı anlayabilir. Râvinin vehmine muttali olunan hadis illetli bir hadis olur ve sahih olma vasfını kaybeder. Bu tür rivâyetlere ise muallal hadis denilmektedir.¹⁰¹

Tablo 3.6. Katılımcıların “Vehmu’r-Râvi” Kavramını Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları

		Kizbu’r-râvi		Fısku’r-râvi		Vehmu’r-râvî		Cehaletu’r-râvi		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi	6	16,22%	5	13,51%	19	51,35%	7	18,92%	37	100,00%
	Mahalle/Köy	25	20,49%	19	15,57%	55	45,08%	23	18,85%	122	100,00%
Yaş	18-30	5	17,86%	4	14,29%	16	57,14%	3	10,71%	28	100,00%
	31-40	3	7,32%	6	14,63%	27	65,85%	5	12,20%	41	100,00%
	41-50	9	17,31%	5	9,62%	29	55,77%	9	17,31%	52	100,00%
	51 ve üzeri	14	36,84%	9	23,68%	2	5,26%	13	34,21%	38	100,00%
Hizmet Yılı	1--5	4	20,00%	1	5,00%	12	60,00%	3	15,00%	20	100,00%
	6--10	7	26,92%	3	11,54%	11	42,31%	5	19,23%	26	100,00%
	11--15	4	9,76%	11	26,83%	22	53,66%	4	9,76%	41	100,00%
	16--25	7	21,21%	7	21,21%	13	39,39%	6	18,18%	33	100,00%
	26 ve üzeri	9	23,08%	2	5,13%	16	41,03%	12	30,77%	39	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.	9	34,62%	5	19,23%	9	34,62%	3	11,54%	26	100,00%
	Ön Lisans	19	23,46%	13	16,05%	30	37,04%	19	23,46%	81	100,00%
	İlahiyat Fak.	1	3,23%	2	6,45%	24	77,42%	4	12,90%	31	100,00%
	Diğer lisans	2	14,29%	3	21,43%	6	42,86%	3	21,43%	14	100,00%
	Yüksek Lisans		0,00%	1	14,29%	5	71,43%	1	14,29%	7	100,00%

¹⁰¹ Talat Koçyiğit, *Hadis Usulü* (Diyanet Vakfı Yayınları, 1997), s.95-96.

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların “Vehmu’r-Râvi” kavramını bilme oranı kısmen yüksektir. İlahiyat ve yüksek lisans mezunlarının doğru cevap verme oranları diğerlerine göre daha yüksektir. 51 yaş ve üzeri olanların doğru bilem oranı çok düşüktür. Diğer yaş grupları arasında ise anlamlı bir fark görülmemiştir. Ayrıca görev yeri itibarıyla kısmi bir farklılık oluşmuş ve ilçe merkezinde görev yapan İmam-Hatiplerin bu soruya doğru cevap verme durumu köylerde görev yapan İmam-Hatiplere göre nispeten yüksek olmuştur.

Usul eserleri, sahâbeyi rivâyet ettikleri hadis sayısına göre “müksirûn” ve “mukillûn” diye iki sınıfa ayırmışlar ve binin üzerinde hadis rivâyeti ile meşhur olan sahâbîlere “müksirûn” adını vermişlerdir. Bu meşhur sahâbîlerin hadis rivâyet sayısına göre sıralaması şu şekildedir. Bir, Bakî b. Mahled’in Müsned’inde Ebu Hüreyre’den tekrarlarıyla birlikte 5375 hadis rivayet edilmiştir. İki, Ebû Abdîrrahmân Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb el-Kureşî el-Adevî (ö. 73/693)’den 2630 hadis rivâyet edilmiştir. Üç, Ebû Hamza Enes b. Mâlik b. Nadr el-Ensârî (ö. 93/711-12)’den 2286 Hadis rivâyet edilmiştir. Dört, Ümmü’l-mü’minîn Âişe bint Ebî Bekr es-Sıddîk el-Kureşîye (ö. 58/678)’den 2210 hadis rivâyet edilmiştir. Beş, Ebû’l-Abbâs Abdullah b. el-Abbâs b. Abdilmuttalib el-Kureşî (ö. 68/687-88)’den 1969 Hadis rivâyet edilmiştir. Altı, Ebû Abdillâh Câbir b. Abdillâh b. Amr b. Harâm el-Ensârî (ö. 78/697)’den 1540 hadis rivâyet edilmiştir. Yedi, Ebû Saîd Sa’d b. Mâlik b. Sinân el-Hudrî (ö. 74/693-94)’den 1170 hadis rivâyet edilmiştir.¹⁰²

Tablo 3.7. Katılımcıların “Müksirûn Sahâbîler”i Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları

		Hz. Ali		Hz. Osman		Hz. Aişe		Zübeyr b. Avvam		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi	5	13,51%	2	5,41%	29	78,38%	1	2,70%	37	100,00%
	Mahalle/Köy	13	9,42%	7	5,07%	113	81,88%	5	3,62%	138	100,00%
Yaş	18-30	3	10,00%	1	3,33%	25	83,33%	1	3,33%	30	100,00%
	31-40	1	1,92%	1	1,92%	49	94,23%	1	1,92%	52	100,00%
	41-50	5	8,93%	5	8,93%	45	80,36%	1	1,79%	56	100,00%
	51 ve üzeri	9	24,32%	2	5,41%	23	62,16%	3	8,11%	37	100,00%
Hizmet Yılı	1--5	1	3,70%		0,00%	26	96,30%		0,00%	27	100,00%
	6--10		0,00%		0,00%	29	90,63%	3	9,38%	32	100,00%
	11--15	2	5,00%	5	12,50%	33	82,50%		0,00%	40	100,00%

¹⁰² Koçyiğit, *Hadis Usulü*, s.172.

	16--25	5	16,13%	1	3,23%	24	77,42%	1	3,23%	31	100,00%
	26 ve üzeri	10	22,22%	3	6,67%	30	66,67%	2	4,44%	45	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.	6	22,22%	1	3,70%	18	66,67%	2	7,41%	27	100,00%
	Ön Lisans	9	9,28%	5	5,15%	83	85,57%		0,00%	97	100,00%
	İlahiyat Fakültesi	1	3,33%		0,00%	29	96,67%		0,00%	30	100,00%
	Diğer lisans	1	7,14%	3	21,43%	6	42,86%	4	28,57%	14	100,00%
	Yüksek Lisans	1	14,29%		0,00%	6	85,71%		0,00%	7	100,00%

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların “Müksirûn Sahâbîler”i bilme oranı yüksek olup, görev yeri, yaş, hizmet yılı açısından katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Yalnızca eğitim durumu itibarıyla farklılık oluşmuş ve diğer lisans mezunlarının doğru cevap verme oranları nispeten düşük olmuştur.

Fıkhi hüküm ihtiva eden hadisleri konularına göre düzenlenerek yazılan eserlere “Sünen” denir. Mevkuf ve maktû kavramları, sünen türü eser kaleme alan âlimlerin istilâhında “Sünnet” olarak değil de “Hadis” olarak isimlendirildiği için bu tür eserlerde genellikle merfû hadislerle yer verilmiştir.¹⁰³

Her konuda akla gelebilecek hadisleri ihtiva eden eserlere “Câmi” türü eser denir. Câmi türü eserler iman, ahkâm, rikâk, et’ime ve eşribe, tefsir, fiten ve melâhim, siyer ve menâkıb gibi sekiz bölümden meydana gelmektedir.¹⁰⁴

Müsned türü eserlere alınan hadisler konularına göre değil de; onları rivâyet eden sahâbî ya da sahâbîden sonraki râvî adı ile bir araya getirilmiştir. Bu tür eserler ilk defa üçüncü asırda te’lîf edilmeye başlamıştır.¹⁰⁵

Tablo 3.8. Katılımcıların “Sünen” Kavramını Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları

		Sünen		Câmi		Müsned		Kütüb-i Sitte		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi	7	25,93%	11	40,74%	9	33,33%		0,00%	27	100,00%
	Mahalle/Köy	32	52,46%	19	31,15%	7	11,48%	3	4,92%	61	100,00%
Yaş	18-30	7	63,64%	4	36,36%		0,00%		0,00%	11	100,00%
	31-40	15	57,69%	9	34,62%	2	7,69%		0,00%	26	100,00%
	41-50	12	44,44%	6	22,22%	8	29,63%	1	3,70%	27	100,00%

¹⁰³ Abdullah Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü* (İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2020), s.300.

¹⁰⁴ Hâbil Nazlıgöl vd., *Hadis Araştırma ve Tenkit Kılavuzu* (İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2018), s.53.

¹⁰⁵ Koçyiğit, *Hadis Usulü*, s.289.

	51 ve üzeri	5	20,83%	11	45,83%	6	25,00%	2	8,33%	24	100,00%
Hizmet Yılı	1--5	11	55,00%	3	15,00%	6	30,00%		0,00%	20	100,00%
	6--10	8	50,00%	5	31,25%	3	18,75%		0,00%	16	100,00%
	11--15	6	42,86%	7	50,00%	1	7,14%		0,00%	14	100,00%
	16--25	11	57,89%	4	21,05%	2	10,53%	2	10,53%	19	100,00%
	26 ve üzeri	3	15,79%	11	57,89%	4	21,05%	1	5,26%	19	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.	3	17,65%	5	29,41%	7	41,18%	2	11,76%	17	100,00%
	Ön Lisans	15	51,72%	11	37,93%	3	10,34%		0,00%	29	100,00%
	İlahiyat Fak.	16	64,00%	7	28,00%	2	8,00%		0,00%	25	100,00%
	Diğer lisans	1	8,33%	6	50,00%	4	33,33%	1	8,33%	12	100,00%
	Yüksek Lisans	4	80,00%	1	20,00%		0,00%		0,00%	5	100,00%

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların “Sünen” kavramını bilme oranı düşüktür. 51 ve üzeri yaş grubunda diğerlerine nazaran belirgin bir düşüş görülmektedir. Eğitim durumu açısından diğer lisans ve imam hatip lisesi mezunlarının bilme oranları diğerlerine nispeten düşüktür. Ayrıca görev yeri itibarıyla farklılık oluşmuş ve köylerde görev yapan İmam-Hatiplerin bu soruya doğru cevap verme durumu ilçe merkezinde görev yapan İmam-Hatiplere göre yüksek olmuştur.

Hadis eserlerinin “En sahihleri” olarak kabul edilen; Buhârî ve Müslim'in *el-Câmiu's-Sahih*'leri ile Ebu Davud, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce'nin *Sünen*'leri; Hicrî üçüncü yüzyılda telif edilmiş olmak, imkân nispetinde sahih hadisleri ihtiva etmek, konulara göre tasnif edilmek vb. kriterlerden dolayı sonraki dönemlerde *Kütüb-i Sitte* adıyla şöhret bulmuştur. Bazı âlimler, az da olsa zayıf ve mevzû hadisler içerdiği için İbn Mâce'nin *Sünen*'i yerine İmam Mâlik'in *Muvatta*'ı veya Dârimî'nin *Sünen*'ini *Kütüb-i Sitte*'nin altıncı kitabı kabul etmişlerdir.¹⁰⁶

Tablo 3.9. Katılımcıların “Kütüb-i Sitte” de Yer Alan Kitapları Bilme Durumları Açısından Dağılımları

		Sahîh-i Müslim		Sahîh-i Buhârî		İbn Mâce		el- Muvatta		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi		0,00%		0,00%	8	21,62%	29	78,38%	37	100,00%
	Mahalle/Köy		0,00%		0,00%	13	10,66%	109	89,34%	122	100,00%
Yaş	18-30		0,00%		0,00%	3	10,34%	26	89,66%	29	100,00%

¹⁰⁶ M. Yaşar Kandemir, “Kütüb-i Sitte”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), c.27 s.6-8.

	31-40		0,00%		0,00%	9	18,00%	41	82,00%	50	100,00%
	41-50		0,00%		0,00%	6	11,11%	48	88,89%	54	100,00%
	51 ve üzeri		0,00%		0,00%	3	11,54%	23	88,46%	26	100,00%
Hizmet Yılı	1--5		0,00%		0,00%	1	3,85%	25	96,15%	26	100,00%
	6--10		0,00%		0,00%	3	9,38%	29	90,63%	32	100,00%
	11--15		0,00%		0,00%	6	15,38%	33	84,62%	39	100,00%
	16--25		0,00%		0,00%	4	14,29%	24	85,71%	28	100,00%
	26 ve üzeri		0,00%		0,00%	7	20,59%	27	79,41%	34	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.		0,00%		0,00%	4	20,00%	16	80,00%	20	100,00%
	Ön Lisans		0,00%		0,00%	13	14,13%	79	85,87%	92	100,00%
	İlahiyat Fak.		0,00%		0,00%	1	3,45%	28	96,55%	29	100,00%
	Diğer lisans		0,00%		0,00%	3	27,27%	8	72,73%	11	100,00%
	Yüksek Lisans		0,00%		0,00%		0,00%	7	100,00%	7	100,00%

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların “Kütüb-i Sitte” de yer alan kitapları bilme oranı yüksek olup, yaş, hizmet yılı ve eğitim durumu açısından katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Yalnızca görev yeri itibarıyla kısmi bir farklılık oluşmuş ve köylerde görev yapan İmam-Hatiplerin bu soruya doğru cevap verme durumu ilçe merkezinde görev yapan İmam-Hatiplere göre nispeten yüksek olmuştur.

Bütün İmam-Hatiplerin yeterlilikleri çerçevesinde bu sorunun doğru bilinmesi beklenmekle birlikte İmam-Hatiplerin “Kütüb-i sitte” eserlerine vakıf oldukları görülmektedir.

3.6 Âyet, Sahih Hadis, Mevzû Hadis ve Atasözü İçeren İfadeler

Hadis alanı yeterlilik testimizin son kısmında 39 ifade vardır. Farklı konularda İmam-Hatipler tarafından tebliğ faaliyetlerinde sıklıkla telaffuz edilen âyet, sahih hadis, mevzû hadis ve atasözleri ile ilgili farklı ifadeler sorulmuştur. Verilen bu ifadelerin hangi kategoriye ait olduklarının işaretlenmesi İmam-Hatiplerden istenmiştir. Bu kısımda verilen ifadelerin analizlerine yer verilecektir.

3.6.1 Hadis Alanı Yeterlilik Testinde Yer Alan Âyetler

“Rabbim! Beni tek başıma bırakma. Sen varislerin en hayırlısısın.” âyeti

Zekeriyyâ (a.s.) yaşlanıp saçı başı ağardığı zaman, çevresindeki insanların durumlarının içler acısı olduğuna dikkat çekerek Rabbine niyaz eyleyip erkek evlat

istemişti.¹⁰⁷ Duada bizler içinde önemli olan bir hususu yani her şeyin faniliğini dile getirerek “Vârislerin en hayırlısı sensin” evladı olsa bile hey şeye Allah’ın varis olacağı hakikatini dile getirmiştir.¹⁰⁸

Tablo 4.1. Katılımcıların “Rabbim! Beni tek başıma bırakma. Sen varislerin en hayırlısısın.” Âyeti Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları

		Âyet		Sahih hadis		Mevzû hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi	23	71,88%	7	21,88%	2	6,25%		0,00%	32	100,00%
	Mahalle/Köy	89	79,46%	19	16,96%	3	2,68%	1	0,89%	112	100,00%
Yaş	18-30	16	57,14%	11	39,29%	1	3,57%		0,00%	28	100,00%
	31-40	25	73,53%	8	23,53%	1	2,94%		0,00%	34	100,00%
	41-50	43	84,31%	5	9,80%	3	5,88%		0,00%	51	100,00%
	51 ve üzeri	28	90,32%	2	6,45%		0,00%	1	3,23%	31	100,00%
Hizmet Yılı	1--5	13	81,25%	3	18,75%		0,00%		0,00%	16	100,00%
	6--10	16	53,33%	11	36,67%	3	10,00%		0,00%	30	100,00%
	11--15	28	77,78%	7	19,44%	1	2,78%		0,00%	36	100,00%
	16--25	21	77,78%	5	18,52%	1	3,70%		0,00%	27	100,00%
	26 ve üzeri	34	97,14%		0,00%		0,00%	1	2,86%	35	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.	11	61,11%	4	22,22%	3	16,67%		0,00%	18	100,00%
	Ön Lisans	59	74,68%	17	21,52%	2	2,53%	1	1,27%	79	100,00%
	İlahiyat Fakültesi	27	93,10%	2	6,90%		0,00%		0,00%	29	100,00%
	Diğer lisans	8	72,73%	3	27,27%		0,00%		0,00%	11	100,00%
	Yüksek Lisans	7	100,00%		0,00%		0,00%		0,00%	7	100,00%

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların “Rabbim! Beni tek başıma bırakma. Sen varislerin en hayırlısısın.” âyeti bilme oranı yüksek olup, görev yeri, yaş, hizmet yılı ve eğitim durumu açısından katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

“Kim Allah’a saygısızlıktan sakınırsa, Allah ona bir çıkış yolu gösterir.” âyeti

İlgili ayeti konu bütünlüğü kapsamında değerlendirdiğimizde, eşler arasındaki

¹⁰⁷ bk. Âl-i İmrân 3/37-41; Meryem 19/1-11.

¹⁰⁸ bk. el-Enbiyâ 21/89.

anlaşmazlıklarda çözüm yolları tükendiğinde onlara bir çıkış yolu gösterilir. Bu çıkış yolu boşanmaktır. Boşanma esnasında Rabbimizin taraflardan istediği birbirlerini yıpratmamaları, gerekli kolaylığı sunmalarıdır.

Tablo 4.2. Katılımcıların “Kim Allah’a saygısızlıktan sakınırsa, Allah ona bir çıkış yolu gösterir.” Âyeti Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları

		Âyet		Sahih hadis		Mevzû hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi	24	72,73%	9	27,27%		0,00%		0,00%	33	100,00%
	Mahalle/Köy	88	70,97%	36	29,03%		0,00%		0,00%	124	100,00%
Yaş	18-30	19	67,86%	9	32,14%		0,00%		0,00%	28	100,00%
	31-40	31	64,58%	17	35,42%		0,00%		0,00%	48	100,00%
	41-50	43	78,18%	12	21,82%		0,00%		0,00%	55	100,00%
	51 ve üzeri	19	61,29%	12	38,71%		0,00%		0,00%	31	100,00%
Hizmet Yılı	1--5	17	70,83%	7	29,17%		0,00%		0,00%	24	100,00%
	6--10	20	64,52%	11	35,48%		0,00%		0,00%	31	100,00%
	11--15	28	77,78%	8	22,22%		0,00%		0,00%	36	100,00%
	16--25	15	57,69%	11	42,31%		0,00%		0,00%	26	100,00%
	26 ve üzeri	32	71,11%	13	28,89%		0,00%		0,00%	45	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.	11	55,00%	9	45,00%		0,00%		0,00%	20	100,00%
	Ön Lisans	66	70,21%	28	29,79%		0,00%		0,00%	94	100,00%
	İlahiyat Fak.	22	78,57%	6	21,43%		0,00%		0,00%	28	100,00%
	Diğer lisans	7	53,85%	6	46,15%		0,00%		0,00%	13	100,00%
	Yüksek Lisans	6	85,71%	1	14,29%		0,00%		0,00%	7	100,00%

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların “Kim Allah’a saygısızlıktan sakınırsa, Allah ona bir çıkış yolu gösterir.” âyetini bilme oranı yüksek olup, görev yeri, yaş, hizmet yılı açısından katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Yalnızca eğitim durumu itibarıyla kısmi bir farklılık oluşmuş, yüksek lisans ve ilahiyat fakültesi mezunu imam-hatiplerin bu soruya doğru cevap verme durumu

diğer lisans ve imam hatip mezunu olan İmam-Hatiplere göre nispeten yüksek olmuştur.

“Rabbimiz! Hesap kurulacağı gün beni, anamı, babamı ve müminleri bağışla.” âyeti

Müslümanlar bu âyeti namaz içerisinde okuyarak anne babasına ve müminlere dua etmektedirler. İnsanın varlık sebebi olan anne ve babası başta olmak üzere din kardeşlerine her an dua etmesi gerektiğini hatırlatır bizlere.

Tablo 4.3. Katılımcıların “Rabbimiz! Hesap kurulacağı gün beni, anamı, babamı ve müminleri bağışla.” Âyeti Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları

		Ayet		Sahih hadis		Mevzu hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi	35	94,59%	2	5,41%		0,00%		0,00%	37	100,00%
	Mahalle/Köy	125	90,58%	13	9,42%		0,00%		0,00%	138	100,00%
Yaş	18-30	27	90,00%	3	10,00%		0,00%		0,00%	30	100,00%
	31-40	47	90,38%	5	9,62%		0,00%		0,00%	52	100,00%
	41-50	53	91,38%	5	8,62%		0,00%		0,00%	58	100,00%
	51 ve üzeri	33	94,29%	2	5,71%		0,00%		0,00%	35	100,00%
Hizmet Yılı	1--5	20	74,07%	7	25,93%		0,00%		0,00%	27	100,00%
	6--10	29	90,63%	3	9,38%		0,00%		0,00%	32	100,00%
	11--15	38	97,44%	1	2,56%		0,00%		0,00%	39	100,00%
	16--25	30	93,75%	2	6,25%		0,00%		0,00%	32	100,00%
	26 ve üzeri	43	95,56%	2	4,44%		0,00%		0,00%	45	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.	22	84,62%	4	15,38%		0,00%		0,00%	26	100,00%
	Ön Lisans	88	89,80%	10	10,20%		0,00%		0,00%	98	100,00%
	İlahiyat Fak.	30	100,00%		0,00%		0,00%		0,00%	30	100,00%
	Diğer lisans	13	92,86%	1	7,14%		0,00%		0,00%	14	100,00%
	Yüksek Lisans	7	100,00%		0,00%		0,00%		0,00%	7	100,00%

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların “Rabbimiz! Hesap kurulacağı gün beni, anamı, babamı ve müminleri bağışla.” âyetini bilme oranı yüksek olup, görev yeri,

yaş, hizmet yılı ve eğitim durumu açısından katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Âyet-i kerîmeler imam-hatipler tarafından genel olarak bilinmektedir.

“Bir toplum kendisindekini değiştirmedikçe Allah onlarda bulunanı değiştirmez.” âyeti

İnsanoğluna Allah’ın fitratlen verdiği güzellikleri kendi değiştirmedikçe o fitrat ile yaşamına devam edeceğini söyleyebiliriz. Nitekim fitrat üzere doğan anne babaya emanet edilen bir çocuk masumdur, temizdir, tabiri caiz ise bir alçı kabına benzer hangi şekli verirsen onu alır. Millet içinde aynı durum geçerlidir. Toplum ahlâkını bozmadığı sürece, kendine emanet edilen doğayı bozmadığı sürece Allah da bunları değiştirmeyecektir.¹⁰⁹

Tablo 4.4. Katılımcıların “Bir toplum kendisindekini değiştirmedikçe Allah onlarda bulunanı değiştirmez.” Âyeti Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları

		Âyet		Sahih hadis		Mevzû hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi	30	85,71%	5	14,29%		0,00%		0,00%	35	100,00%
	Mahalle/ Köy	83	61,94%	29	21,64%	22	16,42 %		0,00%	134	100,00%
Yaş	18-30	10	35,71%	12	42,86%	6	21,43 %		0,00%	28	100,00%
	31-40	34	68,00%	8	16,00%	8	16,00 %		0,00%	50	100,00%
	41-50	39	69,64%	10	17,86%	7	12,50 %		0,00%	56	100,00%
	51 ve üzeri	30	85,71%	4	11,43%	1	2,86%		0,00%	35	100,00%
Hizmet Yılı	1--5	8	30,77%	11	42,31%	7	26,92 %		0,00%	26	100,00%
	6--10	20	64,52%	6	19,35%	5	16,13 %		0,00%	31	100,00%
	11--15	27	69,23%	9	23,08%	3	7,69%		0,00%	39	100,00%
	16--25	25	86,21%	2	6,90%	2	6,90%		0,00%	29	100,00%
	26 ve üzeri	33	75,00%	6	13,64%	5	11,36 %		0,00%	44	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.	5	19,23%	13	50,00%	8	30,77 %		0,00%	26	100,00%
	Ön Lisans	68	71,58%	16	16,84%	11	11,58 %		0,00%	95	100,00%

¹⁰⁹ bk.el-Enfâl 8/53.

İlahiyat Fak.	25	86,21%	3	10,34%	1	3,45%		0,00%	29	100,00%
Diğer lisans	8	66,67%	2	16,67%	2	16,67%		0,00%	12	100,00%
Yüksek Lisans	7	100,00%		0,00%		0,00%		0,00%	7	100,00%

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların “Bir toplum kendisindekini değiştirmedikçe Allah onlarda bulunanı değiştirmez.” âyetini bilme oranı nispeten yüksektir. Yaş oranı ve hizmet yılı az olanların doğru bilme oranlarının da düşük olduğu görülmektedir. İmam hatip lisesi ve diğer lisans mezunlarının yüksek lisans ve dini yükseköğrenim görenlere göre doğru cevap verme oranları düşüktür. Ayrıca görev yeri itibarıyla kısmi bir farklılık oluşmuş ve ilçe merkezinde görev yapan İmam-Hatiplerin bu soruya doğru cevap verme durumu köylerde görev yapan İmam-Hatiplere göre nispeten yüksek olmuştur.

Bir âyet-i kerîmeyi sahih hadis ile karıştırmak normal karşılanabilir ama bir âyet için mevzû rivâyet olduğunu söylemek âyet-i kerîmeye karşı vukufiyetin az olduğunu göstermektedir.

“Rabbinin rızasına ermek için sabret.” âyeti

Sabır sözlükte “hapsetmek; dirençli ve güçlü olmak, engellemek” manasındaki “sabr” lafzının ahlâk ıstılahı olarak “başa gelen belâ ve sıkıntılar karşısında dayanmak, olumsuzlukları olumlu yapmak için metanet göstermek”¹¹⁰ gibi anlamlara gelmektedir.

Surenin ilk âyetinden zikrettiğimiz âyete kadar tebliğ vazifesinde izlenecek yollar anlatılmaktadır. Bunlar; Allah’ın büyüklüğünün tanınıp ilan edilmesi, elbise temizliği, maddi ve manevi kötülüklerden uzak durmak, yapılan iyiliği çok görüp başa kakmamak ve Rabbin rızasına kavuşmak için sabredilmesi istenmektedir.¹¹¹ “Ey örtüsüne bürünen” hitabıyla Peygamber’e yapılan bu sesleniş Nebi (s.a.v.)’den sonra onun ümmetine râcidir. Rabbimizin “Emr-i bi'l-ma'rûf nehiy-i ani'l-münker” emrini insanlara tebliği kendilerine vazife edinenlerin, metotlarında bu usulü tercih etmeleri ilah-i emre ittibânın bir göstergesidir diyebiliriz.

Tablo 4.5. Katılımcıların “Rabbinin rızasına ermek için sabret.” Âyeti Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları

	Âyet	Sahih hadis	Mevzû hadis	Atasözü	Toplam
--	------	-------------	-------------	---------	--------

¹¹⁰ Mustafa Çağrı, “Sabır” (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 35/s.337.

¹¹¹ bk. el-Müddessir 74/1-7.

		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi	29	80,56%	6	16,67%	1	2,78%		0,00%	36	100,00%
	Mahalle/Köy	107	78,68%	21	15,44%	5	3,68%	3	2,21%	136	100,00%
Yaş	18-30	19	67,86%	6	21,43%	2	7,14%	1	3,57%	28	100,00%
	31-40	45	86,54%	7	13,46%		0,00%		0,00%	52	100,00%
	41-50	46	82,14%	9	16,07%	1	1,79%		0,00%	56	100,00%
	51 ve üzeri	26	72,22%	5	13,89%	3	8,33%	2	5,56%	36	100,00%
Hizmet Yılı	1--5	19	70,37%	4	14,81%	3	11,11%	1	3,70%	27	100,00%
	6--10	23	71,88%	6	18,75%	1	3,13%	2	6,25%	32	100,00%
	11--15	30	76,92%	9	23,08%		0,00%		0,00%	39	100,00%
	16--25	29	93,55%	2	6,45%		0,00%		0,00%	31	100,00%
	26 ve üzeri	37	86,05%	6	13,95%		0,00%		0,00%	43	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.	18	72,00%	6	24,00%		0,00%	1	4,00%	25	100,00%
	Ön Lisans	75	77,32%	17	17,53%	3	3,09%	2	2,06%	97	100,00%
	İlahiyat Fakültesi	29	100,00%		0,00%		0,00%		0,00%	29	100,00%
	Diğer lisans	9	64,29%	4	28,57%	1	7,14%		0,00%	14	100,00%
	Yüksek Lisans	7	100,00%		0,00%		0,00%		0,00%	7	100,00%

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların “Rabbinin rızasına ermek için sabret.” âyetini bilme oranı yüksek olup, görev yeri, yaş ve hizmet yılı açısından katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Yalnızca eğitim durumu itibarıyla kısmi bir farklılık oluşmuş, yüksek lisans ve ilahiyat fakültesi mezunu olan imam-hatiplerin bu soruya doğru cevap verme durumu diğer İmam-Hatiplere göre nispeten yüksek olmuştur.

“Şüphesiz ki Allah adâletli davranmayı, iyilik yapmayı ve akrabayı görüp gözetmeyi emreder. Her türlü hayâsızlığı, kötülüğü ve azgınlığı yasaklar. Düşünüp ders almanız için size böyle öğüt verir.” âyeti

Bu âyet-i kerîme Cuma namazına katılan her Müslümana haftalık hutbe konusundan bağımsız olarak hatipler tarafından hutbe sonunda cemaate aktarılmaktadır. Zikrettiğimiz âyet bizlere beşeri ilişkilerimizde dikkat edeceğimiz hususları, huzurlu bir toplum inşası için üzerimize düşen görevlerin hatırlatıldığı, ahlak dersinin verildiği veciz bir öğüttür. Bu âyeti merkeze alarak İslam’da temel

erdemlerin adâlet, muâvenet (ihsan), iffet, merhamet olduğunu söylemek mümkündür.¹¹²

Tablo 4.6. Katılımcıların “Şüphesiz ki Allah adâletli davranmayı, iyilik yapmayı ve akrabayı görüp gözetmeyi emreder. Her türlü hayâsızlığı, kötülüğü ve azgınlığı yasaklar. Düşünüp ders almanız için size böyle öğüt verir.” Âyeti Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları

		Âyet		Sahih hadis		Mevzû hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi	37	100,00%		0,00%		0,00%		0,00%	37	100,00%
	Mahalle/Köy	141	100,00%		0,00%		0,00%		0,00%	141	100,00%
Yaş	18-30	30	100,00%		0,00%		0,00%		0,00%	30	100,00%
	31-40	52	100,00%		0,00%		0,00%		0,00%	52	100,00%
	41-50	58	100,00%		0,00%		0,00%		0,00%	58	100,00%
	51 ve üzeri	38	100,00%		0,00%		0,00%		0,00%	38	100,00%
Hizmet Yılı	1--5	27	100,00%		0,00%		0,00%		0,00%	27	100,00%
	6--10	33	100,00%		0,00%		0,00%		0,00%	33	100,00%
	11--15	40	100,00%		0,00%		0,00%		0,00%	40	100,00%
	16--25	32	100,00%		0,00%		0,00%		0,00%	32	100,00%
	26 ve üzeri	46	100,00%		0,00%		0,00%		0,00%	46	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.	27	100,00%		0,00%		0,00%		0,00%	27	100,00%
	Ön Lisans	99	100,00%		0,00%		0,00%		0,00%	99	100,00%
	İlahiyat Fak.	31	100,00%		0,00%		0,00%		0,00%	31	100,00%
	Diğer lisans	14	100,00%		0,00%		0,00%		0,00%	14	100,00%
	Yüksek Lisans	7	100,00%		0,00%		0,00%		0,00%	7	100,00%

Bu âyeti bilme oranı %100 dür. %100 doğru cevap verilen tek âyet-i kerîme sorusudur. Hatasız cevap verilmesinin nedeni her Cuma hutbe sonu okunmasının olduğunu söyleyebiliriz.

“Miras paylaştırılırken, mirasçı olmayan akrabalar, yetimler ve fakirler de orada hazır bulunuyorlarsa, onlara da bu mirastan bir şeyler verin ve

¹¹² Cafer Sadık Yaran, *İslam Ahlak Felsefesine Giriş* (Dem Yayınları, 2020), s.57.

gönüllerini alacak tatlı güzel sözler söyleyin.” âyeti

Zikrettiğimiz âyet-i kerîme hem sosyal adalet hem de İslam'ın insanlara telkin ettiği şefkat, merhamet, özgecilik, karşılık beklemeden yardım gibi benzeri bulunmaz erdemlerin bir örneğini bizlere göstermektedir. Ölümünden sonra geride bir mal bırakan kimsenin, mirasçıları ile birlikte, mirastan pay düşmeyen akrabaları ve çevresindeki insanlar arasında yoksullar bulunabilir. Bu âyet-i kerîmede, zikredilen kimselere mirastan pay verilerek gönüllerinin alınması tavsiye olunmuştur. Bu tavsiyeye uyulduğu takdirde içerisinde bulunduğu toplumda oluşabilecek kıskançlık, soğukluk, dışlanmışlık ve düşmanlık gibi olumsuzluklar engellenmiş olacaktır.

Tablo 4.7. Katılımcıların “Miras paylaştırılırken, mirasçı olmayan akrabalar, yetimler ve fakirler de orada hazır bulunuyorlarsa, onlara da bu mirastan bir şeyler verin ve gönüllerini alacak tatlı güzel sözler söyleyin.” Âyeti Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları

		Âyet		Sahih hadis		Mevzû hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi	28	82,35%	3	8,82%	2	5,88%	1	2,94%	34	100,00%
	Mahalle/ Köy	115	83,33%	11	7,97%	9	6,52%	3	2,17%	138	100,00%
Yaş	18-30	25	83,33%	2	6,67%	1	3,33%	2	6,67%	30	100,00%
	31-40	39	76,47%	6	11,76%	4	7,84%	2	3,92%	51	100,00%
	41-50	45	81,82%	5	9,09%	5	9,09%		0,00%	55	100,00%
	51 ve üzeri	34	94,44%	1	2,78%	1	2,78%		0,00%	36	100,00%
Hizmet Yılı	1--5	16	61,54%	3	11,54%	4	15,38%	3	11,54%	26	100,00%
	6--10	28	87,50%	1	3,13%	2	6,25%	1	3,13%	32	100,00%
	11--15	33	82,50%	4	10,00%	3	7,50%		0,00%	40	100,00%
	16--25	28	90,32%	2	6,45%	1	3,23%		0,00%	31	100,00%
	26 ve üzeri	38	88,37%	4	9,30%	1	2,33%		0,00%	43	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.	19	76,00%	2	8,00%	2	8,00%	2	8,00%	25	100,00%
	Ön Lisans	81	84,38%	6	6,25%	7	7,29%	2	2,08%	96	100,00%
	İlahiyat Fakültesi	26	86,67%	3	10,00%	1	3,33%		0,00%	30	100,00%
	Diğer lisans	11	78,57%	2	14,29%	1	7,14%		0,00%	14	100,00%
	Yüksek Lisans	6	85,71%	1	14,29%		0,00%		0,00%	7	100,00%

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların miras paylaşımı ile ilgili olan bu âyeti bilme oranı yüksek olup, görev yeri, yaş, hizmet yılı ve eğitim durumları açısından katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

“Ey Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik ver, ahirette de iyilik ver. Bizi cehennem azabından koru!” âyeti

Bu âyeti en iyi kavrayan, yaşayan Resûlullah’ın (s.a.v.) hayatını tek bir kelime ile izah edecek olsaydık belki de bu “iyilik” kelimesi olurdu. Çünkü onun hayatı insanlığa iyilik etmek ve daima iyiliği tavsiye etmek, kimsenin kötülüğünü istememek gibi örneklerle doludur. Âyet-i kerîme bizlere dünya ve ahiret saadetini öğretirken “iyilik” kelimesine işaret etmektedir. Kur’ân ahlâkı da bunu gerektirir.

Tablo 4.8. Katılımcıların “Ey Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik ver, ahirette de iyilik ver. Bizi cehennem azabından koru!” Âyeti Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları

		Âyet		Sahih hadis		Mevzû hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi	36	100,00%		0,00%		0,00%		0,00%	36	100,00%
	Mahalle/Köy	135	97,83%		0,00%	3	2,17%		0,00%	138	100,00%
Yaş	18-30	28	93,33%		0,00%	2	6,67%		0,00%	30	100,00%
	31-40	50	98,04%		0,00%	1	1,96%		0,00%	51	100,00%
	41-50	57	100,00%		0,00%		0,00%		0,00%	57	100,00%
	51 ve üzeri	36	100,00%		0,00%		0,00%		0,00%	36	100,00%
Hizmet Yılı	1--5	24	88,89%		0,00%	3	11,11%		0,00%	27	100,00%
	6--10	32	100,00%		0,00%		0,00%		0,00%	32	100,00%
	11--15	41	100,00%		0,00%		0,00%		0,00%	41	100,00%
	16--25	30	100,00%		0,00%		0,00%		0,00%	30	100,00%
	26 ve üzeri	44	100,00%		0,00%		0,00%		0,00%	44	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.	26	96,30%		0,00%	1	3,70%		0,00%	27	100,00%
	Ön Lisans	95	97,94%		0,00%	2	2,06%		0,00%	97	100,00%
	İlahiyat Fak.	29	100,00%		0,00%		0,00%		0,00%	29	100,00%
	Diğer lisans	14	100,00%		0,00%		0,00%		0,00%	14	100,00%
	Yüksek Lisans	7	100,00%		0,00%		0,00%		0,00%	7	100,00%

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların “Ey Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik ver, ahirette de iyilik ver. Bizi cehennem azabından koru!” âyetini bilme oranı yüksek olup, görev yeri, yaş, hizmet yılı ve eğitim durumları açısından katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

“Beni Müslüman olarak vefât ettir ve beni sâlihler arasına kat.” âyeti

Bu âyet Hz. Yusuf’un Rabbine karşı bir talebidir. Çünkü Rabbimiz kullarından kendisine gönül vermiş Müslümanlar olarak vefat etmelerini istemektedir. Bu halde ölmek insan için en güzel ikramdır. İnsanoğlu zor zamanlarda rabbine kavuşmayı arzu eder ama âfiyet içerisindeyken ölüm temenni etmek Allah’a duyulan sevginin bir tezahürüdür. Bunu bizlere Hz. Yusuf’un durumu en güzel şekilde anlatmaktadır. O kuyuya atıldığında, köle olarak satıldığında, yıllarca hapiste yattığında ve çektiği diğer sıkıntılarda rabbim canımı al demedi. Her ne zaman mülk ve saltana erdi, ailesine kavuştu ve dünya işlerini düzene koyduğu zaman “Rabbim beni Müslüman olarak vefat ettir” diye iltica eyledi. Bu duası onun sıkıntılardan kurtulmak için değil dünya huzuruna kavuştuğunda asıl nimetin rabbimin katında olduğu bilinciyle ona kavuşmayı arzuladığını gösterir.¹¹³

Tablo 4.9. Katılımcıların “Beni Müslüman olarak vefât ettir ve beni sâlihler arasına kat.” Âyeti Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları

		Âyet		Sahih hadis		Mevzû hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi	35	94,59%	2	5,41%		0,00%		0,00%	37	100,00%
	Mahalle/Köy	125	90,58%	13	9,42%		0,00%		0,00%	138	100,00%
Yaş	18-30	27	90,00%	3	10,00%		0,00%		0,00%	30	100,00%
	31-40	47	90,38%	5	9,62%		0,00%		0,00%	52	100,00%
	41-50	53	91,38%	5	8,62%		0,00%		0,00%	58	100,00%
	51 ve üzeri	33	94,29%	2	5,71%		0,00%		0,00%	35	100,00%
Hizmet Yılı	1--5	20	74,07%	7	25,93%		0,00%		0,00%	27	100,00%
	6--10	29	90,63%	3	9,38%		0,00%		0,00%	32	100,00%
	11--15	38	97,44%	1	2,56%		0,00%		0,00%	39	100,00%

¹¹³ Ebü'l-Kâsım Zeynüslâm Abdülkerîm b. Hevâzin b. Abdilmelik Kuşeyrî, *Letâ'ifü'l-işârât* (Beyrut: Darul Kütübil İlmiyye, 1968), c.2 s.210.

	16--25	30	93,75%	2	6,25%		0,00%		0,00%	32	100,00%
	26 ve üzeri	43	95,56%	2	4,44%		0,00%		0,00%	45	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.	22	84,62%	4	15,38%		0,00%		0,00%	26	100,00%
	Ön Lisans	88	89,80%	10	10,20%		0,00%		0,00%	98	100,00%
	İlahiyat Fak.	30	100,00%		0,00%		0,00%		0,00%	30	100,00%
	Diğer lisans	13	92,86%	1	7,14%		0,00%		0,00%	14	100,00%
	Yüksek Lisans	7	100,00%		0,00%		0,00%		0,00%	7	100,00%

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların “Beni Müslüman olarak vefât ettir ve beni sâlihler arasına kat.” âyetini bilme oranı yüksek olup, görev yeri, yaş, hizmet yılı ve eğitim durumları açısından katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

“Nefsini arındıran elbette kurtuluşa ermiştir.” âyeti

Bu ayet bizlere asıl olanın nefsi kötölemek değil onu Rabbimizin istemediği şeylerden arındırmak olduğunu hatırlatmaktadır.

Tablo 4.10. Katılımcıların “Nefsini arındıran elbette kurtuluşa ermiştir.” Âyeti Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları

		Âyet		Sahih hadis		Mevzû hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi	32	91,43%	3	8,57%		0,00%		0,00%	35	100,00%
	Mahalle/Köy	113	83,70%	22	16,30%		0,00%		0,00%	135	100,00%
Yaş	18-30	22	75,86%	7	24,14%		0,00%		0,00%	29	100,00%
	31-40	44	91,67%	4	8,33%		0,00%		0,00%	48	100,00%
	41-50	47	83,93%	9	16,07%		0,00%		0,00%	56	100,00%
	51 ve üzeri	32	86,49%	5	13,51%		0,00%		0,00%	37	100,00%
Hizmet Yılı	1--5	19	73,08%	7	26,92%		0,00%		0,00%	26	100,00%
	6--10	26	83,87%	5	16,13%		0,00%		0,00%	31	100,00%
	11--15	32	84,21%	6	15,79%		0,00%		0,00%	38	100,00%
	16--25	28	93,33%	2	6,67%		0,00%		0,00%	30	100,00%

	26 ve üzeri	40	93,02%	3	6,98%		0,00%		0,00%	43	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.	20	76,92%	6	23,08%		0,00%		0,00%	26	100,00%
	Ön Lisans	81	86,17%	13	13,83%		0,00%		0,00%	94	100,00%
	İlahiyat Fakültesi	26	92,86%	2	7,14%		0,00%		0,00%	28	100,00%
	Diğer lisans	11	84,62%	2	15,38%		0,00%		0,00%	13	100,00%
	Yüksek Lisans	7	100,00%		0,00%		0,00%		0,00%	7	100,00%

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların “Nefsini arındıran elbette kurtuluşa ermiştir.” âyetini bilme oranı yüksek olup, yaş, hizmet yılı ve eğitim durumu açısından katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Yalnızca görev yeri itibarıyla kısmi bir farklılık oluşmuş ve ilçe merkezinde görev yapan İmam-Hatiplerin bu soruya doğru cevap verme durumu köylerde görev yapan İmam-Hatiplere göre nispeten yüksek olmuştur.

3.6.2 Hadis Alanı Yeterlilik Testinde Yer Alan Sahih Hadisler

“Allah, Âdem’i kendi suretinde yarattı.” sahih hadisi

Kendi suretinde derken buradaki kendinden maksat Hz. Âdem’in kendidir. Ya da hadisin diğer varyantlarında kavga esnasında yüze vurmanın yasaklanmasını beyan edilirken Allah onu onun suretinde yaratmıştır. Burada insanın örneksiz yaratılışına ve insan onuruna saygıyı ifade eder. Birinin yüzüne vurursan Hz. Âdem’in yüzüne vurmuş gibi saygısızlık yapmış olursun şeklinde anlayabiliriz.¹¹⁴

Tablo 5.1. Katılımcıların “Allah, Âdem’i kendi suretinde yarattı.” Sahih Hadisi Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları

		Âyet		Sahih hadis		Mevzû hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi	5	16,67%	19	63,33%	6	20,00%		0,00%	30	100,00%
	Mahalle/Köy	18	17,65%	52	50,98%	32	31,37%		0,00%	102	100,00%
Yaş	18-30	2	11,11%	13	72,22%	3	16,67%		0,00%	18	100,00%
	31-40	12	28,57%	22	52,38%	8	19,05%		0,00%	42	100,00%

¹¹⁴ Ebubekir Sifil, “Suret Hadisi”, *Milli Gazete* (08 Nisan 2004), Gazete Yazıları.

	41-50	3	6,38%	29	61,70%	15	31,91%		0,00%	47	100,00%
	51 ve üzeri	6	24,00%	7	28,00%	12	48,00%		0,00%	25	100,00%
Hizmet Yılı	1--5	1	4,17%	15	62,50%	8	33,33%		0,00%	24	100,00%
	6--10	3	23,08%	8	61,54%	2	15,38%		0,00%	13	100,00%
	11--15	8	22,86%	18	51,43%	9	25,71%		0,00%	35	100,00%
	16--25	4	19,05%	9	42,86%	8	38,10%		0,00%	21	100,00%
	26 ve üzeri	7	17,95%	21	53,85%	11	28,21%		0,00%	39	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.	5	25,00%	9	45,00%	6	30,00%		0,00%	20	100,00%
	Ön Lisans	15	23,08%	32	49,23%	18	27,69%		0,00%	65	100,00%
	İlahiyat Fakültesi	2	6,90%	19	65,52%	8	27,59%		0,00%	29	100,00%
	Diğer lisans	1	9,09%	6	54,55%	4	36,36%		0,00%	11	100,00%
	Yüksek Lisans		0,00%	5	71,43%	2	28,57%		0,00%	7	100,00%

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların “Allah, Âdem’i kendi suretinde yarattı.” sahih hadisini bilme oranı orta seviyededir. 51 ve üzeri yaş grubunda olanlar diğerlerine nazaran düşük seviyededir. Hizmet yılı açısından 16-25 arasında kısmi bir düşüş olmakla birlikte aralarında kayda değer bir fark yoktur. Görev yeri ve eğitim durumu açısından kayda değer bir fark bulunmamakla birlikte yüksek lisans mezunu olanlar ve ilçe merkezinde görev yapanların doğru cevap verme durumu diğerlerine nispeten yüksektir.

“Kolaylaştırın, zorlaştırmayın; müjdeleyin nefret ettirmeyin.” sahih hadisi

Tablo 5.2. Katılımcıların “Kolaylaştırın, zorlaştırmayın; müjdeleyin nefret ettirmeyin.” Sahih Hadisi Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları

		Âyet		Sahih hadis		Mevzû hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi	2	5,56%	34	94,44%		0,00%		0,00%	36	100,00%
	Mahalle/Köy	11	8,09%	125	91,91%		0,00%		0,00%	136	100,00%
Yaş	18-30	4	14,29%	24	85,71%		0,00%		0,00%	28	100,00%

	31-40	2	3,92%	49	96,08%		0,00%		0,00%	51	100,00%
	41-50	5	8,47%	54	91,53%		0,00%		0,00%	59	100,00%
	51 ve üzeri	2	5,88%	32	94,12%		0,00%		0,00%	34	100,00%
Hizmet Yılı	1--5	3	11,54%	23	88,46%		0,00%		0,00%	26	100,00%
	6--10	2	6,25%	30	93,75%		0,00%		0,00%	32	100,00%
	11--15	5	12,82%	34	87,18%		0,00%		0,00%	39	100,00%
	16--25	2	6,67%	28	93,33%		0,00%		0,00%	30	100,00%
	26 ve üzeri	1	2,22%	44	97,78%		0,00%		0,00%	45	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.	3	12,00%	22	88,00%		0,00%		0,00%	25	100,00%
	Ön Lisans	9	9,28%	88	90,72%		0,00%		0,00%	97	100,00%
	İlahiyat Fakültesi		0,00%	30	100,00%		0,00%		0,00%	30	100,00%
	Diğer lisans	1	7,69%	12	92,31%		0,00%		0,00%	13	100,00%
	Yüksek Lisans		0,00%	7	100,00%		0,00%		0,00%	7	100,00%

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların “Kolaylaştırın, zorlaştırmayın; müjdeleyin nefret ettirmeyin.” sahih hadisini bilme oranı yüksek olup, görev yeri, yaş ve hizmet yılı açısından katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Yalnızca eğitim durumu itibarıyla kısmi bir farklılık oluşmuş, yüksek lisans ve ilahiyat fakültesi mezunu olan imam-hatiplerin bu soruya doğru cevap verme durumu diğer İmam-Hatiplere göre nispeten yüksek olmuştur.

“İnsanların en şerlisi, ikiyüzlü olan şu kimsedir ki, şunlara bir yüzle gelir, bunlara da başka bir yüzle gelir.” sahih hadisi

Beşeri ilişkilerinde emr-i ilâhîyi yerine getirmeyen insanlar dünyalarını huzura erdiremezler. Cennette yaratılan insanın dünya evini cennete çevirmesi beklenir. Birbirimize karşı en hassas olmamız gerek durum Mevlana’nın dediği gibi “Ya olduğun gibi görün ya görüldüğün gibi ol” sözünde de ifade edildiği gibi olanı olduğu gibi göstermektir. İkiyüzlü olmak birçok hadis-i şerifte yerilmiş ve münafıklık alameti olarak gösterilmiştir.¹¹⁵

Tablo 5.3. Katılımcıların “İnsanların en şerlisi, ikiyüzlü olan şu kimsedir ki, şunlara bir yüzle gelir, bunlara da başka bir yüzle gelir.” Sahih Hadisi Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları

¹¹⁵ bk. Buhârî, "İmân", 24, Ebû Dâvûd, "Vitr" 32, Buhârî, "Edep", 52.

		Âyet		Sahih hadis		Mevzû hadis		Atasözü		Toplam	
		Say 1	Oran	Say 1	Oran	Say 1	Oran	Say 1	Oran	Say 1	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi	5	14,29%	28	80,00%	2	5,71%		0,00%	35	100,00%
	Mahalle / Köy	17	13,18%	98	75,97%	11	8,53%	3	2,33%	129	100,00%
Yaş	18-30	4	14,29%	17	60,71%	5	17,86%	2	7,14%	28	100,00%
	31-40	6	12,77%	37	78,72%	3	6,38%	1	2,13%	47	100,00%
	41-50	11	19,64%	43	76,79%	2	3,57%		0,00%	56	100,00%
	51 ve üzeri	1	3,03%	29	87,88%	3	9,09%		0,00%	33	100,00%
Hizmet Yılı	1--5	5	20,83%	11	45,83%	5	20,83%	3	12,50 %	24	100,00%
	6--10	4	14,29%	21	75,00%	3	10,71%		0,00%	28	100,00%
	11--15	8	21,05%	28	73,68%	2	5,26%		0,00%	38	100,00%
	16--25	1	3,23%	27	87,10%	3	9,68%		0,00%	31	100,00%
	26 ve üzeri	4	9,30%	39	90,70%		0,00%		0,00%	43	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.	9	34,62%	11	42,31%	5	19,23%	1	3,85%	26	100,00%
	Ön Lisans	9	9,89%	73	80,22%	7	7,69%	2	2,20%	91	100,00%
	İlahiyat Fak.	3	10,34%	26	89,66%		0,00%		0,00%	29	100,00%
	Diğer lisans	1	9,09%	9	81,82%	1	9,09%		0,00%	11	100,00%
	Yüksek Lisans		0,00%	7	100,00%		0,00%		0,00%	7	100,00%

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların “İnsanların en şerlisi, ikiyüzlü olan şu kimsedir ki, şunlara bir yüzle gelir, bunlara da başka bir yüzle gelir.” sahih hadisini bilme oranı yüksek olup, görev yeri ve yaş açısından katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. 1-5 yaş arasında olanların doğru bilme oranı diğerlerine göre düşüktür. Ayrıca eğitim durumu itibariyle kısmi bir farklılık oluşmuş, yüksek lisans ve ilahiyat fakültesi mezunu olan İmam-Hatiplerin bu soruya doğru cevap verme durumu diğer İmam-Hatiplere göre nispeten yüksek olmuştur

“Birinizin bir kor üstüne oturup da, o korun elbisesini yakması ve ta cildine işlemesi, kabir üzerine oturmasından çok daha hayırlıdır.” sahih hadisi

İnsanoğlu mükerrer bir varlık olduğu için her haline saygı duyulması istendiği gibi mevt haline de saygı duyulması istenmektedir. Bu nedenle ölüye saygısızlık

anlamı taşıyacak hallerden kaçınmak gerekir. Ancak zaruret halinde kabrin kenarlarına oturmakta bir beis yoktur.¹¹⁶

Tablo 5.4. Katılımcıların “Birinizin bir kor üstüne oturup da, o korun elbisesini yakması ve ta cildine işlemesi, kabir üzerine oturmasından çok daha hayırlıdır.” Sahih Hadisi Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları

		Âyet		Sahih hadis		Mevzû hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi		0,00%	17	54,84%	13	41,94%	1	3,23%	31	100,00%
	Mahalle/Köy		0,00%	58	62,37%	32	34,41%	3	3,23%	93	100,00%
Yaş	18-30		0,00%	12	60,00%	8	40,00%		0,00%	20	100,00%
	31-40		0,00%	25	64,10%	14	35,90%		0,00%	39	100,00%
	41-50		0,00%	31	64,58%	16	33,33%	1	2,08%	48	100,00%
	51 ve üzeri		0,00%	7	41,18%	7	41,18%	3	17,65%	17	100,00%
Hizmet Yılı	1--5		0,00%	8	57,14%	5	35,71%	1	7,14%	14	100,00%
	6--10		0,00%	12	50,00%	9	37,50%	3	12,50%	24	100,00%
	11--15		0,00%	18	54,55%	15	45,45%		0,00%	33	100,00%
	16--25		0,00%	9	56,25%	7	43,75%		0,00%	16	100,00%
	26 ve üzeri		0,00%	28	75,68%	9	24,32%		0,00%	37	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.		0,00%	12	52,17%	10	43,48%	1	4,35%	23	100,00%
	Ön Lisans		0,00%	31	53,45%	25	43,10%	2	3,45%	58	100,00%
	İlahiyat Fak.		0,00%	20	83,33%	4	16,67%		0,00%	24	100,00%
	Diğer lisans		0,00%	6	50,00%	5	41,67%	1	8,33%	12	100,00%
	Yüksek Lisans		0,00%	6	85,71%	1	14,29%		0,00%	7	100,00%

Bu hadis-i şerif kabir üzerinde oturulmaması gerektiğini, insanın canlısına duyulan saygının ölüsüne de duyulması gerektiğini ve bu saygıya uymayanın sert bir dil ile ikazının yapıldığı bir hadis-i şeriftir. İnsanın yaptığı bir hatadan dolayı bu kadar sert ikaz içerikli olması nedeniyle bir kısım İmam-Hatipler tarafından mevzû

¹¹⁶ “Kabir üzerine oturmak günah mıdır? : Din İşleri Yüksek Kurulu : Dini Bilgilendirme Platformu” (Erişim 05 Eylül 2023).

olarak değerlendirildiğini söyleyebiliriz.

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların “Birinizin bir kor üstüne oturup da, o korun elbisesini yakması ve ta cildine işlemesi, kabir üzerine oturmasından çok daha hayırlıdır.” sahih hadisini bilme oranı yüksek olup, görev yeri, yaş ve hizmet yılı açısından katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Yalnızca eğitim durumu itibarıyla kısmi bir farklılık oluşmuş, yüksek lisans ve ilahiyat fakültesi mezunu olan İmam-Hatiplerin bu soruya doğru cevap verme durumu diğer İmam-Hatiplere göre nispeten yüksek olmuştur.

“Ey kalpleri yönlendiren Allah’ım! Kalplerimizi sana itaate yönelt.” sahih hadisi

Yegâne güç sahibi olan kuşkusuz Cenâb-ı Hak’tır. İstedliğini mülk sahibi yapar, istediğinden mülkü alır. İstedliğini izzete kavuşturur, istediğini zelil eder. Dilediğini affeder, dilediğine azap eder. İşte bu imana sahip olan Peygamberler ve onların varisleri her an Rahman’a niyaz eylemişlerdir. O’ndan rahmet ve hidayet talep ettikleri gibi azabından da yine o’na sığınmışlardır. Bu hakikati Cenâb-ı “Rabbimiz! bizi doğru yola erdirdikten sonra kalplerimizi saptırma”¹¹⁷ emr-i ilahisi ile bizlere kalbin sahibinin kendisi olduğunu hatırlatmaktadır.

Peygamber’in (s.a.v.) en çok yaptığı dualardan biride “Ey kalpleri yönlendiren Allah’ım! Kalplerimizi sana itaate yönelt.” bu niyazdır. Resûlullah’ın bu duayı yaptığına şahit olanlar ona sormuşlar neden böyle dua edersiniz diye. O nebi şöyle buyurmuş: “Hiçbir kimse yoktur ki onun kalbi Allah’ın parmakları arasında olmuş olmasın. Dilediğini düzeltir, düzgün yola kor dilediğini ise kalbini kaydırarak yoldan çıkarır.”¹¹⁸

Tablo 5.5. Katılımcıların “Ey kalpleri yönlendiren Allah’ım! Kalplerimizi sana itaate yönelt.” Sahih Hadisi Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları

		Âyet		Sahih hadis		Mevzû hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi	25	71,43%	10	28,57%		0,00%		0,00%	35	100,00 %
	Mahalle/ Köy	117	84,17%	19	13,67%	3	2,16%		0,00%	139	100,00 %

¹¹⁷ Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, Âl-i İmrân 8.

¹¹⁸ Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd) Tirmizî, *el-Câmi’u’s-Sahih* (Beyrut: Darü’l-Garbi’l-İslami, 1996), “Da’avât”, 90 (No.3522).

Yaş	18-30	26	86,67%	2	6,67%	2	6,67%		0,00%	30	100,00 %
	31-40	45	86,54%	6	11,54%	1	1,92%		0,00%	52	100,00 %
	41-50	44	78,57%	12	21,43%		0,00%		0,00%	56	100,00 %
	51 ve üzeri	27	75,00%	9	25,00%		0,00%		0,00%	36	100,00 %
Hizmet Yılı	1--5	22	81,48%	3	11,11%	2	7,41%		0,00%	27	100,00 %
	6--10	31	93,94%	2	6,06%		0,00%		0,00%	33	100,00 %
	11--15	35	87,50%	5	12,50%		0,00%		0,00%	40	100,00 %
	16--25	22	75,86%	7	24,14%		0,00%		0,00%	29	100,00 %
	26 ve üzeri	32	71,11%	12	26,67%	1	2,22%		0,00%	45	100,00 %
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.	22	84,62%	3	11,54%	1	3,85%		0,00%	26	100,00 %
	Ön Lisans	83	85,57%	12	12,37%	2	2,06%		0,00%	97	100,00 %
	İlahiyat Fakültesi	21	70,00%	9	30,00%		0,00%		0,00%	30	100,00 %
	Diğer lisans	14	100,00%		0,00%		0,00%		0,00%	14	100,00 %
	Yüksek Lisans	2	28,57%	5	71,43%		0,00%		0,00%	7	100,00 %

Tabloda görüldüğü üzere İmam-Hatiplerin ekseriyeti bu soruyu âyet olarak işaretlemişlerdir. Dua içerikli âyetlere benzediği için yanlış cevaplandırıldığını düşünebiliriz. İmam-Hatiplerin yaşları, görev süreleri ve eğitim durumları arttıkça doğru cevap verme oranları da artmaktadır. Yüksek lisans mezunu İmam-Hatiplerin doğru cevap verme oranı diğerlerine göre yüksektir.

“Senin isminle ölür, Senin isminle dirilirim ey Allah’ım.” sahih hadisi

Peygamber’e (s.a.v.) ümmet olmuş, dua bilincine sahip olan bir Müslüman sabah kalktığında, ibadetinde, yemeğinde, seyahatinde hatta hayatının her anında Rahman’a karşı bir niyaz içerisinde. Bu dualardan biri de küçük bir ölüm olduğuna inandığımız belki de tekrar kalkamayacağımız uykumuza dalmadan önce Rabbimize yalvardığımız “Senin isminle ölür, Senin isminle dirilirim ey Allah’ım.” niyazımızdır. Müslümana yakışan, hayatında ölümünde Allah’ın takdirinde olduğu bilinciyle hareket etmesidir.

Tablo 5.6. Katılımcıların “Senin isminle ölür, senin isminle dirilirim ey Allah’ım.” Sahih Hadisi Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları

		Âyet		Sahih hadis		Mevzû hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi	14	40,00%	19	54,29%	2	5,71%		0,00%	35	100,00%
	Mahalle/Köy	49	39,84%	69	56,10%	4	3,25%	1	0,81%	123	100,00%
Yaş	18-30	9	34,62%	13	50,00%	3	11,54%	1	3,85%	26	100,00%
	31-40	20	44,44%	23	51,11%	2	4,44%		0,00%	45	100,00%
	41-50	21	37,50%	34	60,71%	1	1,79%		0,00%	56	100,00%
	51 ve üzeri	13	41,94%	18	58,06%		0,00%		0,00%	31	100,00%
Hizmet Yılı	1--5	11	42,31%	12	46,15%	2	7,69%	1	3,85%	26	100,00%
	6--10	12	40,00%	15	50,00%	3	10,00%		0,00%	30	100,00%
	11--15	15	40,54%	21	56,76%	1	2,70%		0,00%	37	100,00%
	16--25	9	34,62%	17	65,38%		0,00%		0,00%	26	100,00%
	26 ve üzeri	16	41,03%	23	58,97%		0,00%		0,00%	39	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.	11	50,00%	9	40,91%	2	9,09%		0,00%	22	100,00%
	Ön Lisans	37	41,11%	48	53,33%	4	4,44%	1	1,11%	90	100,00%
	İlahiyat Fakültesi	8	27,59%	21	72,41%		0,00%		0,00%	29	100,00%
	Diğer lisans	6	54,55%	5	45,45%		0,00%		0,00%	11	100,00%
	Yüksek Lisans	1	16,67%	5	83,33%		0,00%		0,00%	6	100,00%

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların “Senin isminle ölür, senin isminle dirilirim ey Allah’ım.” sahih hadisini bilme oranı kısmen yüksek olup, görev yeri, yaş ve hizmet yılı açısından katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Yalnızca eğitim durumu itibarıyla kısmi bir farklılık oluşmuş, yüksek lisans ve ilahiyat fakültesi mezunu olan imam-hatiplerin bu soruya doğru cevap verme durumu diğer İmam-Hatiplere göre nispeten yüksek olmuştur.

“Ölü, ailesinin kendisi için ağlamasından dolayı azaba uğratılır.” sahih hadisi

Elbette üzülmek, sızlanmak ve ağlamak insanoğlunun elinde olmayan doğal bir tepkidir. Ancak bu tepkisi inandığı değerlerini zedeleyecek, kendisine zarar verecek, toplumsal huzuru bozacak, âdeta vefat eden kişiye eza edecek seviyeye gelirse meşruluk sınırını aşır günaha dönüşmüş olur. Resûlullah tarafından yasaklanan ağlayış ise câhiliye insanının yaptığı, öldükten sonra arkalarından “yanaklarını

döven, elbiselerini yırtan ve câhiliye çağrısı yapan bizden değildir.”¹¹⁹ Allah’ın hoşnut olmayacağınız davranışların sergilendiği bir ağlama geleneğidir.¹²⁰

Tablo 5.7. Katılımcıların “Ölü, ailesinin kendisi için ağlamasından dolayı azaba uğratılır.” Sahih Hadisi Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları

		Âyet		Sahih hadis		Mevzû hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi		0,00%	19	55,88%	15	44,12%		0,00%	34	100,00%
	Mahalle/Köy		0,00%	78	58,65%	55	41,35%		0,00%	133	100,00%
Yaş	18-30		0,00%	9	32,14%	19	67,86%		0,00%	28	100,00%
	31-40		0,00%	14	28,00%	36	72,00%		0,00%	50	100,00%
	41-50		0,00%	46	83,64%	9	16,36%		0,00%	55	100,00%
	51 ve üzeri		0,00%	28	82,35%	6	17,65%		0,00%	34	100,00%
Hizmet Yılı	1--5		0,00%	5	19,23%	21	80,77%		0,00%	26	100,00%
	6--10		0,00%	6	19,35%	25	80,65%		0,00%	31	100,00%
	11--15		0,00%	32	82,05%	7	17,95%		0,00%	39	100,00%
	16--25		0,00%	21	80,77%	5	19,23%		0,00%	26	100,00%
	26 ve üzeri		0,00%	33	73,33%	12	26,67%		0,00%	45	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.		0,00%	19	79,17%	5	20,83%		0,00%	24	100,00%
	Ön Lisans		0,00%	66	70,21%	28	29,79%		0,00%	94	100,00%
	İlahiyat Fak.		0,00%	4	13,79%	25	86,21%		0,00%	29	100,00%
	Diğer lisans		0,00%	6	42,86%	8	57,14%		0,00%	14	100,00%
	Yüksek Lisans		0,00%	2	33,33%	4	66,67%		0,00%	6	100,00%

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların “Ölü, ailesinin kendisi için ağlamasından dolayı azaba uğratılır.” sahih hadisini bilme oranı kısmen yüksek olup, görev yeri, yaş ve hizmet yılı açısından katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık görülmektedir. 18-30 ile 31-40 yaş aralığında olanların doğru bilme oranları

¹¹⁹ Buhârî, “Cenâ’iz”, 37, 38, 39, 40; Müslim, “İman”, 44; Ebû Dâvûd, “Cenâ’iz”, 28; Nesâî, “Cenâ’iz”, 17-21; İbn Mâce, “Cenâ’iz”, 52.

¹²⁰ Emin Aşıkutlu, “Arkasından Ağlanması Sebebiyle Ölüye Azap Edilir” Hadisine Sosyo-Kültürel Bağlamda Bir Yaklaşım”, *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (2006), s.56.

diğerlerine göre düşüktür. Hizmet yılı 1-5 ile 6-10 arasında olanlar hizmet yılı yüksek olanlara göre doğru bilme oranları düşüktür. Eğitim durumu imam hatip ve ön lisans olanların yükseköğrenim görenlere göre doğru bilme oranları yüksektir.

Zikredilen sahih hadisi doğru bilme oranı %50 üzerinde olmakla birlikte İmam-Hatiplerin yeterlilikleri çerçevesinde beklenen seviyede değildir.

Bu tür hadislerde mantıki cevaplar yerine mutlaka bir hadis şerhinden okunması gerektiğine şahit olduk.

“Sıcaklığın şiddeti, cehennemin nefes almasından ileri gelir.” sahih hadisi

Bu tür astronomik olaylar hakkındaki rivâyetlerin hangi olay üzere ne maksatla söylendiğinin bilinmesi, kastedilen mananın anlaşılmasını ve ihtilafın giderilmesini sağlar. “Sıcaklığın şiddetlendiği vakitte öğle namazını serinliğe bırakın, sıcaklığın şiddeti, cehennemin nefes almasından ileri gelir.” manasındaki hadis, güneşin zeval vaktindeki yakıcılığından kaçınmak maksadıyla söylenmiş bir söz olduğunu ifade etmek isabetli olarak gözükmemektedir.¹²¹

Şunu da ifade etmek gerekir ki; fen bilimleri güneşin asıl ışık kaynağının ne olduğunu açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Olayı sadece hidrojenlerin hedyuma dönüşmesi¹²² ile açıklaması yeterli değildir. Bu tür bilgileri bilimin kısır bakışlarıyla değil de vahiy ile muhatap olan Resûller’in bakış açısıyla değerlendirilmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

Tablo 5.8. Katılımcıların “Sıcaklığın şiddeti, cehennemin nefes almasından ileri gelir.” Sahih Hadisi Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları

		Âyet		Sahih hadis		Mevzû hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi		0,00%	12	36,36%	12	36,36%	9	27,27%	33	100,00%
	Mahalle/ Köy		0,00%	46	37,40%	42	34,15%	35	28,46%	123	100,00%
Yaş	18-30		0,00%	6	21,43%	11	39,29%	11	39,29%	28	100,00%
	31-40		0,00%	18	36,73%	17	34,69%	14	28,57%	49	100,00%
	41-50		0,00%	14	26,42%	23	43,40%	16	30,19%	53	100,00%

¹²¹ Maabdeh, “Astronomi Bilimlerine Arz Yoluyla Hadiste Metin Tenkidi”, çev. Hüseyin Yürekli, *Evrensel İlahiyat Dergisi* 6/1 (2021), s.351-383.

¹²² Erol Kapluhan, “Enerji Coğrafyası Açısından Bir İnceleme: Güneş Enerjisinin Dünya’daki ve Türkiye’deki Kullanım Durumu”, *Coğrafya Dergisi* 29 (2014), s.78.

	51 ve üzeri		0,00%	20	76,92%	3	11,54%	3	11,54%	26	100,00%
Hizmet Yılı	1--5		0,00%	2	9,09%	9	40,91%	11	50,00%	22	100,00%
	6--10		0,00%	7	23,33%	12	40,00%	11	36,67%	30	100,00%
	11--15		0,00%	15	39,47%	16	42,11%	7	18,42%	38	100,00%
	16--25		0,00%	11	42,31%	9	34,62%	6	23,08%	26	100,00%
	26 ve üzeri		0,00%	23	57,50%	8	20,00%	9	22,50%	40	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.		0,00%	4	16,67%	11	45,83%	9	37,50%	24	100,00%
	Ön Lisans		0,00%	46	54,76%	18	21,43%	20	23,81%	84	100,00%
	İlahiyat Fakültesi		0,00%	3	10,71%	17	60,71%	8	28,57%	28	100,00%
	Diğer lisans		0,00%	4	30,77%	5	38,46%	4	30,77%	13	100,00%
	Yüksek Lisans		0,00%	1	14,29%	3	42,86%	3	42,86%	7	100,00%

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların “Sıcaklığın şiddeti, cehennemin nefes almasından ileri gelir.” sahih hadisini bilme oranı düşüktür. Katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık görülmemekle birlikte 51 ve üzeri yaş grubu, 26 ve üzeri hizmet yılı ve ön lisans mezunu olanların doğru bilme oranları diğerlerine nispeten yüksektir.

Olağanüstü rivâyetlerin aslını araştırmadan mevzû rivâyettir veya atasözüdür diye cevaplandırıldığını düşünebiliriz. Hadis eserlerinin az okunduğunun göstergesi olarak düşünebileceğimiz bir durum ortaya çıkmıştır. Şayet İmam-Hatipler hadis okumalarını beklenen seviyede yapmış olsalardı bu tür rivâyetler dikkatlerini çekecek ve onları araştırmaya sevk edecekti.

“Günahından tam olarak dönüp tövbe eden, onu hiç işlememiş gibidir.” sahih hadisi

Tablo 5.9. Katılımcıların “Günahından tam olarak dönüp tövbe eden, onu hiç işlememiş gibidir.” Sahih Hadisi Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları

		Âyet		Sahih hadis		Mevzû hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi	7	20,00%	28	80,00%		0,00%		0,00%	35	100,00%
	Mahalle/Köy	32	25,40%	94	74,60%		0,00%		0,00%	126	100,00%

Yaş	18-30	3	10,71%	25	89,29%		0,00%		0,00%	28	100,00%
	31-40	5	11,36%	39	88,64%		0,00%		0,00%	44	100,00%
	41-50	19	35,19%	35	64,81%		0,00%		0,00%	54	100,00%
	51 ve üzeri	12	34,29%	23	65,71%		0,00%		0,00%	35	100,00%
Hizmet Yılı	1--5	11	42,31%	15	57,69%		0,00%		0,00%	26	100,00%
	6--10	8	29,63%	19	70,37%		0,00%		0,00%	27	100,00%
	11--15	13	34,21%	25	65,79%		0,00%		0,00%	38	100,00%
	16--25	5	17,24%	24	82,76%		0,00%		0,00%	29	100,00%
	26 ve üzeri	2	4,88%	39	95,12%		0,00%		0,00%	41	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.	5	18,52%	22	81,48%		0,00%		0,00%	27	100,00%
	Ön Lisans	24	26,37%	67	73,63%		0,00%		0,00%	91	100,00%
	İlahiyat Fak.	6	24,00%	19	76,00%		0,00%		0,00%	25	100,00%
	Diğer lisans	4	36,36%	7	63,64%		0,00%		0,00%	11	100,00%
	Yüksek Lisans		0,00%	7	100,00%		0,00%		0,00%	7	100,00%

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların “Günahından tam olarak dönüp tövbe eden, onu hiç işlememiş gibidir.” sahih hadisini bilme oranı yüksek olup, görev yeri, yaş, hizmet yılı ve eğitim durumları açısından katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Bu hadis-i şerifi âyet olarak işaretleyenlerin azımsanamayacak kadar olması benzer içerikli, tövbeyi teşvik edici, tövbe edenlerin günahlarını Allah’ın affedeceğine dair rivâyetler ile benzerlik arz etmesi olduğunu söyleyebiliriz.

3.6.3 Hadis Alanı Yeterlilik Testinde Yer Alan Mevzû Hadisler

“Kadınlar olmasaydı, Allah’a hakkıyla ibâdet edilecekti” mevzû hadisi

Kadınlara karşı ilk menfi düşünce Yahudiler tarafından, cennette yasak meyvenin Hz. Havva yüzünden yenildiği gerekçesiyle oluşmuştur. Bu sebeple bütün kadınlar hatalı olarak kabul edilmektedir. Zamanla bu düşünce Hristiyanları ve cahiliye insanını da etkisi altına almıştır. İslam ile birlikte kadın gerçek kimliğine

kavuşmuştur.¹²³ Hatta Hudeybiye antlaşmasındaki iade meselesinde muhacir kadınları hariç tutmuş onlara karşı pozitif bir ayrımcılık yapmıştır.¹²⁴

Tablo 6.1. Katılımcıların “Kadınlar olmasaydı, Allah’a hakkıyla ibâdet edilecekti.” Mevzû Hadisi Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları

		Âyet		Sahih hadis		Mevzû hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi		0,00%	4	11,11%	25	69,44%	7	19,44%	36	100,00%
	Mahalle/Köy		0,00%	9	6,72%	104	77,61%	21	15,67%	134	100,00%
Yaş	18-30		0,00%	7	24,14%	16	55,17%	6	20,69%	29	100,00%
	31-40		0,00%	4	8,16%	38	77,55%	7	14,29%	49	100,00%
	41-50		0,00%	2	3,57%	42	75,00%	12	21,43%	56	100,00%
	51 ve üzeri		0,00%		0,00%	33	91,67%	3	8,33%	36	100,00%
Hizmet Yılı	1--5		0,00%	6	23,08%	9	34,62%	11	42,31%	26	100,00%
	6--10		0,00%	4	12,90%	21	67,74%	6	19,35%	31	100,00%
	11--15		0,00%	3	7,69%	29	74,36%	7	17,95%	39	100,00%
	16--25		0,00%		0,00%	27	90,00%	3	10,00%	30	100,00%
	26 ve üzeri		0,00%		0,00%	43	97,73%	1	2,27%	44	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.		0,00%	4	15,38%	14	53,85%	8	30,77%	26	100,00%
	Ön Lisans		0,00%	7	7,53%	70	75,27%	16	17,20%	93	100,00%
	İlahiyat Fakültesi		0,00%		0,00%	29	96,67%	1	3,33%	30	100,00%
	Diğer lisans		0,00%	2	14,29%	9	64,29%	3	21,43%	14	100,00%
	Yüksek Lisans		0,00%		0,00%	7	100,00%		0,00%	7	100,00%

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların “Kadınlar olmasaydı, Allah’a hakkıyla ibâdet edilecekti.” mevzû hadisini bilme oranı yüksektir. 51 ve üzeri yaş grubu, 16-25 ve üzeri hizmet yılı, yüksek lisans ve ilahiyat fakültesi mezunu olan İmam-Hatiplerin bu soruya doğru cevap verme durumu diğer İmam-Hatiplere göre nispeten yüksek olmuştur.

İmam-Hatiplerin bu tür bir ırkı, cinsi veya bir şahsı aşağılayıcı bir ifadenin hadis olamayacağını yeterlilikleri çerçevesinde bilmesi gerekmektedir.

“Ümmetimin âlimleri, İsrâiloğullarının Peygamberleri gibidir.” mevzû hadisi

¹²³ Ramazan Aksoy, “İslam Öncesi Toplumlarda ve İslam’da Kadının Statüsü”, *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi* 15 (2021), s.20-39.

¹²⁴ Mahmut Öztürk, “Kur’an-ı Kerim’de Kadınlara Karşı Bir Pozitif Ayrımcılık Örneği”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19 (2014), s.31-32.

Resûl olarak yeni şeriatla gelen peygamberlerin peşinden onların şeriatlarını devam ettiren nebiler gelmiştir. Peygamber’den (s.a.v.) sonra Nebî veya Resûl gelmeyeceği¹²⁵ için bu vazife ümmetinin bilginlerine düşmüştür. Bu hakikati bizlere aktaran tasavvufî tefsirler başta olmak üzere bazı eserlerde bu rivayet Peygamber’e (s.a.v.) atfedilerek aktarılmaktadır.¹²⁶ Bu rivâyette anlatılmak istenenin peygambere varis olmanın O’nun gibi yaşamak ve örnek olmaktan geçtiğini söyleyebiliriz.

Tablo 6.2. Katılımcıların “Ümmetimin âlimleri, İsrâiloğullarının peygamberleri gibidir.” Mevzû Hadisi Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları

		Âyet		Sahih hadis		Mevzû hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi		0,00%	4	14,81%	23	85,19%		0,00%	27	100,00%
	Mahalle/Köy	6	6,82%	25	28,41%	56	63,64%	1	1,14%	88	100,00%
Yaş	18-30	1	6,67%	3	20,00%	11	73,33%		0,00%	15	100,00%
	31-40	2	8,00%	7	28,00%	16	64,00%		0,00%	25	100,00%
	41-50	3	6,67%	11	24,44%	30	66,67%	1	2,22%	45	100,00%
	51 ve üzeri		0,00%	8	26,67%	22	73,33%		0,00%	30	100,00%
Hizmet Yılı	1--5		0,00%	1	10,00%	9	90,00%		0,00%	10	100,00%
	6--10		0,00%	7	31,82%	15	68,18%		0,00%	22	100,00%
	11--15	1	3,23%	11	35,48%	19	61,29%		0,00%	31	100,00%
	16--25	2	9,52%	6	28,57%	12	57,14%	1	4,76%	21	100,00%
	26 ve üzeri	3	9,68%	4	12,90%	24	77,42%		0,00%	31	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.		0,00%	5	25,00%	15	75,00%		0,00%	20	100,00%
	Ön Lisans	6	10,53%	18	31,58%	32	56,14%	1	1,75%	57	100,00%
	İlahiyat Fakültesi		0,00%	2	9,52%	19	90,48%		0,00%	21	100,00%
	Diğer lisans		0,00%	3	30,00%	7	70,00%		0,00%	10	100,00%
	Yüksek Lisans		0,00%	1	14,29%	6	85,71%		0,00%	7	100,00%

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların “Ümmetimin âlimleri, İsrâiloğullarının peygamberleri gibidir.” mevzû hadisini bilme oranı yüksek olup, yaş, hizmet yılı ve eğitim durumu açısından katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Yalnızca görev yeri itibariyle kısmi bir farklılık oluşmuş ve köylerde

¹²⁵ Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, el-Ahzâb 40.

¹²⁶ İsmâil Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân* (Beyrut: Dar'ul Fikr, 2010), c.5 s.466.

görev yapan İmam-Hatiplerin bu soruya doğru cevap verme durumu ilçe merkezinde görev yapan İmam-Hatiplere göre nispeten yüksek olmuştur.

Halk arasında bu rivâyetin hadis olarak bilindiğini söylemek mümkündür. Bu soruya doğru cevap verme oranının yüksek olması İmam-Hatiplerin yeterlilikleri çerçevesinde beklenen bir durumdur.

“Sen olmasaydın ben kâinatı yaratmazdım.” mevzû hadisi

Necip Fazıl’ın Resûlullah’ı ifade etmek için kurduğu şu cümle “O ki, o yüzden varız” ve tasavvuf geleneğine sahip olduğunu düşündüğümüz, toplum tarafından birçok kişinin takip ettiği insanlar bu tür sözlerin uydurma olduğunu beyanın yanında sözün hakikatine vurgu yapmaları¹²⁷ toplumda bu rivayetin hadis olarak anlaşılmasına zemin hazırladığını söyleyebiliriz.

Tablo 6.3. Katılımcıların “Sen olmasaydın ben kâinatı yaratmazdım.” Mevzû Hadisi Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları

		Âyet		Sahih hadis		Mevzû hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi	12	36,36%	7	21,21%	11	33,33%	3	9,09%	33	100,00%
	Mahalle/Köy	44	33,08%	34	25,56%	39	29,32%	16	12,03%	133	100,00%
Yaş	18-30	7	25,00%	3	10,71%	17	60,71%	1	3,57%	28	100,00%
	31-40	12	25,00%	18	37,50%	11	22,92%	7	14,58%	48	100,00%
	41-50	21	38,18%	9	16,36%	15	27,27%	10	18,18%	55	100,00%
	51 ve üzeri	16	45,71%	11	31,43%	7	20,00%	1	2,86%	35	100,00%
Hizmet Yılı	1--5	7	28,00%	6	24,00%	11	44,00%	1	4,00%	25	100,00%
	6--10	13	43,33%	8	26,67%	7	23,33%	2	6,67%	30	100,00%
	11--15	9	24,32%	11	29,73%	16	43,24%	1	2,70%	37	100,00%
	16--25	16	53,33%	7	23,33%	3	10,00%	4	13,33%	30	100,00%
	26 ve üzeri	11	25,00%	9	20,45%	13	29,55%	11	25,00%	44	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.	11	44,00%	6	24,00%	3	12,00%	5	20,00%	25	100,00%
	Ön Lisans	32	35,56%	24	26,67%	25	27,78%	9	10,00%	90	100,00%
	İlahiyat Fak.	8	25,81%	5	16,13%	16	51,61%	2	6,45%	31	100,00%
	Diğer lisans	5	38,46%	4	30,77%	1	7,69%	3	23,08%	13	100,00%
	Yüksek Lisans		0,00%	2	28,57%	5	71,43%		0,00%	7	100,00%

¹²⁷ bk. “<https://www.youtube.com/watch?v=MN82xTwq8q4>”.

Bu rivâyet hakkında Sâğânî “uydurmadır” demiştir. Aclûnî’de “hadis olmamakla birlikte manası sahihtir.”¹²⁸ demektedir. Manasının doğru olduğunu kabul ettiğimizde bile en azından sahih hadis olarak düşünülebilirdi fakat uydurma olma ihtimali yüksek olan bir rivâyetin İmam-Hatipler tarafından Allah kelamı olarak algılanması beklenmezdi. Diğer cevaplardan farklı olarak yaş ortalaması yüksek olan görevlilerin bu rivâyete yanlış cevap verdiği görülmektedir.

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların “Sen olmasaydın ben kâinatı yaratmazdım.” mevzû hadisini bilme oranı İmam-Hatiplerin yeterlilikleri çerçevesinde düşük olup, görev yeri, yaş ve hizmet yılı açısından katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Yalnızca eğitim durumu itibariyle kısmi bir farklılık oluşmuş, yüksek lisans ve ilahiyat fakültesi mezunu olan İmam-Hatiplerin bu soruya doğru cevap verme durumu diğer İmam-Hatiplere göre nispeten yüksek olmuştur.

“(Fiziksel veya zihinsel) özürlü belirgin hale gelen kimseye sadaka vermek vaciptir.” mevzû hadisi

Sadaka kelimesi “gerçek olmak, doğruluk” manasına gelen “sıdk” kökünden türemiştir. Allah’ın sevgisini kazanmak için muhtaç kişilere gönüllü veya dinen mecburi olarak verilen maddî destekleri ve bu minvalde verilen küçük yardımı ifade etmek için kullanılır. Türkçe’de dilencilere yapılan küçük miktardaki yardımı beyan etmek için kullanılır. Yardımlaşma insanın doğasında olan ahlâkî bir durum olmakla birlikte devlete zorunlu olarak verilen vergilerin yanında başka insanlara maddi destekte bulunmak toplumsal barışa ve yaraların sarılmasına katkı sağlamıştır.¹²⁹

Tablo 6.4. Katılımcıların “(Fiziksel veya zihinsel) özürlü belirgin hale gelen kimseye sadaka vermek vaciptir.” Mevzû Hadisi Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları

		Âyet		Sahih hadis		Mevzû hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi		0,00%	12	44,44%	15	55,56%		0,00%	27	100,00%
	Mahalle/Köy	2	1,85%	57	52,78%	46	42,59%	3	2,78%	108	100,00%
Yaş	18-30		0,00%	9	37,50%	15	62,50%		0,00%	24	100,00%
	31-40		0,00%	19	40,43%	28	59,57%		0,00%	47	100,00%
	41-50	1	2,38%	28	66,67%	12	28,57%	1	2,38%	42	100,00%

¹²⁸ Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, c.2 s.164.

¹²⁹ Duman, “Sadaka” (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), s.383.

	51 ve üzeri	1	4,55%	13	59,09%	6	27,27%	2	9,09%	22	100,00%
Hizmet Yılı	1--5		0,00%	12	48,00%	13	52,00%		0,00%	25	100,00%
	6--10		0,00%	9	31,03%	20	68,97%		0,00%	29	100,00%
	11--15		0,00%	22	59,46%	15	40,54%		0,00%	37	100,00%
	16--25		0,00%	7	43,75%	7	43,75%	2	12,50%	16	100,00%
	26 ve üzeri	2	7,14%	19	67,86%	6	21,43%	1	3,57%	28	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.	1	3,33%	15	50,00%	12	40,00%	2	6,67%	30	100,00%
	Ön Lisans	1	1,72%	31	53,45%	26	44,83%		0,00%	58	100,00%
	İlahiyat Fakültesi		0,00%	13	44,83%	16	55,17%		0,00%	29	100,00%
	Diğer lisans		0,00%	8	61,54%	4	30,77%	1	7,69%	13	100,00%
	Yüksek Lisans		0,00%	2	40,00%	3	60,00%		0,00%	5	100,00%

Tabloyu incelediğimizde iki farkı cevap görülmektedir. Sadakanın önemi ile ilgili birçok hadis-i şerifin mevcudiyeti İmam-Hatiplerin bu mevzû rivâyete sahih hadis demeye sevk ettiğini düşünebiliriz. Engelli olan kimselere karşı Sadakanın vacip olduğuna işaret eden bu rivâyeti ele alan bir görevli sadakanın aslında sünnet olduğunu fıkhen vacip kabul edilmediğini düşünerek bu soruya mevzû demeleri beklenirdi. İmam-Hatiplerin bu soruda da olduğu gibi bazı soruları düşünmeden cevapladığını düşünmekle birlikte doğru cevap vermeleri yeterlilikleri çerçevesinde beklenirdi.

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların “(Fiziksel veya zihinsel) özürlü belirgin hale gelen kimseye sadaka vermek vaciptir.” mevzû hadisini bilme oranı düşüktür. 6-10 hizmet süresi, 18-30 ile 31-40 yaş grubunda olanlar ve ilçe merkezinde görev yapan imam-hatiplerin bu soruya doğru cevap verme durumu diğer İmam-Hatiplere göre nispeten yüksek olmuştur.

“Vatan sevgisi imandandır.” mevzû hadisi

Vatan sözlükte “yurt edinmek, bir yere yerleşmek, bir şeye kendini alıştırmak” manasına gelen “vatn” kökünden türemiştir. Edebi metinlerde ve klasik sözlüklerde “kişinin yerleştiği, doğduğu, barındığı ve yaşamını devam ettirdiği yer” anlamına gelmektedir. Vatan sevgisi insana doğuştan gelen fitri bir sevgi olduğunu söyleyebiliriz. İşte bu yüzden “Vatanında sıkıntı çekmen gurbette bolluk içinde yaşamadan daha iyidir” denilmiştir. Kur’an-ı Kerîm’de bu sevgiye “Eğer onlara, kendinizi öldürün yahut yurtlarınızdan çıkın diye emretmiş olsaydık içlerinden ancak çok az kısmı bunu yapardı.” âyetinde işaret edilmiştir. Câhiz’e göre vatan sevgisi ve

can sevgisi eşit tutulmuştur.¹³⁰

Tablo 6.5. Katılımcıların “Vatan sevgisi imandandır.” Mevzû Hadisi Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları

		Âyet		Sahih hadis		Mevzû hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi		0,00%	15	42,86%	9	25,71%	11	31,43%	35	100,00%
	Mahalle/Köy	2	1,85%	39	36,11%	15	13,89%	52	48,15%	108	100,00%
Yaş	18-30		0,00%	9	45,00%	4	20,00%	7	35,00%	20	100,00%
	31-40		0,00%	13	31,71%	7	17,07%	21	51,22%	41	100,00%
	41-50		0,00%	21	42,00%	10	20,00%	19	38,00%	50	100,00%
	51 ve üzeri	2	6,25%	11	34,38%	3	9,38%	16	50,00%	32	100,00%
Hizmet Yılı	1--5		0,00%	7	36,84%	6	31,58%	6	31,58%	19	100,00%
	6--10		0,00%	9	40,91%	4	18,18%	9	40,91%	22	100,00%
	11--15	1	2,50%	14	35,00%	9	22,50%	16	40,00%	40	100,00%
	16--25	1	5,26%	6	31,58%	3	15,79%	9	47,37%	19	100,00%
	26 ve üzeri		0,00%	18	41,86%	2	4,65%	23	53,49%	43	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.		0,00%	9	52,94%	1	5,88%	7	41,18%	17	100,00%
	Ön Lisans	1	1,20%	29	34,94%	12	14,46%	41	49,40%	83	100,00%
	İlahiyat Fak.		0,00%	10	34,48%	7	24,14%	12	41,38%	29	100,00%
	Diğer lisans	1	11,11%	5	55,56%	1	11,11%	2	22,22%	9	100,00%
	Yüksek Lisans		0,00%	1	20,00%	3	60,00%	1	20,00%	5	100,00%

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların “Vatan sevgisi imandandır.” mevzû hadisini bilme oranı düşük olup, görev yeri, yaş ve hizmet yılı açısından katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Yalnızca eğitim durumu itibariyle kısmi bir farklılık oluşmuş ve yüksek lisans mezunu İmam-Hatiplerin bu soruya doğru cevap verme durumu diğer İmam-Hatiplere göre nispeten yüksek olmuştur.

Bu rivâyet hakkında Sâğânî “uydurmadır” demiştir. Hafız Sehâvî’de (ö. 902/1497) *Makâsıd*’da “buna vâkıf olamadım. Ancak manası sahihtir” demektedir. Şu kadar var ki Aliyyü’l-Kârî’nin (ö. 1014/1605) naklettiğine göre, Münâvî, Sehâvî’nin “manası sahihtir” sözünü, tuhaf olduğu gerekçesiyle şunları söyler: Zira vatan sevgisi ile iman arasında zorunlu olarak birbirini gerekli kılacak bir ilişki söz

¹³⁰ Çağrı, “Vatan” (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), s.563-564.

konusu değildir.¹³¹

“Nefsini bilen Rabbini bilir.” mevzû hadisi

İnsanın yaratılış gayesi Kur'an-ı Kerîm'de Allah'a kulluk olarak belirtilmiştir.¹³² Bir kısım müfessirler kulluğu, marifetullah (Allah'ı bilmek) olarak açıklamışlardır.¹³³

Tablo 6.6. Katılımcıların “Nefsini bilen Rabbini bilir.” Mevzû Hadisi Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları

		Âyet		Sahih hadis		Mevzû hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi	1	4,17%	11	45,83%	9	37,50%	3	12,50%	24	100,00%
	Mahalle/Köy	7	6,25%	57	50,89%	36	32,14%	12	10,71%	112	100,00%
Yaş	18-30		0,00%	13	52,00%	9	36,00%	3	12,00%	25	100,00%
	31-40	2	5,41%	19	51,35%	12	32,43%	4	10,81%	37	100,00%
	41-50	2	4,55%	21	47,73%	16	36,36%	5	11,36%	44	100,00%
	51 ve üzeri	4	13,33%	15	50,00%	8	26,67%	3	10,00%	30	100,00%
Hizmet Yılı	1--5		0,00%	13	72,22%	2	11,11%	3	16,67%	18	100,00%
	6--10	1	7,69%	7	53,85%	3	23,08%	2	15,38%	13	100,00%
	11--15	1	2,44%	18	43,90%	15	36,59%	7	17,07%	41	100,00%
	16--25	4	14,81%	9	33,33%	12	44,44%	2	7,41%	27	100,00%
	26 ve üzeri	2	5,41%	21	56,76%	13	35,14%	1	2,70%	37	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.	2	9,09%	13	59,09%	5	22,73%	2	9,09%	22	100,00%
	Ön Lisans	2	3,13%	37	57,81%	18	28,13%	7	10,94%	64	100,00%
	İlahiyat Fakültesi		0,00%	11	35,48%	15	48,39%	5	16,13%	31	100,00%
	Diğer lisans	4	33,33%	6	50,00%	1	8,33%	1	8,33%	12	100,00%
	Yüksek Lisans		0,00%	1	14,29%	6	85,71%		0,00%	7	100,00%

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların “Nefsini bilen Rabbini bilir.” mevzû hadisini bilme oranı düşük olup, görev yeri, yaş ve hizmet yılı açısından katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Yalnızca eğitim durumu itibariyle kısmi bir farklılık oluşmuş, yüksek lisans ve ilahiyat fakültesi mezunu İmam-Hatiplerin bu soruya doğru cevap verme durumu diğer İmam-Hatiplere göre nispeten yüksek

¹³¹ Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ' ve müzîlû'l-ilbâs amme's-tehere mine'l-ehâdis alâ elsineti'n-nâs*, c.1 s.345.

¹³² ez-Zâriyât 51/56.

¹³³ Ebû'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî Mâverdî, *en-Nüket ve'l-'uyûn Tefsirül Maverdi* (Beyrut: Darul Kütübil İlmiyye, 2019), c.5 s.375.

olmuştur.

Halk arasında sıkça kullanılan bu rivâyet, İmam-Hatipler için de sahîh hadis olarak bilinmektedir. Eğitim seviyesi ve hizmet yılı yüksek olan İmam-Hatiplerin doğru cevap verme oranı diğerlerinden yüksektir. Hadis olarak kabul edilmesinin nedeninin bazı sosyal medya hocalarının hadis olarak¹³⁴ tanımlamasının etkisi olduğunu düşünebiliriz. el-Mektebetü’ş-Şâmile’den taradığımızda bu rivâyet hadis kaynaklarında bu şekliyle bulunmamaktadır.

“Ben gizli bir hazine idim; bilinmek istedim, mahlûkatı yarattım.” mevzû hadisi

Allah’tan (c.c.) başka hiçbir şeyin mevcut olmadığı zaman O bilinmeyi murat etti ve ilk olarak sevgiyle tecelli eyledi, bu sevginin muradı bilinmekti. Âlemi halk edince O artık bilinen oldu. Şüphesiz o âlem var olmadan evvel nasılsa onun varlığından sonra da aynıdır. Sonsuz tecellilerin kaynağı olduğu ve hiçbir eksilme meydana gelmeyeceği için tükenmeyen bir hazineye teşbih edilmesine sebep olmuştur.¹³⁵

Tablo 6.7. Katılımcıların “Ben gizli bir hazine idim; bilinmek istedim, mahlûkatı yarattım.” Mevzû Hadisi Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları

		Âyet		Sahîh hadis		Mevzû hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi	5	15,63%	12	37,50%	15	46,88%		0,00%	32	100,00%
	Mahalle/Köy	17	15,32%	39	35,14%	55	49,55%		0,00%	111	100,00%
Yaş	18-30	1	7,69%	5	38,46%	7	53,85%		0,00%	13	100,00%
	31-40	3	7,89%	17	44,74%	18	47,37%		0,00%	38	100,00%
	41-50	7	12,96%	22	40,74%	25	46,30%		0,00%	54	100,00%
	51 ve üzeri	11	28,95%	7	18,42%	20	52,63%		0,00%	38	100,00%
Hizmet Yılı	1--5	2	11,11%	9	50,00%	7	38,89%		0,00%	18	100,00%
	6--10	5	22,73%	5	22,73%	12	54,55%		0,00%	22	100,00%
	11--15	9	23,08%	12	30,77%	18	46,15%		0,00%	39	100,00%

¹³⁴ “<https://www.youtube.com/watch?v=gbLWaOMa9tQ>” (Erişim 27 Şubat 2023).

¹³⁵ Aydın, “Kenz-i Mahfi” (Ankara: TDV Yayınları, 2022), s.258-259.

	16--25	4	17,39%	7	30,43%	12	52,17%		0,00%	23	100,00%
	26 ve üzeri	2	4,88%	18	43,90%	21	51,22%		0,00%	41	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.	6	28,57%	8	38,10%	7	33,33%		0,00%	21	100,00%
	Ön Lisans	12	16,00%	28	37,33%	35	46,67%		0,00%	75	100,00%
	İlahiyat Fak.		0,00%	9	33,33%	18	66,67%		0,00%	27	100,00%
	Diğer lisans	4	30,77%	5	38,46%	4	30,77%		0,00%	13	100,00%
	Yüksek Lisans		0,00%	1	14,29%	6	85,71%		0,00%	7	100,00%

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların “Ben gizli bir hazine idim; bilinmek istedim, mahlûkatı yarattım.” mevzû hadisini bilme oranı düşük olup, görev yeri, yaş ve hizmet yılı açısından katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Yalnızca eğitim durumu itibariyle kısmi bir farklılık oluşmuş, yüksek lisans ve ilahiyat fakültesi mezunu olan İmam-Hatiplerin bu soruya doğru cevap verme durumu diğer İmam-Hatiplere göre nispeten yüksek olmuştur.

Halk arasında “Ben gizli bir hazine idim; bilinmek istedim, mahlûkatı yarattım.” rivâyeti sıklıkla kullanılmaktadır. Bir İmam-Hatibin kürsüden bu rivâyeti hadis-i kutsi olarak aktarması bizi bu rivâyeti hadis alanı yeterlilik testine koymaya sevk etmiştir. Bu rivâyetin birçok İmam-Hatip tarafından sahih hadis olarak kabul edileceği kanaatindeydim fakat yarı oranda diyebileceğimiz bir sayı ile mevzû rivâyet olduğu İmam-Hatipler tarafından bilinmiştir.

“Âşura günü ismidle sürme çeken kimsenin gözü iltihaplanmaz.” mevzû hadisi

Peygamber (s.a.v.) “Tedavi olunuz. Çünkü Allah, şifasını yaratmadığı bir hastalık yaratmamıştır. Ancak bir hastalık müstesna o da ihtiyarlıktır.”¹³⁶ buyurarak ihtiyarlığın haricinde her hastalığın bir tedavisinin olduğu beyan etmiştir. Sürme de bir nevi şifa kaynağıdır. Çok eski tarihlerden beri Roma, Mısır ve Hindistan başta olmak üzere nazara karşı korunmak, süslenmek, gözleri hastalıktan yahut güneşin zararlı ışınlarından korumak gibi maksatlarla kullanılmıştır.¹³⁷

Tablo 6.8. Katılımcıların “Âşura günü ismidle sürme çeken kimsenin gözü iltihaplanmaz.” Mevzû Hadisi Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları

¹³⁶ Buhârî, "Tıbb" 1.

¹³⁷ Yalçın, “Sürme” (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 38/s.169.

		Âyet		Sahih hadis		Mevzû hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi		0,00%	5	14,29%	27	77,14%	3	8,57%	35	100,00%
	Mahalle/Köy		0,00%	9	6,77%	109	81,95%	15	11,28%	133	100,00%
Yaş	18-30		0,00%	2	6,90%	24	82,76%	3	10,34%	29	100,00%
	31-40		0,00%	3	6,00%	41	82,00%	6	12,00%	50	100,00%
	41-50		0,00%	6	10,91%	44	80,00%	5	9,09%	55	100,00%
	51 ve üzeri		0,00%	3	8,82%	27	79,41%	4	11,76%	34	100,00%
Hizmet Yılı	1--5		0,00%	7	25,93%	15	55,56%	5	18,52%	27	100,00%
	6--10		0,00%	1	3,13%	28	87,50%	3	9,38%	32	100,00%
	11--15		0,00%	2	5,56%	32	88,89%	2	5,56%	36	100,00%
	16--25		0,00%	1	3,33%	22	73,33%	7	23,33%	30	100,00%
	26 ve üzeri		0,00%	3	6,98%	39	90,70%	1	2,33%	43	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.		0,00%	4	16,00%	16	64,00%	5	20,00%	25	100,00%
	Ön Lisans		0,00%	9	9,38%	75	78,13%	12	12,50%	96	100,00%
	İlahiyat Fakültesi		0,00%		0,00%	28	100,00%		0,00%	28	100,00%
	Diğer lisans		0,00%	1	7,69%	11	84,62%	1	7,69%	13	100,00%
	Yüksek Lisans		0,00%		0,00%	6	100,00%		0,00%	6	100,00%

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların “Âşura günü ismidle sürme çeken kimsenin gözü iltihaplanmaz.” mevzû hadisini bilme oranı yüksek olup, görev yeri, yaş ve hizmet yılı açısından katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Yalnızca eğitim durumu itibariyle kısmi bir farklılık oluşmuş, yüksek lisans ve ilahiyat fakültesi mezunu olan imam-hatiplerin bu soruya doğru cevap verme durumu diğer İmam-Hatiplere göre nispeten yüksek olmuştur.

3.6.4 Hadis Alanı Yeterlilik Testinde Yer Alan Atasözleri

“İlmi Allah dileylene, malı dilediğine verir.” atasözü

Ecdat söyledikleri sözleri kurdukları nasihat içeren cümleleri hiç kuşkusuz dinin ana kaynaklarından almışlardır. Bunun örneklerinden biride zikrettiğimiz bu sözdür. Kur'an-ı Kerîm'in birçok yerinde “Allah rızkı dilediğine bol bol, dilediğine

ölçülü, dilediğine kısar”¹³⁸ gibi ifadeler ile bu hakikati beyan etmektedir. Aynı âyetlerde bunun hikmetinin olduğu, sebebini insanların çoğunun bilemeyeceği, Allah’ın hakkıyla bileceği vurgulanmaktadır. Ne de olsa rızık Allah’a aittir deyip çalışmamak tevekküle uygun bir davranış olmaz. Çok çalışıp kazanamayan neden kazanamıyorum dememelidir. Ya da çalıştım çok kazandım yerine rızık veren Rabbim diyerek teslimiyet göstermek gerekir.

Tablo 7.1. Katılımcıların “İlmi Allah dileyene, malı dilediğine verir.” Atasözünü Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları

		Âyet		Sahih hadis		Mevzû hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi		0,00%	21	84,00%	1	4,00%	3	12,00%	25	100,00%
	Mahalle/ Köy		0,00%	82	82,83%	5	5,05%	12	12,12%	99	100,00%
Yaş	18-30		0,00%	15	65,22%	4	17,39%	4	17,39%	23	100,00%
	31-40		0,00%	35	83,33%	2	4,76%	5	11,90%	42	100,00%
	41-50		0,00%	41	89,13%		0,00%	5	10,87%	46	100,00%
	51 ve üzeri		0,00%	12	92,31%		0,00%	1	7,69%	13	100,00%
Hizmet Yılı	1--5		0,00%	12	50,00%	3	12,50%	9	37,50%	24	100,00%
	6--10		0,00%	21	77,78%	3	11,11%	3	11,11%	27	100,00%
	11--15		0,00%	33	91,67%		0,00%	3	8,33%	36	100,00%
	16--25		0,00%	28	100,00%		0,00%		0,00%	28	100,00%
	26 ve üzeri		0,00%	9	100,00%		0,00%		0,00%	9	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.		0,00%	16	69,57%	2	8,70%	5	21,74%	23	100,00%
	Ön Lisans		0,00%	50	80,65%	3	4,84%	9	14,52%	62	100,00%
	İlahiyat Fakültesi		0,00%	22	100,00%		0,00%		0,00%	22	100,00%
	Diğer lisans		0,00%	10	83,33%	1	8,33%	1	8,33%	12	100,00%
	Yüksek Lisans		0,00%	5	100,00%		0,00%		0,00%	5	100,00%

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların “İlmi Allah dileyene, malı dilediğine

¹³⁸ bk. el-Ankebût 29/62, er-Rûm 30/37, Sebe’ 34/36, ez-Zümer 39/52

verir.” atasözünü bilme oranı düşük olup, görev yeri, yaş, hizmet yılı ve eğitim durumları açısından katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. İmam-Hatipler tarafından bu atasözü sahih hadis olarak bilinmektedir.

Bu atasözünün halk arsında kulaktan kulağa aktarılması, ilmin çalışmakla elde edilebileceği ama malın elde edilmesi Allah’ın takdirinde olduğunu beyan eden bir söz olduğu için sahih hadis olarak değerlendirildiğini düşünebiliriz.

“Ananı sırtına yükleyip üç kez Kâbe’ye götürsen de borcunu ödemiş olmazsın.” atasözü

Kur’an-ı Kerîm’in üzerinde hassasiyetle durduğu konulardan biri varlık sebebimiz olan anne ve baba hakkıdır. Rabbimiz Ayet-i Kerîmelerde; Allah’a itaatten sonra anne babaya itaati, onlara öf bile denilmemesini, tatlı söz söylenmesini, İnfakta önceliğin onlar olduğu, onlara iyi davranılmasını, dua edilmesini, Allah’tan sonra onlara teşekkür edilmesini¹³⁹ istemektedir.

Kendilerine varlıkların iftihar kaynağını örnek alan sahâbîler her şeyi onun femi saadetlerinden duymak istemişlerdir. Bir sahâbî Peygamber’e (s.a.v.) gelerek “kendisine en iyi davranmam gereken kim” diye sual eyleyince Resûlullah peş peşe üç defa “annen” dedikten sonra “baban” dedi.¹⁴⁰ Bu hadis evlat için anne babanın öneminden bahseden rivayetlerden sadece biridir. Zikrettiğimiz âyet ve hadisler anne babaya karşı hakkın ödenmesinin ne kadarda zor olduğunu ifade etmektedir. Bu hakikati ecdat bu sözlerle ifade etmiştir.

Tablo 7.2. Katılımcıların “Ananı sırtına yükleyip üç kez Kâbe’ye götürsen de borcunu ödemiş olmazsın.” Atasözünü Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları

		Âyet		Sahih hadis		Mevzû hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi		0,00%	19	86,36%	3	13,64%		0,00%	22	100,00%
	Mahalle/ Köy		0,00%	92	84,40%	5	4,59%	12	11,01%	109	100,00%
Yaş	18-30		0,00%	17	65,38%		0,00%	9	34,62%	26	100,00%
	31-40		0,00%	41	91,11%	1	2,22%	3	6,67%	45	100,00%
	41-50		0,00%	46	95,83%	2	4,17%		0,00%	48	100,00%

¹³⁹ bk. el-Bakara, 2/215; en-Nisâ, 4/36; el-İsrâ, 17/23-24; Lokmân, 31/34.

¹⁴⁰ bk. Buhârî, “Edeb” 2; Müslim, “Birr” 1; Ebû Dâvûd, “Edeb” 120; İbn Mâce, “Vesâyâ” 4.

	51 ve üzeri		0,00%	7	58,33%	5	41,67%		0,00%	12	100,00%
Hizmet Yılı	1--5		0,00%	14	66,67%		0,00%	7	33,33%	21	100,00%
	6--10		0,00%	17	77,27%		0,00%	5	22,73%	22	100,00%
	11--15		0,00%	29	96,67%	1	3,33%		0,00%	30	100,00%
	16--25		0,00%	19	86,36%	3	13,64%		0,00%	22	100,00%
	26 ve üzeri		0,00%	32	88,89%	4	11,11%		0,00%	36	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.		0,00%	11	61,11%	1	5,56%	6	33,33%	18	100,00%
	Ön Lisans		0,00%	66	88,00%	5	6,67%	4	5,33%	75	100,00%
	İlahiyat Fakültesi		0,00%	21	95,45%		0,00%	1	4,55%	22	100,00%
	Diğer lisans		0,00%	8	72,73%	2	18,18%	1	9,09%	11	100,00%
	Yüksek Lisans		0,00%	2	28,57%	1	14,29%	4	57,14%	7	100,00%

Zikrettiğimiz atasözü anne babanın hakkının ödenmesinin mümkün olamayacağını beyan eden hadislerden elde edilmiş bir söz olduğu açıktır. Anne babanın hakkına vurgu yapan âyet ve sahih hadislerden ecdat veciz sözler ortaya çıkarmıştır. Evladın anne babasına karşı ne kadar hassas olmasının anlattığı, anne babanın hakkını evladın ödeyemeyeceği ve anne babasına karşı öf bile dememesi gerektiğini vurgular içerikte olması nedeniyle sahih hadis olarak algılandığını düşünebiliriz. Genel olarak atasözleri hadis-i şerifler ile karıştırılmaktadır. İmam-Hatiplerin hadis okumada biraz zayıf kaldığının bir göstergesi olması açısından bu durum önemlidir.

“Çocuğunu küçükken terbiye et.” atasözü

Evlat terbiyesi aslında çocuk dünyaya geldiğinde değil, kişi kendine bir eş adayı seçmek istediğinde başlar diyebiliriz. İyi bir eş adayı ve helal gıda ile başlanmalıdır terbiyeye. Bizim asıl kaybettiğimiz yanlış yaptığımız noktanın burası olduğunu söyleyebiliriz. Kültürüne, örfüne, geleneklerine ve değerlerine uygun olmayan bir eş adayı seçildiğinde sıkıntının sinyalleri verilmiş olmaktadır. Eşler arasındaki aşk kavramı yara aldığından olan evlatlara olmaktadır. Ezcümle terbiyeye evlenmeden başlanılmalı, sonradan ortaya çıkacak olumsuzluklar adetler gelenekler ve aile büyüklerinin desteği ile aşılabileceğini söyleyebiliriz.

Geleceği inşa etmek isteyen milletler çocuklarını iyi terbiye etmelidir. Evlat

terbiyesinin önemini nezih bir dil ile Süleyman Hilmi Tunahan “Bir neslin ihyası kötülerin imhasıyla değil, yeni neslin eğitim ve terbiyesiyle mümkündür.”¹⁴¹ şeklinde ifade etmektedir.

Tablo 7.3. Katılımcıların “Çocuğunu küçükken terbiye et.” Atasözünü Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları

		Âyet		Sahih hadis		Mevzû hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi		0,00%	12	36,36%	8	24,24%	13	39,39%	33	100,00%
	Mahalle/Köy		0,00%	65	48,15%	21	15,56%	49	36,30%	135	100,00%
Yaş	18-30		0,00%	13	46,43%	4	14,29%	11	39,29%	28	100,00%
	31-40		0,00%	20	41,67%	12	25,00%	16	33,33%	48	100,00%
	41-50		0,00%	26	44,83%	11	18,97%	21	36,21%	58	100,00%
	51 ve üzeri		0,00%	18	52,94%	2	5,88%	14	41,18%	34	100,00%
Hizmet Yılı	1--5		0,00%	9	37,50%	6	25,00%	9	37,50%	24	100,00%
	6--10		0,00%	11	34,38%	9	28,13%	12	37,50%	32	100,00%
	11--15		0,00%	17	44,74%	5	13,16%	16	42,11%	38	100,00%
	16--25		0,00%	19	63,33%	3	10,00%	8	26,67%	30	100,00%
	26 ve üzeri		0,00%	21	47,73%	6	13,64%	17	38,64%	44	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.		0,00%	11	44,00%	7	28,00%	7	28,00%	25	100,00%
	Ön Lisans		0,00%	47	49,47%	12	12,63%	36	37,89%	95	100,00%
	İlahiyat Fakültesi		0,00%	14	46,67%	6	20,00%	10	33,33%	30	100,00%
	Diğer lisans		0,00%	3	27,27%	3	27,27%	5	45,45%	11	100,00%
	Yüksek Lisans		0,00%	2	28,57%	1	14,29%	4	57,14%	7	100,00%

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların “Çocuğunu küçükken terbiye et.” atasözünü bilme oranı düşük olup, görev yeri, yaş ve hizmet yılı açısından katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Yalnızca eğitim durumu itibariyle kısmi bir farklılık oluşmuş ve yüksek lisans mezunu olan İmam-Hatiplerin

¹⁴¹ “Hicret”, *Diyanet Haber* (Erişim 06 Eylül 2023).

bu soruya doğru cevap verme durumu diğer İmam-Hatiplere göre nispeten yüksek olmuştur.

“Namaz Müslümanın miracıdır.” atasözü

Mi’râc Hz. Peygamber’in (s.a.v.) Allah’ın katına yükselişini ifade eden bir kelimedir. Gerçekleşen hadise, Mescid-i Harâm’dan Mescid-i Aksâ’ya gidişi ve O’nun huzuruna yükseldiği şeklinde değerlendirildiği için kaynaklarda “isrâ ve mi’râc” olarak ayrı ayrı ele alınmıştır. Türkçemizde mi’rac ile ikisi kastedilmektedir.¹⁴²

Hz. Muhammed (s.a.v.) bu gece ümmetine; Beş vakit namaz, bakara sûresi’nin son ayetleri ve Allah’a şirk koşmayan ümmetinin günahlarının affedileceği¹⁴³ müjdesiyle gelmiştir. Bu gecenin hediyesi olan namaz kılmak Müslümanlar tarafından mi’râcları olarak kabul edilmiştir. Süleyman Çelebi Mevlid-i Şerif’te “Sen ki mi’râc eyleyüb ettin niyaz, Ümmetin mi’râcını kıldım namaz” diyerek bu durumu en güzel ifade edenlerden biridir.

Tablo 7.4. Katılımcıların “Namaz Müslümanın mi’râcıdır.” Atasözünü Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları

		Âyet		Sahih hadis		Mevzû hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi	3	12,00%	22	88,00%		0,00%		0,00%	25	100,00%
	Mahalle/Köy	5	5,88%	78	91,76%		0,00%	2	2,35%	85	100,00%
Yaş	18-30	2	8,33%	22	91,67%		0,00%		0,00%	24	100,00%
	31-40	1	3,23%	29	93,55%		0,00%	1	3,23%	31	100,00%
	41-50	5	11,63%	37	86,05%		0,00%	1	2,33%	43	100,00%
	51 ve üzeri		0,00%	12	100,00%		0,00%		0,00%	12	100,00%
Hizmet Yılı	1--5	5	23,81%	16	76,19%		0,00%		0,00%	21	100,00%
	6--10	2	13,33%	12	80,00%		0,00%	1	6,67%	15	100,00%
	11--15	1	3,85%	25	96,15%		0,00%		0,00%	26	100,00%

¹⁴² Salih Sabri Yavuz, “Mi’râc”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), s.132.

¹⁴³ bk. Müslim, “İmân”, 279.

	16--25		0,00%	19	95,00%		0,00%	1	5,00%	20	100,00%
	26 ve üzeri		0,00%	28	100,00%		0,00%		0,00%	28	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.	2	14,29%	12	85,71%		0,00%		0,00%	14	100,00%
	Ön Lisans	6	9,09%	58	87,88%		0,00%	2	3,03%	66	100,00%
	İlahiyat Fakültesi		0,00%	17	100,00%		0,00%		0,00%	17	100,00%
	Diğer lisans		0,00%	8	100,00%		0,00%		0,00%	8	100,00%
	Yüksek Lisans		0,00%	5	100,00%		0,00%		0,00%	5	100,00%

“Namaz Müslümanın mi‘râcıdır.” atasözü büyük oranda İmam-Hatipler tarafından sahih hadis olarak bilinmektedir. Birçok Vâiz ve İmam-Hatiplerin bu atasözünü hadis-i şerif olarak aktardıklarına şahit olmaktadır. Bu soruyu sormamızdaki gaye İmam-Hatiplere bu sözün atasözü olduğunu hatırlatmaktır.

İmam-Hatiplerin bu soruyu âyet olarak ya da atasözü olarak cevaplaması beklenmeyen bir durumdur. Eğitim seviyesi yüksek olan veya görev tecrübesi fazla olan İmam-Hatipler bile bu soruya yanlış cevap vermişlerdir. Yanılma oranı en yüksek olan soru bu sorudur.

“Vatan sevgisi iman eseridir.” Atasözü

Vatan sevgisinin gönlümüze konulan, fitratımızda bulunan bir muhabbet olduğunu söyleyebiliriz. Bu sevgi Peygamberler dâhil her insanda vardır. Nitekim Resûlullah doğup büyüdüğü yer olan Mekke’den ayrılırken “Ey Mekke! Vallahi sen yeryüzünün en hayırlı ve Allah’a en sevimli olan belde-sinin senden çıkarılmış olmasaydım çıkmazdım.”¹⁴⁴ buyurarak bu sevgisini göstermiştir.

Tablo 7.5. Katılımcıların “Vatan sevgisi iman eseridir.” Atasözünü Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları

		Âyet		Sahih hadis		Mevzû hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi		0,00%	8	24,24%		0,00%	25	75,76%	33	100,00%
	Mahalle/ Köy		0,00%	16	11,59%		0,00%	122	88,41%	138	100,00%
Yaş	18-30		0,00%	4	13,79%		0,00%	25	86,21%	29	100,00%

¹⁴⁴ İbn Mâce, "Menâsik", 103.

	31-40		0,00%	7	14,00%		0,00%	43	86,00%	50	100,00%
	41-50		0,00%	9	15,79%		0,00%	48	84,21%	57	100,00%
	51 ve üzeri		0,00%	4	11,43%		0,00%	31	88,57%	35	100,00%
Hizmet Yılı	1--5		0,00%	7	26,92%		0,00%	19	73,08%	26	100,00%
	6--10		0,00%	6	18,75%		0,00%	26	81,25%	32	100,00%
	11--15		0,00%	5	12,50%		0,00%	35	87,50%	40	100,00%
	16--25		0,00%	2	6,45%		0,00%	29	93,55%	31	100,00%
	26 ve üzeri		0,00%	4	9,52%		0,00%	38	90,48%	42	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.		0,00%	6	23,08%		0,00%	20	76,92%	26	100,00%
	Ön Lisans		0,00%	12	12,77%		0,00%	82	87,23%	94	100,00%
	İlahiyat Fakültesi		0,00%	4	13,33%		0,00%	26	86,67%	30	100,00%
	Diğer lisans		0,00%	2	14,29%		0,00%	12	85,71%	14	100,00%
	Yüksek Lisans		0,00%		0,00%		0,00%	7	100,00 %	7	100,00%

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların “Vatan sevgisi iman eserdir.” atasözünü bilme oranı yüksek olup, yaş, hizmet yılı ve eğitim durumu açısından katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Yalnızca görev yeri itibarıyla kısmi bir farklılık oluşmuş ve köylerde görev yapan İmam-Hatiplerin bu soruya doğru cevap verme durumu ilçe merkezinde görev yapan İmam-Hatiplere göre nispeten yüksek olmuştur.

“Namaza meyli olanın kulağı ezanda olur.” atasözü

Hiçbir gölgenin olmadığı gün Allah arşının gölgesinde gölgelendireceği yedi sınıftan biri gönülleri mescitlere bağlı olanlardır.¹⁴⁵ Bu duyguya sahip olan bir Müslüman, her an kulağı okunacak ezanda olduğu gibi aynı zamanda Rabbinin huzuruna çıkıp her şeyin hesabını vereceği bilinci ile hareket eder. Bundan dolayı Peygamberimiz o sınıf insanı müjdelediği gibi atalarımızda bu şuuru canlı tutmak istemişlerdir.

Tablo 7.6. Katılımcıların “Namaza meyli olanın kulağı ezanda olur.” Atasözünü Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları

¹⁴⁵ bk. Buhârî, "Ezan", 36; Zekât, 16; Müslim, "Zekât" 91.

		Âyet		Sahih hadis		Mevzû hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi		0,00%		0,00%	12	34,29%	23	65,71%	35	100,00%
	Mahalle/Köy		0,00%		0,00%	53	39,55%	81	60,45%	134	100,00%
Yaş	18-30		0,00%		0,00%	12	41,38%	17	58,62%	29	100,00%
	31-40		0,00%		0,00%	19	38,78%	30	61,22%	49	100,00%
	41-50		0,00%		0,00%	25	43,10%	33	56,90%	58	100,00%
	51 ve üzeri		0,00%		0,00%	9	27,27%	24	72,73%	33	100,00%
Hizmet Yılı	1--5		0,00%		0,00%	12	46,15%	14	53,85%	26	100,00%
	6--10		0,00%		0,00%	18	58,06%	13	41,94%	31	100,00%
	11--15		0,00%		0,00%	21	51,22%	20	48,78%	41	100,00%
	16--25		0,00%		0,00%	8	25,81%	23	74,19%	31	100,00%
	26 ve üzeri		0,00%		0,00%	6	15,00%	34	85,00%	40	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.		0,00%		0,00%	13	52,00%	12	48,00%	25	100,00%
	Ön Lisans		0,00%		0,00%	38	40,86%	55	59,14%	93	100,00%
	İlahiyat Fak.		0,00%		0,00%	7	22,58%	24	77,42%	31	100,00%
	Diğer lisans		0,00%		0,00%	6	46,15%	7	53,85%	13	100,00%
	Yüksek Lisans		0,00%		0,00%	1	14,29%	6	85,71%	7	100,00%

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların “Namaza meyli olanın kulağı ezanda olur.” atasözünü bilme oranı yüksek olup, görev yeri, yaş ve hizmet yılı açısından katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Yalnızca eğitim durumu itibarıyla kısmi bir farklılık oluşmuş, yüksek lisans ve ilahiyat fakültesi mezunu olan İmam-Hatiplerin bu soruya doğru cevap verme durumu diğer İmam-Hatiplere göre nispeten yüksek olmuştur.

Bu söz halk arasında “Ezanda kulağı olmayanın namazda gözü olmaz” şeklinde kullanılmaktadır. Halk arasında meşhur olan bu kullanımın eş anlamlısı “Namaza meyli olanın kulağı ezanda olur.” atasözüdür.

“Yedi atasını bilmemek yetimliğin sebebidir.” atasözü

Kazaklar yedi ataya kadar sayılmasını, onların bilinmesini beklerler çünkü yedi ataya kadar olan biri ile evlenilmesi uygun görülmemektedir. Yedi ataya kadar olan

evliliğin bir nevi yasak olması ile “kan temizliğinin korunması” sağlanmaktadır. İrkçı bir yaklaşım için değil kan bağı ile gelebilecek olan hastalığın önlenmesi içindir.¹⁴⁶

Tablo 7.7. Katılımcıların “Yedi atasını bilmemek yetimliğin sebebidir.” Atasözünü Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları

		Âyet		Sahih hadis		Mevzû hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi		0,00%		0,00%	4	10,81%	33	89,19%	37	100,00%
	Mahalle/Köy		0,00%		0,00%	9	6,57%	128	93,43%	137	100,00%
Yaş	18-30		0,00%		0,00%	3	10,00%	27	90,00%	30	100,00%
	31-40		0,00%		0,00%	7	13,73%	44	86,27%	51	100,00%
	41-50		0,00%		0,00%	2	3,64%	53	96,36%	55	100,00%
	51 ve üzeri		0,00%		0,00%	1	2,63%	37	97,37%	38	100,00%
Hizmet Yılı	1--5		0,00%		0,00%	5	18,52%	22	81,48%	27	100,00%
	6--10		0,00%		0,00%	7	21,88%	25	78,13%	32	100,00%
	11--15		0,00%		0,00%	1	2,50%	39	97,50%	40	100,00%
	16--25		0,00%		0,00%		0,00%	30	100,00%	30	100,00%
	26 ve üzeri		0,00%		0,00%		0,00%	45	100,00%	45	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.		0,00%		0,00%	3	12,00%	22	88,00%	25	100,00%
	Ön Lisans		0,00%		0,00%	8	8,16%	90	91,84%	98	100,00%
	İlahiyat Fakültesi		0,00%		0,00%		0,00%	30	100,00%	30	100,00%
	Diğer lisans		0,00%		0,00%	2	14,29%	12	85,71%	14	100,00%
	Yüksek Lisans		0,00%		0,00%		0,00%	7	100,00%	7	100,00%

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların “Yedi atasını bilmemek yetimliğin sebebidir.” atasözünü bilme oranı yüksek olup, görev yeri, yaş ve hizmet yılı açısından katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Yalnızca eğitim durumu itibariyle kısmi bir farklılık oluşmuş, yüksek lisans ve ilahiyat fakültesi mezunu olan İmam-Hatiplerin bu soruya doğru cevap verme durumu diğer İmam-

¹⁴⁶ Turgay Düğen, “Uruğlar ve Juzlerin Kazakistan’daki Sosyopolitik Yapı içindeki Rolü”, *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 12/2 (2019), s.298.

Hatiplere göre nispeten yüksek olmuştur.

“Sadaka verenin ömrü uzun olur.” atasözü

Ecel hususundaki Allah’ın emri “Ecelleri gelince ne bir an geri kalırlar ne de bir an ileri gidebilirler.”¹⁴⁷ Açık bir şekilde onun zamanının sabit olduğunu gösterir.

Bu ve benzeri rivayetlere ve sözlere aslında şöyle bakmanın uygun olacağı kanaatindeyiz. İnsan sadaka verip birini mutlu ettiğinde o da onunla mutlu olur, huzur bulur, günleri neşe içerisinde geçer, stresten, sıkıntıdan uzak yaşam sürdüğü için hayatı da bereketli ve sağlıklı geçmiş olur.

Tablo 7.8. Katılımcıların “Sadaka verenin ömrü uzun olur.” Atasözünü Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları

		Âyet		Sahih hadis		Mevzû hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi		0,00%	12	38,71%	1	3,23%	18	58,06%	31	100,00%
	Mahalle/Köy		0,00%	36	42,86%	3	3,57%	45	53,57%	84	100,00%
Yaş	18-30		0,00%	8	38,10%	2	9,52%	11	52,38%	21	100,00%
	31-40		0,00%	12	30,00%	2	5,00%	26	65,00%	40	100,00%
	41-50		0,00%	15	44,12%		0,00%	19	55,88%	34	100,00%
	51 ve üzeri		0,00%	13	65,00%		0,00%	7	35,00%	20	100,00%
Hizmet Yılı	1--5		0,00%	9	50,00%	3	16,67%	6	33,33%	18	100,00%
	6--10		0,00%	12	57,14%	1	4,76%	8	38,10%	21	100,00%
	11--15		0,00%	16	50,00%		0,00%	16	50,00%	32	100,00%
	16--25		0,00%	5	31,25%		0,00%	11	68,75%	16	100,00%
	26 ve üzeri		0,00%	6	21,43%		0,00%	22	78,57%	28	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.		0,00%	13	61,90%	1	4,76%	7	33,33%	21	100,00%
	Ön Lisans		0,00%	23	44,23%	3	5,77%	26	50,00%	52	100,00%
	İlahiyat Fak.		0,00%	8	34,78%		0,00%	15	65,22%	23	100,00%
	Diğer lisans		0,00%	3	25,00%		0,00%	9	75,00%	12	100,00%
	Yüksek Lisans		0,00%	1	16,67%		0,00%	5	83,33%	6	100,00%

¹⁴⁷ el-A‘râf 7/34.

“Sadaka verenin ömrü uzun olur.” atasözü ile aynı manayı ifade eden birçok hadis-i şerifin olması nedeniyle İmam-Hatiplerin bu soruyu doğru cevaplandırma oranının düştüğünü söyleyebiliriz. Atasözleri dinin emir ve tavsiyesinden de alındığı gerçeğini göz önüne alarak İmam-Hatiplerin aralarında nüans olan bu tür rivâyet ve atasözlerini birbirinden ayırmaları yeterlilikleri çerçevesinde beklenirdi.

“Kendini çok öven imamın cemaati az olur.” atasözü

Kur'an-ı Kerîm'de dört farklı yerde övünmek yerilmektedir. Bu ayetlerde dünya hayatının oyun, eğlence, mal ve evlatta yarış ve insanlar arasında övünme “tefâhur” den ibaret olduğundan.¹⁴⁸ Kendisinden sıkıntı uzaklaşıp nimete kavuştuğunda kendini öven “fahur” tipler eleştirilir.¹⁴⁹ Kendisini beğenen “muhtâl” övünüp böbürlenlen kişiyi Allah'ın sevmediği¹⁵⁰ beyan edilir. Diğer ayette ise “Şüphe yok ki Allah kendini beğenen ve övünüp böbürlenlen kimseleri sevmez.”¹⁵¹ Bu tür insanlar, Yaratanın sevgisinden mahrum kaldığı gibi yaratılanın da sevgisinden mahrum kalır. Bu durumu ecdat bizlere topluma önderlik yapan insanlar üzerinden örnek vererek açıklamıştır şeklinde yorumlayabiliriz.

Tablo 7.9. Katılımcıların “Kendini çok öven imamın cemaati az olur.” Atasözünü Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları

		Âyet		Sahih hadis		Mevzû hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi		0,00%		0,00%		0,00%	36	100,00%	36	100,00%
	Mahalle/Köy		0,00%		0,00%		0,00%	138	100,00%	138	100,00%
Yaş	18-30		0,00%		0,00%		0,00%	30	100,00%	30	100,00%
	31-40		0,00%		0,00%		0,00%	49	100,00%	49	100,00%
	41-50		0,00%		0,00%		0,00%	57	100,00%	57	100,00%
	51 ve üzeri		0,00%		0,00%		0,00%	38	100,00%	38	100,00%
Hizmet Yılı	1--5		0,00%		0,00%		0,00%	27	100,00%	27	100,00%
	6--10		0,00%		0,00%		0,00%	32	100,00%	32	100,00%
	11--15		0,00%		0,00%		0,00%	39	100,00%	39	100,00%

¹⁴⁸ bk. el-Hadîd 57/20.

¹⁴⁹ bk. Hûd 11/10.

¹⁵⁰ bk. en-Nisâ 4/36.

¹⁵¹ Lokmân 31/18.

	16--25		0,00%		0,00%		0,00%	32	100,00%	32	100,00%
	26 ve üzeri		0,00%		0,00%		0,00%	44	100,00%	44	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.		0,00%		0,00%		0,00%	25	100,00%	25	100,00%
	Ön Lisans		0,00%		0,00%		0,00%	97	100,00%	97	100,00%
	İlahiyat Fak.		0,00%		0,00%		0,00%	31	100,00%	31	100,00%
	Diğer lisans		0,00%		0,00%		0,00%	14	100,00%	14	100,00%
	Yüksek Lisans		0,00%		0,00%		0,00%	7	100,00%	7	100,00%

Atasözünü bilme oranı %100 dür. İmam-Hatiplerin %100 doğru cevaplandığı tek atasözüdür.

“Cemaat sana değil de sen cemaate uymak zorundasın.” atasözü

Asıl olan cemaatin imama tabi olması olmakla birlikte imamın cemaatin durumunu ele alması yani namaz kıldırırken cemaatin yaş, hastalık vb. durumlarını göz önüne aldığı için kısmen cemaate uymuş olmaktadır. İmam-Hatipler için bu hakikati ecdat bizlere nezih bir lisan ile beyan etmiştir.

Tablo 7.10. Katılımcıların “Cemaat sana değil de sen cemaate uymak zorundasın.” Atasözünü Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları

		Âyet		Sahih hadis		Mevzû hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi		0,00%		0,00%	3	8,33%	33	91,67%	36	100,00%
	Mahalle/Köy		0,00%		0,00%	21	15,22%	117	84,78%	138	100,00%
Yaş	18-30		0,00%		0,00%	9	31,03%	20	68,97%	29	100,00%
	31-40		0,00%		0,00%	6	11,54%	46	88,46%	52	100,00%
	41-50		0,00%		0,00%	5	8,77%	52	91,23%	57	100,00%
	51 ve üzeri		0,00%		0,00%	4	11,11%	32	88,89%	36	100,00%
Hizmet Yılı	1--5		0,00%		0,00%	5	18,52%	22	81,48%	27	100,00%
	6--10		0,00%		0,00%	9	28,13%	23	71,88%	32	100,00%
	11--15		0,00%		0,00%	3	7,69%	36	92,31%	39	100,00%
	16--25		0,00%		0,00%	4	12,90%	27	87,10%	31	100,00%

	26 ve üzeri		0,00%		0,00%	3	6,67%	42	93,33%	45	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.		0,00%		0,00%	7	26,92%	19	73,08%	26	100,00%
	Ön Lisans		0,00%		0,00%	14	14,29%	84	85,71%	98	100,00%
	İlahiyat Fak.		0,00%		0,00%		0,00%	29	100,00%	29	100,00%
	Diğer lisans		0,00%		0,00%	3	21,43%	11	78,57%	14	100,00%
	Yüksek Lisans		0,00%		0,00%		0,00%	7	100,00%	7	100,00%

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların “Cemaat sana değil de sen cemaate uymak zorundasın.” atasözünü bilme oranı yüksek olup, görev yeri, yaş ve hizmet yılı açısından katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Yalnızca eğitim durumu itibarıyla kısmi bir farklılık oluşmuş, yüksek lisans ve ilahiyat fakültesi mezunu olan İmam-Hatiplerin bu soruya doğru cevap verme durumu diğer İmam-Hatiplere göre nispeten yüksek olmuştur.

“Ecel ile nikâhın günü şaşmaz.” atasözü

Ecelin günü elbette şaşmaz bu hakikati rabbimiz “Ecelleri gelince ne bir an geri kalırlar ne de bir an ileri gidebilirler.”¹⁵² bizlere beyan ediyor. Ecdadımız ise gerek bilgi birikimlerinden gerek hayat tecrübelerinden nikâh için de onun şaşmaz bir zamanın olduğunu kişi nasıl önlem ve tedbir alırsa alsın onun zamanını değiştiremeyeceğini nezih bir lisan ile izah etmişlerdir. Tasavvuf büyüklerinden Mevlânâ bu hakikati “şeb-i arûs” düğün gecesi şeklinde ifade etmişlerdir.

Tablo 7.11. Katılımcıların “Ecel ile nikâhın günü şaşmaz.” Atasözünü Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları

		Âyet		Sahih hadis		Mevzû hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi		0,00%	6	18,18%	9	27,27%	18	54,55%	33	100,00%
	Mahalle/ Köy		0,00%	22	16,67%	34	25,76%	76	57,58%	132	100,00%
Yaş	18-30		0,00%	8	29,63%	9	33,33%	10	37,04%	27	100,00%
	31-40		0,00%	5	10,87%	15	32,61%	26	56,52%	46	100,00%
	41-50		0,00%	7	12,50%	17	30,36%	32	57,14%	56	100,00%

¹⁵² el-A‘râf 7/34.

	51 ve üzeri		0,00%	8	22,22%	2	5,56%	26	72,22%	36	100,00%
Hizmet Yılı	1--5		0,00%	3	12,00%	4	16,00%	18	72,00%	25	100,00%
	6--10		0,00%	8	25,81%	13	41,94%	10	32,26%	31	100,00%
	11--15		0,00%	6	15,79%	11	28,95%	21	55,26%	38	100,00%
	16--25		0,00%	4	14,29%	9	32,14%	15	53,57%	28	100,00%
	26 ve üzeri		0,00%	7	16,28%	6	13,95%	30	69,77%	43	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.		0,00%	7	33,33%	11	52,38%	3	14,29%	21	100,00%
	Ön Lisans		0,00%	17	18,28%	21	22,58%	55	59,14%	93	100,00%
	İlahiyat Fak.		0,00%	1	3,33%	5	16,67%	24	80,00%	30	100,00%
	Diğer lisans		0,00%	3	21,43%	5	35,71%	6	42,86%	14	100,00%
	Yüksek Lisans		0,00%		0,00%	1	14,29%	6	85,71%	7	100,00%

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların “Ecel ile nikâhın günü şaşmaz.” atasözünü bilme oranı yüksek olup, görev yeri, yaş ve hizmet yılı açısından katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Yalnızca eğitim durumu itibariyle kısmi bir farklılık oluşmuş, yüksek lisans ve ilahiyat fakültesi mezunu olan İmam-Hatiplerin bu soruya doğru cevap verme durumu diğer İmam-Hatiplere göre nispeten yüksek olmuştur.

Ecel ile ilgili olan “Ecelleri gelince ne bir an geri kalırlar ne de bir an ileri gidebilirler.”¹⁵³ Âyete benzetilerek atasözü veya sahih hadis cevabının verilmiş olması kabul edilebilir. Fakat bu tür bir söze mevzû rivâyettir diye cevap verilmesi beklenmezdi.

“Zerre kadar iman, dünya kadar günaha yeter.” atasözü

İmanın önemini vurgulayan zerre iman sahiplerinin günahlarının cezalarını çektikten sonra cennete gireceğini¹⁵⁴ ifade eden birçok hadis-i şerif vardır. Zikrettiğimiz atasözünde, günahkâr kişinin iman sahibi olmayan kişilerden daha kıymetli olduğunun vurguladığını söyleyebiliriz.

Tablo 7.12. Katılımcıların “Zerre kadar iman, dünya kadar günaha yeter.” Atasözünü Bilme ile İlgili Durumları Açısından Dağılımları

¹⁵³ El-A'râf 7/34, *Kur'an Yolu* (Erişim 28 Şubat 2023).

¹⁵⁴ bk. Buhârî, "Tevhid" 19, 31, 36, 37.

		Âyet		Sahih hadis		Mevzû hadis		Atasözü		Toplam	
		Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Görev yeri türü	İlçe Merkezi		0,00%	4	13,33%	15	50,00%	11	36,67%	30	100,00%
	Mahalle/Köy		0,00%	9	6,52%	71	51,45%	58	42,03%	138	100,00%
Yaş	18-30		0,00%	2	6,90%	16	55,17%	11	37,93%	29	100,00%
	31-40		0,00%		0,00%	19	42,22%	26	57,78%	45	100,00%
	41-50		0,00%	4	7,02%	40	70,18%	13	22,81%	57	100,00%
	51 ve üzeri		0,00%	7	18,92%	11	29,73%	19	51,35%	37	100,00%
Hizmet Yılı	1--5		0,00%	2	8,33%	15	62,50%	7	29,17%	24	100,00%
	6--10		0,00%		0,00%	13	48,15%	14	51,85%	27	100,00%
	11--15		0,00%	1	2,78%	11	30,56%	24	66,67%	36	100,00%
	16--25		0,00%	6	17,65%	17	50,00%	11	32,35%	34	100,00%
	26 ve üzeri		0,00%	4	8,51%	30	63,83%	13	27,66%	47	100,00%
Eğitim Durumu	İmam Hatip L.		0,00%	3	12,00%	15	60,00%	7	28,00%	25	100,00%
	Ön Lisans		0,00%	5	5,38%	49	52,69%	39	41,94%	93	100,00%
	İlahiyat Fakültesi		0,00%	2	6,67%	12	40,00%	16	53,33%	30	100,00%
	Diğer lisans		0,00%	3	23,08%	7	53,85%	3	23,08%	13	100,00%
	Yüksek Lisans		0,00%		0,00%	3	42,86%	4	57,14%	7	100,00%

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların “Zerre kadar iman, dünya kadar günaha yeter.” atasözünü bilme oranı düşük olup, görev yeri, yaş ve hizmet yılı açısından katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Yalnızca eğitim durumu itibarıyla kısmi bir farklılık oluşmuş, yüksek lisans ve ilahiyat fakültesi mezunu olan İmam-Hatiplerin bu soruya doğru cevap verme durumu diğer İmam-Hatiplere göre nispeten yüksek olmuştur.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Din ve dinî kuruluşlar tarihi boyunca insanlık için önemli bir ihtiyaç olarak varlıklarını devam ettirmişlerdir. İslam, ilk günden itibaren din hizmetleri alanında kurumsallaşmaya önem vermiştir. Osmanlı devleti bünyesinde bulunanları ve dinin yapısını dikkate alarak orijinal bir kurumsallaşma oluşturmuştur. Şeyhülislamlık Osmanlı'da din hizmetlerini yürütmekten sorumlu kurumdur. Dinî konularda ilgili bütün hususları Osmanlı bu kurum vasıtasıyla yürütmüştür. Osmanlı'nın çöküş süreciyle birlikte bu kurumda da bir gerileme olmuştur. Birinci Dünya Savaşı ile birlikte bu görev Ankara'da kurulan hükümet tarafından Şer'iyeye ve Evkaf Vekâletine tevdi edilmiştir.

Kendisine uyulan, önder ve örnek kişi manasına gelen "imam", dinî bir terim olarak, devlet başkanına, bir hareketin veya ekolün liderine veya cemaate namaz kıldırarak kişilere denilmektedir. "Hatip", vaaz, nasihat ve hutbe irat ederek İslam'ı anlatmakla görevlendirilen kişidir. Bugün imamlık ve hatiplik vazifesi İmam-Hatipler tarafından îfâ edilmektedir.

İmam-Hatiplik görevi, dinî temsil etme makamıdır. Hal böyle olunca bu vazifeyi îfâ edecek olanların yalnızca kendi alanları ile ilgili bilgiye sahip olmaları yeterli değildir. Gerekli bilgi ve birikim ile birlikte sosyal ilişkilerde başarılı, dinî merasimler ve ritüelleri îfâ etme yeteneğine sahip, sorumluluklarının farkında, samimi ve ihlaslı, insanlar tarafından örnek alınan bir şahsiyet olması elzemdir. Bu sebeple İmam-Hatiplerin vazifelerinin yalnız namaz kıldırarak veya sadece cami ve müştemilatı ile sınırlandırılmayıp, din hizmetlerini toplumun bütün kesimlerine ulaştırarak onlara örnek olmaları gerekmektedir.

İmam-Hatipler için belirlenen görevlere bakıldığında, vazifelerinin sadece namaz kıldırarak ya da sadece cami ile sınırlı olmadığı, alan bilgisiyyle birlikte zengin bir genel kültür bilgisine, sosyal ilişkiler bağlamında muhataplar ile etkili bir iletişim kurma becerisine ve dinî merasimleri uygulama yeterliğine sahip model kişiler olmaları gerektiği anlaşılmaktadır.

Din görevlisi Peygamber varisi olduğunun şuuru içerisinde Kur'an ile yaşayan, topluma örnek bir şahsiyet olması gerektiğinin farkında olabilmelidir. Osmanlı'da Din görevlilerinin bilgili olmaları yanında güzel ahlaka sahip kişiler arasından seçildiği gibi günümüzde de sıradan bir devlet memuru olarak görülmemesi bilgi birikimiyle birlikte ahlakıyla da topluma örnek olan bir şahsiyet

olmasına özen gösterilmelidir.

Çalışmamızda elde ettiğimiz hadis alanı yeterlilik testi verilerinin sonuçlarını şu şekilde özetleyebiliriz.

Bu çalışmada Ordu Müftülüğüne bağlı İmam-Hatiplerin hadis/sünnet kültürlerini ortaya koymak amacıyla bir alan araştırması yapılmıştır. İlçe merkezinden 37 (%20,50) ve mahalle/köyden 141 (%79,50) İmam-Hatip hadis alanı yeterlilik testimize katılım sağlamıştır. Katılım yapan İmam-Hatiplerin bireysel ve mesleki durumları şu şekildedir.

İlçe merkezinde görev yapan 37 kişi hadis alanı yeterlilik testimize katılım yapmıştır. Bu İmam-Hatiplerin sırasıyla yaş durumları, hizmet yılı ve eğitim durumlarına göre dağılımları şu şekildedir: 18-30 yaş grubu %13,33, 31-40 arası %17,31, 41-50 arası %22,41 ve 51 ve üzeri ise %28,95'dir. 1-5 hizmet yılına sahip olan %11,11, 6-10 arası hizmeti olan %12,12, 11-15 arası %25,00, 16-25 arası %31,25 ve 25 ve üzeri %21,74'tür. Eğitim durumuna göre ise imam hatip lisesi mezunu %7,41, ön lisans mezunu 25,25, ilahiyat fakültesi mezunu %16,13, diğer lisans mezunu %28,57 ve yüksek lisans mezunu %14,29'dur.

Mahallede görev yapan 141 İmam-Hatip hadis alanı yeterlilik testimize katılmıştır. Sırasıyla yaş durumları, hizmet yılı ve eğitim durumlarına göre dağılımları şu şekildedir: 18-30 yaş grubu %86,67, 31-40 arası %83,69, 41-50 arası %77,59 ve 51 ve üzeri ise %71,89'dur. 1-5 hizmet yılına sahip olan %88,89, 6-10 arası hizmeti olan %87,88, 11-15 arası %75,00, 16-25 arası %68,75 ve 25 ve üzeri %78,26'dır. Eğitim durumuna göre ise imam hatip lisesi mezunu %52,59, ön lisans mezunu 75,75 ilahiyat fakültesi mezunu %83,87, diğer lisans mezunu %71,43 ve yüksek lisans mezunu %85,71'dir.

Hadis eserlerini okuma oranları konuyu özet halinde sunmak amacıyla birlikte “okudum” ve “kısmen okudum”, “Arapça okudum” ile “Türkçe okudum” birlikte değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Bizim çalışmamızda İmam-Hatipler tarafından en çok okunan eser %88,20 ile *Riyâzü's-sâlihîn*'dir. Gür tarafından Niğde-Mersin örnekleminde hazırlanan çalışmada bu oran %72,8'dir.¹⁵⁵ Gündüz tarafından Eskişehir-Kütahya örnekleminde hazırlanan çalışmada %83,3'tür.¹⁵⁶ Ülkü tarafından

¹⁵⁵ Gür, *Din Görevlilerinin Hadis Bilgilerinin Mahiyeti Üzerine Bir Alan Araştırması (Niğde ve Mersin Örneği)*, s.40.

¹⁵⁶ Gündüz, *Din Görevlilerinin Hadis Bilgilerinin Mahiyeti Üzerine Bir Alan Araştırması (Eskişehir ve Kütahya Örneği)*, s.18.

Konya-Kocaeli örnekleminde hazırlanan çalışmada %69,00'dur.¹⁵⁷ Kocabaş tarafından Gaziantep örnekleminde hazırlanan çalışmada %95,5'tir.¹⁵⁸ Küçükkuysal tarafından Şişli örnekleminde hazırlanan çalışmada ise %98,3'tür.¹⁵⁹ Genele nazaran İmam-hatiplerin orta seviyede olduğu görülmüştür. Mezkûr araştırmaların tamamında en çok okunan eser *Riyâzü's-sâlihîn* 'dir.

İmam-Hatiplerin hadis alanında yeterli bilgiye sahip olup olmadıkları sorusuna “evet” diyenlerin cevabı düşük olmakla birlikte “kısmen” sahip olanlar ile birlikte ele alındığında bu oran ilçe merkezinde görev yapanlar da %80,89 ve mahalle/köyde görev yapan %92,81 ile kendilerini kısmen de olsa yeterli görmektedirler. Bu oran “evet” ve “kısmen” cevapları birlikte değerlendirildiğinde Kocabaş tarafından Gaziantep örnekleminde hazırlanan çalışmada; Şahinbey ilçesinde %89,70 ve Şehitkâmil ilçesinde %94,60'tır.¹⁶⁰ Bu sonuç bizleri *Riyâzü's-sâlihîn* ve *Hadislerle İslâm* 'ın en çok okunan eser olması sebebiyle görevlilerin kendilerini kısmen de olsa yeterli gördükleri sonucuna götürmektedir.

Hadis alanında yayınlanan kitap ve makaleleri takip etme oranları oldukça düşüktür. Bu durum ilçe merkezinde %25,00, mahalle/köyde ise %30,71'dir. “Kısmen evet” diyenlerin oranı ise %51 civarındadır. Kısmen de olsa mahalle/köylerde görev yapanların oranlarının yüksek olmasının nedeninin yüksek lisans eğitimi alanların %85,71'inin mahalle/köylerde görev yapmasıdır diyebiliriz. Çünkü yüksek lisans grubundan evet diyenlerin oranı %71,43'tür. Kocabaş tarafından Gaziantep örnekleminde hazırlanan çalışmada; bu durum, Şahinbey ilçesinde %21,50 ve Şehitkâmil ilçesinde %17,7'dir.¹⁶¹ Kur'ân kursu öğreticilerine göre İmam-Hatiplerin bu hususta daha hassas oldukları söylenebilir.

“Başkalarına aktaracağım hadislerin sıhhatini önemserim” sorumuza ilçe merkezinde görev yapan İmam-Hatiplerin %83,78'i evet, mahalle/köyde görev yapanların ise %77,07'si evet şeklinde cevap vermişlerdir. Gündüz tarafından Eskişehir ve Kütahya örnekleminde yapılan çalışmada bu oran %87,00 dir.¹⁶² Kocabaş tarafından Gaziantep örnekleminde hazırlanan çalışmada; Şahinbey

¹⁵⁷ Yılmaz Ülkü, *T.C. Diyanet İşleri Başkanlığında görevli Kur'an kursu öğreticilerinin hadis bilgileri üzerine bir alan araştırması (Konya-Merem ve Kocaeli-Gebze örneği)*, s.556.

¹⁵⁸ Kocabaş, *Kur'an Kursu Öğreticilerinin Hadis Bilgilerinin Düzeyi: Gaziantep Örneği*, s.24.

¹⁵⁹ Küçükkuysal, *Din Görevlilerinin Hadis-Sünnet Kültürü Konusundaki Kanaat ve Tutumları: Şişli Örneği*, s.71.

¹⁶⁰ Kocabaş, *Kur'an Kursu Öğreticilerinin Hadis Bilgilerinin Düzeyi: Gaziantep Örneği*, s.25.

¹⁶¹ Kocabaş, *Kur'an Kursu Öğreticilerinin Hadis Bilgilerinin Düzeyi: Gaziantep Örneği*, s.52.

¹⁶² Gündüz, *Din Görevlilerinin Hadis Bilgilerinin Mahiyeti Üzerine Bir Alan Araştırması (Eskişehir ve Kütahya Örneği)* s.38.

ilçesinde %92,40, Şehitkâmil ilçesinde %93,00'tür.¹⁶³ Sahih hadis kaynaklarını okuma oranları düşük olduğu halde din görevlilerinin bu işin şuurunda olduğunu göstermesi açısından kısmen de olsa sevindirici bir durumdur. Aynı şekilde “hurafelerin halk arasında yaygın olma sebebinin mevzû rivâyetlerin aktarılması” olup olmadığı sorumuza ilçe merkezinde görev yapan İmam-Hatiplerin %37,84'ü evet, mahalle/köyde görev yapanların ise %26,67'si evet cevabını vermiştir. Bu durum Gündüz tarafından Eskişehir ve Kütahya örnekleminde yapılan çalışmada %87,00'dir.¹⁶⁴ Kocabaş tarafından Gaziantep örnekleminde hazırlanan çalışmada; Şahinbey ilçesinde %73,80 ve Şehitkâmil ilçesinde %68,10'dur.¹⁶⁵ Bu hususta İmam-Hatipler Kur'ân kursu öğreticilerinden farklı düşünmektedir.

İlçe merkezinde görev yapan İmam-Hatiplerin hadis usulü ile ilgili sorulan sorulara verdikleri cevapların en düşük oranı %25,93'tür. En yüksek başarı oranı ise %78,38'dir. Mahalle/köyde görev yapanlarda ise bu durum en düşük %48,08'dir. En yüksek ise %89,34'tür. Bu durum Kocabaş tarafından Gaziantep örnekleminde hazırlanan çalışmada en yüksek %96,10 en düşük %46,50'dir.¹⁶⁶ Gündüz tarafından Eskişehir ve Kütahya örnekleminde yapılan çalışmada en yüksek %96,00, en düşük ise %55,40 oranındadır.¹⁶⁷ Bu oranlarda Mesleki Bilgiler Seviye Tespit Sınavının etkili olduğu kanaatindeyiz. Şöyle ki köylerde görev yapanlar yer değişikliği vb. nedenlerle bu sınava şehir merkezindeki görevlilere nazaran daha fazla çalışmaktadırlar.

Hadis alanı yeterlilik testinde sorduğumuz âyet, sahih hadis, mevzû rivâyet ve atasözlerinin neticeleri hakkında özet şeklinde bilgi verilip mezkûr çalışmalardan da örnekler verilecektir. Lakin bir kıyaslamaya gidilmeyecektir. Çünkü hadis alanı yeterlilik testinde yer alan sorular birbirinden farklıdır. Bazı çalışmalarda kolay sorular tercih edilmiş bazı çalışmalarda ise zor olanlar tercih edilmiştir. Elbette zorluk ve kolaylık göreceli bir durum olabilir ama bizim hadis alanı yeterlilik testinde tercih ettiğimiz sorular din görevlilerinin yanlış aktardıklarına şahit olduğumuz ve karıştırılma ihtimali yüksek olan sorulardan oluşmaktadır. Bu nedenle diğer çalışmalar ile kıyaslanmasının uygun olmayacağı kanaatindeyiz.

¹⁶³ Kocabaş, *Kur'an Kursu Öğreticilerinin Hadis Bilgilerinin Düzeyi: Gaziantep Örneği*, s.27.

¹⁶⁴ Gündüz, *Din Görevlilerinin Hadis Bilgilerinin Mahiyeti Üzerine Bir Alan Araştırması (Eskişehir ve Kütahya Örneği)*, s.47.

¹⁶⁵ Kocabaş, *Kur'an Kursu Öğreticilerinin Hadis Bilgilerinin Düzeyi: Gaziantep Örneği*, s.28.

¹⁶⁶ Kocabaş, *Kur'an Kursu Öğreticilerinin Hadis Bilgilerinin Düzeyi: Gaziantep Örneği*, s.29-38.

¹⁶⁷ Gündüz, *Din Görevlilerinin Hadis Bilgilerinin Mahiyeti Üzerine Bir Alan Araştırması (Eskişehir ve Kütahya Örneği)*, s.55-103.

Âyet sorularına verilen en yüksek doğru cevaba sahip olan “Şüphesiz ki Allah adâletli davranmayı, iyilik yapmayı ve akrabayı görüp gözetmeyi emreder. Her türlü hayâsızlığı, kötülüğü ve azgınlığı yasaklar. Düşünüp ders almanız için size böyle öğüt verir.” âyetine %100 doğru cevap verilmiştir. Bu durum diğer çalışmalarda farklılık göstermektedir. Gündüz tarafından Eskişehir-Kütahya örnekleminde hazırlanan çalışmada en çok doğru cevap verilen %98,00 ile “Ağızlarıyla Allah’ın nurunu söndürmek isterler. İnkârcılar ne kadar istemeseler de, Allah nurunu tamamlayacaktır.” âyetidir.¹⁶⁸ Ülkü tarafından Konya-Kocaeli örnekleminde hazırlanan çalışmada en çok doğru cevap verilen %92,00 ile “Ey iman edenler! Size verdiğimiz rızıkların temiz olanlarından yiyin, eğer siz yalnız Allah’a kulluk ediyorsanız O’na şükredin.” âyetidir.¹⁶⁹ Kocabaş tarafından Gaziantep örnekleminde hazırlanan çalışmada; Şahinbey ilçesinde %75,40 ve Şehitkâmil ilçesinde %82,40 oranı ile en çok doğru cevap verilen “Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?” âyetidir.¹⁷⁰ İmam-Hatiplerin en az doğru cevap verdiği ilçe merkezinde görev yapanların %16,67’si ve mahalle/köyde görev yapanların %17,65 oranı ile “Allah, Âdem’i kendi suretinde yarattı.” âyetidir. Gündüz tarafından Eskişehir-Kütahya örnekleminde hazırlanan çalışmada en az bilinen %66,30 ile “Erkekler, kadınların koruyup kollayıcılarıdır. Çünkü Allah insanların kimini kiminden kılmıştır. Bir de erkekler kendi mallarından harcamakta (ailesinin geçimini sağlamakta) dır.” âyetidir.¹⁷¹ Kocabaş tarafından Gaziantep örnekleminde hazırlanan çalışmada; Şahinbey ilçesinde %10,50 ve Şehitkâmil ilçesinde %19,40 oranları ile en az bilinen “Hanımlarınız ile güzel bir şekilde geçinin.” âyetidir.¹⁷²

İlçe merkezinde görev yapan İmam-Hatiplerin %94,44’ü ve mahalle/köyde görev yapanların ise %91,91 oranı ile en fazla doğru cevap verdiği “Kolaylaştırın, zorlaştırmayın; müjdeleyin nefret ettirmeyin.” sahih hadisidir. İmam-Hatipler tarafından ilçe merkezinde görev yapanların %28,57 ve mahalle/köyde görev yapanların %13,67 oranı ile en az doğru cevap verdiği “Ey kalpleri yönlendiren Allah’ım! Kalplerimizi sana itaate yönelt.” sahih hadisidir. Gündüz tarafından Eskişehir-Kütahya örnekleminde hazırlanan çalışmada bu oran %93,70 ile %54,50

¹⁶⁸ Gündüz, *Din Görevlilerinin Hadis Bilgilerinin Mahiyeti Üzerine Bir Alan Araştırması (Eskişehir ve Kütahya Örneği)*, s.104.

¹⁶⁹ Yılmaz Ülkü, *T.C. Diyanet İşleri Başkanlığında görevli Kur’an kursu öğreticilerinin hadis bilgileri üzerine bir alan araştırması (Konya-Merâm ve Kocaeli-Gebze örneği)*, s.211-217.

¹⁷⁰ Kocabaş, *Kur’an Kursu Öğreticilerinin Hadis Bilgilerinin Düzeyi: Gaziantep Örneği*, s.41.

¹⁷¹ Gündüz, *Din Görevlilerinin Hadis Bilgilerinin Mahiyeti Üzerine Bir Alan Araştırması (Eskişehir ve Kütahya Örneği)*, s.140-144.

¹⁷² Kocabaş, *Kur’an Kursu Öğreticilerinin Hadis Bilgilerinin Düzeyi: Gaziantep Örneği*, s.40.

arasındadır.¹⁷³ Kocabaş tarafından Gaziantep örnekleminde hazırlanan çalışmada %98,50 ile en yüksek cevap verilen ‘Sizin en hayırlınız, Kur’ân-ı öğrenen ve öğretenlerinizdir’ sahih hadisidir.¹⁷⁴ En az bilinen %44,90 oranı ile “Hayâ imandandır.” sahih hadisidir.¹⁷⁵

Mevzû rivâyetler ile ilgili ilçe merkezinde görev yapan İmam-Hatiplerin en fazla doğru cevap verdiği %85,19 ile “Ümmetimin âlimleri, İsrâiloğullarının peygamberleri gibidir.” mevzû hadisidir. Mahalle/köyde görev yapanların ise en fazla doğru cevap verdiği %81,95 ile “Âşura günü ismidle sürme çeken kimsenin gözü iltihaplanmaz.” mevzû hadisidir. İlçe merkezinde görev yapan İmam-Hatiplerin en az doğru cevap verdiği %24,14 ile “Sen olmasaydın ey Habîbim, felekleri (kâinatı) yaratmazdım.” mevzû rivâyetidir. Mahalle/köyde görev yapanların ise en az doğru cevap verdiği %13,89 ile “Vatan sevgisi imandandır.” mevzû hadisidir. Gündüz tarafından Eskişehir-Kütahya örnekleminde hazırlanan çalışmada mevzû hadislerin en çok bilinme oranı %92,00 en az bilinme oranı ise %22,30’dur.¹⁷⁶ Kocabaş tarafından Gaziantep örnekleminde hazırlanan çalışmada; Şahinbey ilçesinde bu oran %77,80 ile %3,30 arasında, Şehitkâmil ilçesinde ise bu oran %77,40 ile %1,50 arasında değişmektedir.¹⁷⁷ Genel olarak bakıldığında din görevlilerinin mevzû rivâyetleri bilme oranları çok düşüktür ve en garip olanı ise mevzû rivâyetlerin âyet ve sahih hadis ile karıştırılmasıdır. Bu durum bizlere din görevlilerinin hadis bilgi birikiminin genel olarak zayıf olduğunu göstermektedir.

Atasözleri ile ilgili sorularımıza verilen en yüksek oran %100 ile “Kendini çok öven imamın cemaati az olur.” atasözüdür. Hem ilçe merkezinde hem de mahalle/köyde görev yapıp hadis alanı yeterlilik testinde ilgili kısmı işaretleyen İmam-Hatiplerin tamamı doğru cevap vermişlerdir. En az doğru cevap verilen hatta ilçe merkezinde görev yapan İmam-Hatiplerin hiçbirinin doğru cevap vermediği, mahalle/köyde görev yapanların ise sadece %2,25’nin bilebildiği “Namaz Müslümanın miracıdır.” atasözüdür. İmam-Hatipler tarafından bu söz %90 oranında sahih hadis olarak bilinmektedir. Bu sorumuza sahih hadis cevabını alacağımızı tahmin ediyorduk çünkü birçok din görevlisi tarafından bu söz sahih hadis olarak

¹⁷³ Gündüz, *Din Görevlilerinin Hadis Bilgilerinin Mahiyeti Üzerine Bir Alan Araştırması (Eskişehir ve Kütahya Örneği)*, s.215-264.

¹⁷⁴ Kocabaş, *Kur’an Kursu Öğreticilerinin Hadis Bilgilerinin Düzeyi: Gaziantep Örneği*, s.52.

¹⁷⁵ Kocabaş, *Kur’an Kursu Öğreticilerinin Hadis Bilgilerinin Düzeyi: Gaziantep Örneği*, s.53.

¹⁷⁶ Gündüz, *Din Görevlilerinin Hadis Bilgilerinin Mahiyeti Üzerine Bir Alan Araştırması (Eskişehir ve Kütahya Örneği)*, s.260-267.

¹⁷⁷ Kocabaş, *Kur’an Kursu Öğreticilerinin Hadis Bilgilerinin Düzeyi: Gaziantep Örneği*, s.53.

aktarılmaktadır. Bizim bu soruyu sorma amacımız bu sözün aslının din görevlileri tarafından öğrenilmesi ve kulaktan duyma bilgilerle değil sahih kaynaklara dayalı bilgilere sahip olmalarını sağlamaktır. Gündüz tarafından Eskişehir-Kütahya örnekleminde hazırlanan çalışmada bu durum %98,60 ile %91,50 arasında değişmektedir. Bu oranların bu kadar yüksek olması sorulan soruya bakıldığında aslında şaşılabilecek bir durum olmadığını göstermektedir. İlgili çalışmada sorulan soru “İnsanın adı çıkacağına canı çıksın.” atasözüdür.¹⁷⁸ Sıradan bir vatandaşın bile dilinde olan bu sözü din görevlilerinin bu kadar yüksek oranda bilmeleri normal karşılanmalıdır. Kocabaş tarafından Gaziantep örnekleminde hazırlanan çalışmada atasözüne doğru cevap verme oranları %99,30 ile %82,00 arasındadır.¹⁷⁹ İlgili çalışmada atasözünü doğru bilme oranının yüksek olduğu görülmektedir. Bunun sebebinin hadis alanı yeterlilik testinde yer alan atasözlerinin herkes tarafından bilinebilecek kadar meşhur sözlerden tercih edilmesidir diyebiliriz.

4.1.Öneriler

İmam-Hatipler Peygamber varisi olmaları hasebiyle yaşayan bir sünnet olduklarını unutmamalı, lisanları konuşmasa da halleri ve yaşantılarıyla Kur’ân-ı ve sünneti anlatmalıdır.

İmam-Hatipler her gün cami cemaatine mutlaka bir hadis aktarmaları sağlanabilir. Böylece namaza katılan cemaatin aklında ve hayatında hadisler yer bulmuş olacaktır. Seçilen hadisler vürûd sebepleri ile anlatılırsa daha kalıcı olacaktır.

İmam-Hatiplere yönelik hadis içerikli hizmet içi eğitim kursları düzenlenebilir. Bu kurslarda hadis usulü, tarihi ve örnek klasik metinler okutulabilir. Ayrıca halk arasında hadis diye dolaşan mevzû rivâyetlere karşı İmam-Hatiplerin daha duyarlı hale gelmesi sağlanabilir.

Marifet iltifata tabidir kabilinden İmam-Hatipler arasında hadis bilgi yarışmaları düzenlenip, dereceye girenler başarı belgesi ile taltif edilebilir.

Müftülükler, din görevlilerini hadis kaynaklarını okumaya teşvik etmelidir. Hadislerle İslâm başta olmak üzere Kütüb-i Sitte gibi eserlerin yıllık plan dâhilinde düzenli şekilde okunması sağlanmalı, her eser bitiminde komisyon kurup personel arasında açık uçlu ve test usulü bir değerlendirme yapıp başarılı olan personel çeşitli şekillerde ödüllendirilebilir.

¹⁷⁸ Gündüz, *Din Görevlilerinin Hadis Bilgilerinin Mahiyeti Üzerine Bir Alan Araştırması (Eskişehir ve Kütahya Örneği)*, s.264-269.

¹⁷⁹ Kocabaş, *Kur’an Kursu Öğreticilerinin Hadis Bilgilerinin Düzeyi: Gaziantep Örneği*, s.53.

İmam-Hatiplerin kadro tahsisi yapılırken, sınavlar ihmal edilmemeli bilgi seviyesi ölçülmeden atamaları sınavsız bir şekilde yapılmamalıdır.

Genelde Diyanet personeli özelde ise İmam-Hatipler kendilerini geliştirecekleri bir alanda ihtisas yapması teşvik edilmeli, mesleki bilgi sınavları âyet, hadis, dinler tarihi gibi kategori şeklinde yapıp isteyen personel kendini bir alan üzere yetiştirmesi sağlanmalıdır.

Personelden âyet ve hadis alanında birikime sahip olanlara uzmanlık unvanları verilmeli, personelin bilgilerini güncel tutmaları sağlanmalı, belirli yıllarda bütün personelin katılım yapacağı zorunlu sınavlar yapıp düşük alanlar için gerekli tedbirler alınmalıdır.

İmam-Hatipler, Müftülük bünyesinde mevcut olan Aile ve Dinî Rehberlik Merkezleri ve Gençlik Merkezlerinde aktif olarak görev alarak ilmi çalışmalarda bulunulabilir. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından din hizmeti sunulan okullarda, ortaöğretim ve yükseköğrenim yurtlarında İmam-Hatipler halkın sahih bilgiye ulaşması için aktif olarak görev alarak hem kendisinin hem de hitap ettiği hedef kitlenin bilgi seviyesini yükseltebilir. Aktif olarak görev alan İmam-Hatipler, hadisin/sünnetin hayata nasıl aktarılacağını, günümüzde nasıl anlaşılıp yorumlanacağını, mevzû rivâyetlerden uzaklaşarak sahih bilgiye ulaşmada rehberlik edebilir.

Din görevlilerinin hadise bütüncül bakış sağlamaları için akademisyenler tarafından seminerler tertip edilip bu bakışı yakalamaları sağlanmalıdır.

İmam-Hatip olma hakkını kazanan her bir aday, görevinde başarılı bir personel yanında staj görerek, göreve başlamadan önce yapacakları görev ile ilgili tecrübe sahibi olmaları, din görevlilerinin, ilim, irfan, bilgi ve birikiminden yararlanmaları sağlanmalıdır.

İmam-Hatiplerin yeterliklerinin artırılması için, kendilerine örnek olacak, bilgi birikiminden istifade edebileceği, her bir görevlinin bulundukları mahalde donanımlı bir görevli belirlenip koordineli olarak bu şahıslardan istifade etmeleri sağlanabilir.

Yeni yapılacak camilerde ve bu imkânın sağlanması mümkün olan camilerde Diyanet İşleri Başkanlığı adına, çok amaçlı kültür merkezleri yapılabilir. Bu mekânlarda; gençlere kadın ve erkek yetişkinlere, hayatın her kesiminden insanlara çok amaçlı hizmetler sunulabilir. Bu mekânlarda din görevlileri aktif olarak görev almaları sağlanabilir. Sünnetin/Hadisın hayata tatbiki noktasında dinî sohbetler tertip edilebilir, sosyal aktivitelerin yapılabilceği bir ortam sağlanabilir. Tarihimizdeki

külliye benzeri bir yapı inŖa edilebilir.

Diyanet İŖleri BaŖkanlıđı sosyal medyayı aktif kullanmak amacıyla ceza evi v izi gibi sosyal medya v izi alımı yapıp bu alanı iyi değerlendirerek camiye gelmeyen insanlara bu kanal yolu ile ulaŖmalıdır.

Müftülükler merkezi vaaz sisteminden vazgeçmeli, Hutbelerde Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından gönderilmeyip Halkın ihtiyaç duyduğu konularla ilgili hutbe ve vaazlar İmam-Hatipler tarafından hazırlanıp m ft l k e belirlenen komisyonun onayından geçtikten sonra okunmalıdır. Bu  alıŖmalarda baŖarılı olan personel ödüllendirilerek daha fazla katılım yapılması sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Aclûnî, İsmail b. Muhammed. *Keşfu'l-hafâ ve müzîlû'l-ilbâs amme'stehere mine'l-ehâdis alâ elsineti'n-nâs*. Kahire: Mektebetü'l-Kudsî, 1932. Basım, ts.
- Akgündüz, Murat. "İslâm San'at, Tarih, Edebiyat ve Mûsikîsi Dergisi" IV/7 (2006), s. 65-74.
- Akgündüz, Murat. *Osmanlı Döneminde Vaizlik*. İstanbul: Osmanlı Araştırmaları vakfı, 2016. Basım, ts.
- Aksoy, Ramazan. "İslam Öncesi Toplumlarda ve İslam'da Kadının Statüsü". *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi* 15 (2021).
- Altuntaş, Mustafa Celil. *Osmanlı Döneminde Hadis İlmi*. Doktora Tezi: İstanbul Üniversitesi, 2018.
- Aşıkkutlu, Emin. "Arkasından Ağlanması Sebebiyle Ölüye Azap Edilir" Hadisine Sosyo-Kültürel Bağlamda Bir Yaklaşım". *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*.
- Aydın, İbrahim Hakkı. "Kenz-i Mahfî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Ankara: TDV Yayınları, 2022.
- Aydınlı, Abdullah. *Hadis Istılahları Sözlüğü*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2020.
- Bayraktar, Mehmet Faruk. *Türkiye'de Vaizlik Tarihçesi ve Problemleri*. M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2016.
- Beydilli, Kemal. *Osmanlı Döneminde İmamlar ve Bir İmamın Günlüğü (Ciltli)*. Pınar Yayınları, 2018.
- Bilen, Mehmet. *T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı'na Bağlı Camilerde Görev Yapan İmamların Hadis Bilgilerinin Mahiyeti Üzerine Bir Araştırma (Ankara, Şırnak Örneklemi)*. Ankara: AÜSBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1996.
- Bilge, Mustafa. *İlk Osmanlı Medreseleri*. İstanbul Edebiyat Fakültesi Basımevi, Birinci Baskı., 1984.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-. *El-Câmi'u's-Sahîh*. nşr. Muhammed Zühayr b. Nasr. 8 Cilt. b.y.: Dâru Tavki'n-Necât, 2. Basım, 1422/2001.
- Bursevî, İsmâil Hakkı. *Rûhu'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân*. Beyrut: Dar'ul Fikr, 2010.
- Cebeci, Suat. "Din Öğretimi Dergisi". *MEB Yayınları Ocak-Şubat 1992* (ts.).
- Çağrııcı, Mustafa. "Sabır". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- Çağrııcı, Mustafa. "Vatan". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Çakan, İsmail Lütü. *Anadolu İmam Hatip Liseleri Hadis Ders Kitabı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2018.
- Duman, Ali. "Sadaka". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- Düğün, Turgay. "Uruğlar ve Juzlerin Kazakistan'daki Sosyopolitik Yapı içindeki Rolü". *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 12/2 (2019).
- Ebû Dâvûd, es-Sicistânî. *Süneni Ebî Dâvûd es-Sicistânî*. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 1431.
- Ergin, Osman Nuri. *Türk Maarif Tarihi*. İstanbul: Eser Neşriyat, 1977.
- ez.Zebidi, Babanzade Ahmet NAİM, Zeynuddin Ahmed İbn Abdullatif. *Sahih-i Buharî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi*. çev. Kamil Miras - Ahmet Naim. İstanbul: Emel matbaacılık, 1982.
- Genç, Mustafa. *Sünnet-Vahiy İlişkisi*. Kitabı Yayınevi, 2009.

- Güler, Zekeriya. *Anadolu İmam Hatip Liseleri Hadis Metinleri Ders Kitabı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2018.
- Gündüz, Meltem. *Din Görevlilerinin Hadis Bilgilerinin Mahiyeti Üzerine Bir Alan Araştırması (Eskişehir ve Kütahya Örneği)*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Gür, Ahmet. *Din Görevlilerinin Hadis Bilgilerinin Mahiyeti Üzerine Bir Alan Araştırması (Niğde ve Mersin Örneği)*. Konya: SÜSBE, Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî. *Sünen-i İbn Mâce*, ts.
- İpşirli, Mehmet. “Medrese (Osmanlı Dönemi)”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 327-333. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- İsmail, Zeyneş - Gümüş, Muhittin. *Kazak Atasözleri (Türkçe Açıklamalı)*. Engin Yayınevi, 1995.
- Kandemir, M. Yaşar. “Kütüb-i Sitte”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Kandemir, M. Yaşar. “Mevzû”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Kapluhan, Erol. “Enerji Coğrafyası Açısından Bir İnceleme: Güneş Enerjisinin Dünya’daki ve Türkiye’deki Kullanım Durumu”. *Coğrafya Dergisi* 29 (2014), 70-98.
- Kırbaş, Selçuk. *Kırım-Tatar Atasözleri*. İstanbul: Doğu Kitabevi, 2012.
- Kiriş, H.Mustafa. *Diyanet İşleri Başkanlığı Personel Yeterlilikleri Bağlamında İlahiyat Fakültesi Lisans Programlarının Fonksiyonelliği*. Cumhuriyet Üniversitesi, Doktora Tezi, 2017.
- Kocabaş, Elif. *Kur’an Kursu Öğreticilerinin Hadis Bilgilerinin Düzeyi: Gaziantep Örneği*. Gaziantep Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Koçyiğit, Talat. *Hadis Usulü*. Diyanet Vakfı Yayınları, 1997.
- Kuşeyrî, Ebü’l-Kâsım Zeynülislâm Abdülkerîm b. Hevâzin b. Abdilmelik. *Letâ’ifü’l-işârât*. 2 Cilt. Beyrut: Darul Kütübil İlmiyye, 1968.
- Küçükbaşcı, Mustafa Sabri. “İmam”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 178-181. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Küçükuysal, Derya. *Din Görevlilerinin Hadis-Sünnet Kültürü Konusundaki Kanaat Ve Tutumları: Şişli Örneği*. İstanbul: Sabahattin Zaim Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Maabdeh, Yahya Zakareya Ali. “Astronomi Bilimlerine Arz Yoluyla Hadiste Metin Tenkidi”. çev. Hüseyin Yürekli. *Evrensel İlahiyat Dergisi* 6 (2021).
- Mâverdî, Ebü’l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî. *En Nuket vel Uyun Tefsirül Maverdi*. 6 Cilt. Beyrut: Darul Kütübil İlmiyye, 2019.
- Mehdin, Çiftçi. *Süleymaniye Darulhadisi*. İstanbul: Kitabevi, 2013.
- Musaoğlu, Mehman - Gümüş, Muhittin. *Azerbaycan Atasözleri (Türkçe Açıklamalı)*. Engin Yayınevi, 1995.
- Müslim, Ebü’l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. *El-Câmi ‘u’s-Sahîh*. Kahire: y.y., 1374.
- Nazlıgül, Habil vd. *Hadis Araştırma ve Tenkit Kılavuzu*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 6. Basım, 2018.
- Oy, Aydın. “Atasözü”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Öcal, Mustafa. *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi*. Dergah Yayınları, 2016.

- Öcal, Mustafa. “Yüksek İslâm Enstitüsü”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 48-52. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Öztürk, Mahmut. “Kur’an-ı Kerim’de Kadınlara Karşı Bir Pozitif Ayırmıcılık Örneği”. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19 (2014).
- Sifil, Ebubekir. “Suret Hadisi”. *Milli Gazete* (08 Nisan 2004), blm. Gazete Yazıları.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd). *el-Câmi ‘u’s-Sahîh*. 6 Cilt. Beyrut: Darü’l-Garbi’l-İslami, 1996.
- Turan, İbrahim vd. “Eğitim Araştırmalarında Likert Ölçeği ve Likert-Tipi Soruların Kullanımı ve Analizi”. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*.
- Tülbentçi, Feridun Fazıl. *Türk Atasözleri Ve Deyimleri*. İnkılap Kitabevi, ts.
- Ünsür, Ahmet. *Kuruluşundan Günümüze İmam-Hatip Liseleri*. Ensar Neşriyat, 2005.
- Yalçın, İsmail. “Sürme”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Yaran, Cafer Sadık. *İslam Ahlak Felsefesine Giriş*. Dem Yayınları, 2020.
- Yavuz, Salih Sabri. “Mi‘râc”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Yılmaz Ülkü, Hatice. *T.C. Diyanet İşleri Başkanlığında görevli Kur’an kursu öğreticilerinin hadis bilgileri üzerine bir alan araştırması (Konya-Meram ve Kocaeli-Gebze örneği)*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Yurtbaşı, Metin. *Sınıflandırılmış Atasözleri Sözlüğü*. Özdemir Yayıncılık, 1994.
- Yücel, Ahmet. *Hadis Usulü*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 52. Basım, 2021.
- Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi*, ts.
- Diyanet Haber. “Hicret”. Erişim 06 Eylül 2023. <https://www.diyanehaber.com.tr/hicret>
- “<https://www.youtube.com/watch?v=gbLWaOMa9tQ>”. Erişim 27 Şubat 2023. <https://www.youtube.com/watch?v=gbLWaOMa9tQ>
- “<https://www.youtube.com/watch?v=MN82xTwq8q4>”. Yayın Tarihi 27 Aralık 2015. <https://www.youtube.com/watch?v=MN82xTwq8q4>
- “Kabir üzerine oturmak günah mıdır?: Din İşleri Yüksek Kurulu: Dini Bilgilendirme Platformu”. Erişim 05 Eylül 2023. <https://kurul.diyane.gov.tr/Cevap-Ara/380/kabir-uzerine-oturmak-gunah-midir>
- Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*. 5 Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2020.
- “Mevzuat Bilgi Sistemi”. Erişim 07 Nisan 2022. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=20685&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>
- “Stratejik Plan 2019-2023 Güncellenmiş Versiyon(2020)”. Erişim 16 Nisan 2022. <https://stratejigelistirme.diyane.gov.tr/Detay/77/stratejik-plan-2019-2023>
- Kur’ân Yolu. El-A’râf 7/34. Erişim 28 Şubat 2023. <https://kuran.diyane.gov.tr/>

EKLER

Ek 1- Hadis Alanı Yeterlilik Testi Soruları

Değerli Meslektaşım,

Elinizdeki bu hadis alanı yeterlilik testi formu, İmam-Hatiplerin hadis bilgileri ile alakalı bir değerlendirme yapmayı amaçlamaktadır. Vereceğiniz cevaplar araştırma amacı dışında kesinlikle kullanılmayacaktır. Şahsi kimlik bilgileriniz kesinlikle istenmemektedir. Bu hadis alanı yeterlilik testini ciddiyle değerlendirmenizi istirham eder, araştırmamıza yapacağınız katkıdan dolayı teşekkür ederim.

Ahmet EFİLOĞLU

Ondokuz Mayıs Üniv. Sos. Bil. Ens.
Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı
Hadis Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

1- Kişisel Bilgiler

1	Yaşınız?	18-30 ()	31-40 ()	41-50 ()	51 ve üstü ()	
2	Hizmet Yılıınız?	1-5 ()	6-10 ()	11-15 ()	16-25 ()	26 ve üzeri ()
3	Eğitim Durumunuz?	İhl ()	Ön lisans ()	İlahiyat ()	Diğer lisans ()	Yüksek lisans ()
4	Görev yaptığınız yerin türü?	İl merkezi ()	İlçe merkezi ()	Mahalle/Köy ()		

2- Hadis Alanına İlişkin Öz Değerlendirme Ölçeği

a- Hadis Kaynaklarını Okuma Durumu

Kitap Adı	Arapçasını Okudum	Türkçesini Okudum	Arapçasını Kısmen Okudum	Türkçesini Kısmen Okudum	Okumadım	Kütüphanemde Var	Kütüphanemde Yok
Sahih-i Buhârî							
Sahih-i Müslim							
Sünen-i Ebû Dâvud							
Sünen-i Tirmîzî							
Sünen-i Nesâî							
Sünen-i İbn Mâce							
Riyâzü's-sâlihîn							
Hadislerle İslâm							

b-Hadis Alanına İlişkin İlgi Durumu

Aşağıdaki ifadelerden kendinize en uygun olanı işaretleyiniz.

	EVET	HAYIR	KISMEN
1.Hadis alanında yeterli bilgiye sahibim.			
2. Hadis alanı ile ilgili yayınlanan kitap ve makaleleri takip ederim			
3.İrşat hizmetinde, vaaz ve hutbede zikrettiğim hadislerin sıhhatini önemserim			
4. Halk arasında hurafelerin yaygın olası irşat faaliyetlerinde mevzû rivâyetlerin hadis gibi aktarılması olduğu kanaatindeyim.			

3- Hadis Alanı Yeterlilik Testi

Aşağıda hadis usulü ile ilgili çoktan seçmeli sorular verilmiştir. Doğru olan şıkkı işaretleyiniz

1-Hz. Peygamber’e isnat edilen yalan ve uydurma haberlere ne denir?

- a) Meşhur
- b) İsnat
- c) Mevzû
- d) Maktû

2-Aşağıdakilerden hangisi bir ravinin adaletine taalluk eden ta’n sebeplerinden biri değildir?

- a) Kizbu’r-râvi
- b) Fısku’r-râvi
- c) Vehmu’r-râvî
- d) Cehaletu’r-râvi

3-Aşağıdakilerden hangisi müksirûn kabul edilen sahabilerdendir?

- a) Hz. Ali
- b) Hz. Osman
- c) Hz. Aişe
- d) Zübeyr b.Avşam

4-Aşağıdakilerden hangisi Kütüb-i Sitte içerisinde yer almaz?

- a) Sahih-i Müslim
- b) Sahih-i Buhâri
- c) İbn Mâce
- d) el-Müsned

5- Fıkıh bablarına göre tasnif edilmiş ahkâm hadislerini ihtiva eden kitaplara ne ad verilir?

- a) Sünen
- b) Câmi
- c) Müsned
- d) Kütüb-i Sitte

5-Aşağıda verdiğimiz ifadeler içerisinde; âyetler, sahih hadisler, mevzû hadisler ve atasözleri bulunmaktadır. Bu ifadelerin karşısına hangi alana dâhil olduklarını işaretleyiniz.

Sıra No	İFADELER	ÂYET	SAHİH HADİS	MEVZÛ HADİS	ATASÖZÜ
1	Kadınlar olmasaydı, Allah’a hakkıyla ibâdet edilecekti.				
2	Rabbim! Beni tek başıma bırakma. Sen varislerin en hayırlısısın				
3	Ümmetimin âlimleri, İsrâiloğullarının peygamberleri gibidir.				
4	Sen olmasaydın ben kâinatı yaratmazdım				
5	(Fiziksel veya zihinsel) özürlü belirgin hale gelen kimseye sadaka vermek vaciptir.				
6	Vatan sevgisi imandandır.				
7	Nefsini bilen Rabbini bilir.				
8	Allah, Âdem’i kendi suretinde yarattı				
9	Ben gizli bir hazine idim; bilinmek istedim, mahlûkatı yarattım				
10	Kim Allah’a saygısızlıktan sakınırsa, Allah ona bir çıkış yolu gösterir.				
11	Günahından tam olarak dönüp tövbe eden, onu hiç işlememiş gibidir.				
12	Kolaylaştırın, zorlaştırmayın; müjdeleyin nefret ettirmeyin				
13	Rabbimiz! Hesap kurulacağı gün beni, anamı, babamı ve müminleri bağışla				
14	Bir toplum kendisindekini değiştirmedikçe Allah onlarda bulunanı değiştirmez.				
15	Nefsini arındıran elbette kurtuluşa ermiştir.				
16	İnsanların en şerlisi, ikiyüzlü olan şu kimsedir ki,				

	şunlara bir yüzle gelir, bunlara da başka bir yüzle gelir				
17	Birinizin bir kor üstüne oturup da, o korun elbisesini yakması ve taa cildine işlemesi, kabir üzerine oturmasından çok daha hayırlıdır				
18	Namaz Müslümanın mi'râcıdır				
19	İlmi Allah dileyene, malı dilediğine verir				
20	Ananı sırtına yükleyip üç kez Kâbe'ye götürsen de borcunu ödemiş olmazsın.				
21	Çocuğunu küçükken terbiye et				
22	Vatan sevgisi iman eseridir.				
23	Namaza meyli olanın kulağı ezanda olur				
24	Yedi atasını bilmemek yetimliğin sebebidir.				
25	Sadaka verenin ömrü uzun olur				
26	Kendini çok öven imamın cemaati az olur				
27	Cemaat sana değil de sen cemaate uymak zorundasın.				
28	Rabbinin rızâsına ermek için sabret.				
29	Şüphesiz ki Allah adâletli davranmayı, iyilik yapmayı ve akrabayı görüp gözetmeyi emreder. Her türlü hayâsızlığı, kötülüğü ve azgınlığı yasaklar. Düşünüp ders almanız için size böyle öğüt verir.				
30	Miras paylaşılırken, mirasçı olmayan akrabalar, yetimler ve fakirler de orada hazır bulunuyorlarsa, onlara da bu mirastan bir şeyler verin ve gönüllerini alacak tatlı güzel sözler söyleyin.				
31	Ey Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik ver, ahirette de iyilik ver. Bizi cehennem azabından koru!				
32	Beni müslüman olarak vefât ettir ve beni sâlihler arasına kat				
33	Ey kalpleri yönlendiren Allahım! Kalplerimizi sana itaate yönelt				
34	Senin isminle ölür, Senin isminle dirilirim ey Allah'ım				
35	Ölü, ailesinin kendisi için ağlamasından dolayı azaba uğratılır.				
36	Sıcaklığın şiddeti, cehennemnin nefes almasından ileri gelir.				
37	Ecel ile nikâhın günü şaşmaz.				
38	Zerre kadar iman, dünya kadar günaha yeter.				
39	Âşura günü ismidle sürme çeken kimsenin gözü iltihaplanmaz.				

Ek 2- Etik Kurul Kararı

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI ETİK KURUL KARARLARI

KARAR TARİHİ	TOPLANTI SAYISI	KARAR SAYISI
30.12.2022	11	2022-1178

KARAR NO: 2022-1178 Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü öğrencisi Ahmet EFİLOĞLU' nun Dr. Öğr. Üyesi Bekir ÖZÜDOĞRU danışmanlığında "Diyanet İşleri Başkanlığı'nda Görevli İmam-Hatiplerin Hadis Kültürü (Ordu Örneği) isimli yüksek lisans tezine ilişkin anket ve mülakat çalışmalarını içeren 96942 sayılı dilekçesi okunarak görüşüldü.

Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü öğrencisi Ahmet EFİLOĞLU' nun Dr. Öğr. Üyesi Bekir ÖZÜDOĞRU danışmanlığında "Diyanet İşleri Başkanlığı'nda Görevli İmam-Hatiplerin Hadis Kültürü (Ordu Örneği) isimli yüksek lisans tezine ilişkin anket ve mülakat çalışmalarının kabulüne oy birliği ile karar verildi.

ÖZ GEÇMİŞ

Ahmet EFİLOĞLU . İmam Hatip Lisesi’ni bitirdikten sonra Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden 2021 yılında mezun oldu. Meslek hayatına 2012 yılında Ordu/Ünye’de başlayan Ahmet EFİLOĞLU halen Ünye’de İmam-Hatip olarak görev yapmaktadır. Evli ve iki çocuk babasıdır.

İletişim Bilgileri

0009-0007-0048-5289

Yayınlar:

1. Ahmet Efiloğlu (2023) “Kim Sabah Aç Karnına Yedi Acve Hurması Yerse O Gün O Kişiyi Zehir Ve Sihir Te'sir Etmez Hadisi Üzerine Senet Ve Metin Eksenli Bir Analiz” *13. Uluslararası İstanbul Sosyal ve Beşeri Bilimlerde Bilimsel Araştırmalar Kongresi*

Kazanılan Ödüller, Teşvikler ve Burslar

1. Başarı Belgesi 3672724 Başkanlık (6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen ve asrın felaketi olarak nitelendirilen Kahramanmaraş merkezli depremlerle mücadelede milletimizin yaralarını sarmak için ortaya koymuş olduğunuz büyük fedakârlıktan ötürü 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’nun 122 nci maddesi hükümleri doğrultusunda Başarı Belgesi ile taltif edilmiş bulunmaktasınız. Bu vesileyle teşekkür ediyor, İslam’a ve insanlığa hizmet yolunda muvaffakiyetler diliyorum.)
2. Başarı Belgesi 293 Kaymakamlık (Sunulan Hizmetlerin Etkinlik ve Kalitesinin Yükseltilmesi)